

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

katedra geografie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Metodika výuky vlastivědy území obce a okolní krajiny **na příkladu Českých Budějovic**

Knihovna JU - PF

3115172635

Jana KOTYZOVÁ

ANOTACE

<i>Název diplomové práce:</i>	Metodika výuky vlastivědy území obce a okolní krajiny na příkladu Českých Budějovic
<i>Pracoviště:</i>	Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Pedagogická fakulta, katedra geografie
<i>Autor:</i>	Jana Kotyzová
<i>Studijní obor:</i>	Učitelství pro I. stupeň základních škol + anglický jazyk
<i>Vedoucí diplomové práce:</i>	Mgr. Karolína Mičková

Diplomová práce se zabývá problematikou výuky obce a okolní krajiny na příkladu Českých Budějovic v předmětu vlastivěda na I. stupni základních škol. V první části diplomové práce je řešené území (území statutárního města České Budějovice) nejprve podrobně popsáno – vymezení a poloha území, jeho fyzickogeografická a sociogeografická charakteristika, historický vývoj území a jeho vlastivědné zajímavosti včetně zajímavostí v okolí. Z odborných informací uvedených v textu první části práce vychází druhá část práce, která představuje konkrétní návrhy (učební text a pracovní listy) možností výuky tématu České Budějovice a okolí v předmětu vlastivěda. Učební text a pracovní listy, jsou doplněny metodickou příručkou pro vyučující, kde jsou kromě teoretických informací a řešení úkolů rozpracovány vycházky a exkurze. Diplomová práce dále obsahuje běžné kapitoly jako úvod, rozbor literatury, metodiku práce, závěr, seznam literatury a ostatních zdrojů i grafické přílohy (obrázky).

REMARK

Name of diploma thesis: **Methodology of regional homeland study education:
A Case Study České Budějovice and its Surroundings**

Department: University of South Bohemia in České Budějovice,
Pedagogical faculty, department of geography

Author: Jana Kotyzová

Course: Teaching for the primary school + English language

Tutor of diploma thesis: Mgr. Karolína Mičková

This thesis deals with methodological problems of regional homeland study education, a case study on municipality and the surroundings of České Budějovice. In the first part of this thesis, there is detailed description of the study area (the statutory town of České Budějovice) – delimitation and location of the area, its physical and social geographical features, historical development and places of interest in České Budějovice and in its surroundings. The other part of the thesis issues from the special information introduced in its first part and presents concrete possible proposals (a textbook and some worksheets) for teaching the topic České Budějovice and its surrounding in the subject of homeland studies. The textbook and the worksheets are complemented with a guide book for teachers. In this guide book there are not only some theoretical information and solution of tasks but also some proposals for jaunts and excursion. This thesis includes common chapters such as the introduction, the bibliographical overview, the methodology of this thesis, conclusion, list of used literature and other sources and graphic supplements (pictures) as well.

Poděkování

Děkuji slečně Mgr. Karolíně Mičkové za její odbornou pomoc a vedení při vypracování této diplomové práce.

Dále děkuji celé své rodině za psychickou podporu a technickou pomoc při zpracování textu diplomové práce.

Obsah

1. Úvod	7
2. Národní literatury	8
2.1. Literární historická literatura České republiky	9
2.2. Literární kritická literatura České republiky	10
2.3. Literární metodická literatura České republiky	12
3. Metodika práce	14
4. Vlastivědná literatury České republiky	16
4.1. Vymezení a poloha literatury České republiky	16
4.2. Literární práce České republiky	18
4.3. Literární práce České republiky	20
4.3.1. Literární práce České republiky	20
4.3.2. Literární práce České republiky	22
4.4. Literární práce České republiky	30
4.5. Literární práce České republiky	34
4.5.1. Literární práce České republiky	34
4.5.2. Literární práce České republiky	36
4.5.3. Literární práce České republiky	40
5. Literární práce České republiky	42
5.1. Literární práce České republiky	42
5.2. Literární práce České republiky	44
5.3. Literární práce České republiky	46

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a že jsem citovala veškeré zdroje, které jsem při práci použila.

V Počátkách dne 24. dubna 2006

Jana Kotyzová

OBSAH

	str.
1. Úvod	7
2. Rozbor literatury	8
2.1. Odborná literatura o městě České Budějovice, jeho blízkém okolí a o jižních Čechách	8
2.2. Populárně naučná literatura o městě České Budějovice, jeho blízkém okolí a o jižních Čechách	10
2.3. Učebnice, metodické příručky a kurikulární dokumenty	12
3. Metodika práce	14
4. Vlastivědná charakteristika řešeného území	16
4.1. Vymezení a poloha řešeného území	16
4.2. Fyzicko-geografická charakteristika řešeného území	16
4.3. Historický vývoj řešeného území	20
4.3.1. Historie města České Budějovice	20
4.3.2. Historie částí města České Budějovice	25
4.4. Socio-geografická charakteristika řešeného území	30
4.5. Vlastivědné zajímavosti a významné osobnosti	34
4.5.1. Zajímavosti a památky ve městě České Budějovice	34
4.5.2. Osobnosti spojené s městem České Budějovice	41
4.5.3. Zajímavosti a památky v okolí řešeného území	44
5. Didaktické zpracování tématu České Budějovice pro výuku vlastivědy na I. stupni základní školy	48
5.1. Učební text	48
5.2. Pracovní listy	59
5.3. Metodická příručka	66
6. Závěr	84
7. Seznam literatury a použitých zdrojů	85
8. Seznam příloh	91
9. Přílohy	92

1. ÚVOD

Téma mojí diplomové práce – *Metodika výuky vlastivědy území obce a okolní krajiny na příkladu Českých Budějovic* – jsem si zvolila jednak z toho důvodu, že mám České Budějovice velmi ráda a v budoucnu bych zde ráda působila jako učitelka na I. stupni základní školy, jednak na základě zkušeností z praxe, kdy jsem zjistila, že nejen děti ve školách, ale i někteří dospělí netuší, kde se co v Českých Budějovicích nachází a jaké zajímavosti toto město skrývá. Myslím, že je velmi důležité, aby děti, pozdější občané Českých Budějovic, věděly o svém městě co nejvíce.

Ve většině učebnic vlastivědy jsou o tomto městě jen nejzákladnější údaje, zhruba tak na půl stránky (druhou půlku obvykle zabírá fotografie budějovického náměstí), když se probírá učivo o Česku podle jednotlivých krajů. Pokud chce vyučující toto téma s dětmi podrobně probírat, což je podle osnov nutné, musí sám získat veškeré informace a zpracovat materiály, se kterými by děti mohly pracovat. Rozhodla jsem se proto, zabývat se touto problematikou ve své diplomové práci a ulehčit tak nejen sobě, ale i ostatním českobudějovickým učitelům a učitelkám práci s přípravou hodin vlastivědy.

Cílem mé diplomové práce je vytvořit co nejpodrobnější a nejkomplexnější vlastivědnou charakteristiku Českých Budějovic a zpracovat tyto informace do podoby vybraných didaktických prostředků (učebních textů, pracovních listů) sloužících pro výuku vlastivědy na I. stupni základní školy. Dalším cílem práce je k těmto materiálům vypracovat metodickou příručku pro učitele / učitelky, doplněnou o další možné formy výuky tématu místní region (vycházky, exkurze).

Chtěla bych, aby výsledek mé práce byl skutečně praktickou záležitostí, která by pomáhala v hodinách vlastivědy nejen českobudějovickým učitelům / učitelkám, ale byla zároveň i inspirací a vodítkem pro pedagogy z celé republiky, jak se ve vlastivědě postavit k tématu místní region.

2. ROZBOR LITERATURY

2.1. Odborná literatura o městě České Budějovice, jeho blízkém okolí a o jižních Čechách

Tato diplomová práce je zaměřena na metodiku výuky vlastivědy území obce a okolní krajiny na příkladu Českých Budějovic, proto bylo mým prvním cílem prostudovat odborné knihy týkající se především historického vývoje města a okolí, dále pak různých zajímavostí, památek a přírodních i společenských poměrů.

Nejstarší knihou se zmínkou o Českých Budějovicích, kterou jsem měla možnost prostudovat, byl *Úplný místopisný slovník Království českého* (Kotyška, 1895). Najdeme zde dvoustránkový popis Budějovic Českých koncem 19. století. Autor píše o počtu obyvatel, o úřadech, školách, průmyslu, dalších sídlech, patřících v té době k městu apod. Podává tak dobrý, i když stručný obraz soudobého města. Nejširším zdrojem informací se mi zdá být publikace *České Budějovice a okolí* (Zeithammer, 1904), která obsahuje velice podrobné údaje o vzniku a vývoji města, ale i o přírodních, národohospodářských, kulturních a národnostních poměrech. Zajímavé je srovnání tehdejších údajů (například názvů ulic či památek) s aktuálním stavem. Další velice důležitou publikací je *Historický atlas měst ČR*, díl o Českých Budějovicích, (Kolektiv, 1996a), ve kterém jsem našla přehled historického vývoje města a soubor historických map. Publikace *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku* (Kuča, 1996) nabízí informace, které se v ostatních publikacích nevyskytují, jako např. změny jména a statutu města, získávaná privilegia, údaje o feudálních sídlech patřících k městu, popis městského opevnění, seznam kostelů a klášterů, aj. Poměrně velká část kapitoly o Českých Budějovicích je věnována urbanistickému vývoji, vše je doplněno většinou historickými fotografiemi a mapami.

Co se týče faktů o přírodních podmínkách, velice přínosná pro mou práci byla publikace *Českobudějovicko* (Albrecht a kol., 2003). V této knize jsem našla zpracovanou nejen kapitolu o přírodních poměrech celých jižních Čech, ale i českobudějovického okresu. Je zde charakteristika geologických, geomorfologických, klimatických, hydrologických a hydrogeografických, půdních, botanických, lesnických a v neposlední řadě zoologických poměrů okresu České Budějovice. Tématem přírodních podmínek, zvláště geologických a geomorfologických, se též zabývají skripta *Přehled geologické stavby a nerostného bohatství jižních Čech* (Chábera, 1978)

a *Fyzický zeměpis jižních Čech* (Chábera, 1998). Další informace o přírodních podmínkách a zajímavostech jsem našla ve dvou svazcích edice Jihočeská vlastivěda, a to v publikacích *Geologické zajímavosti jižních Čech* (Chábera a kol., 1982) a *Neživá příroda* (Chábera a kol., 1985).

Ve stejné edici vyšly i další svazky, které se věnují jižním Čechám, jejich historii, kultuře, společnosti, aj. Jedná se o publikace *Archeologické toulky po jižních Čechách: sto archeologických příběhů* (Fröhlich, 1990), *Hudba* (Padrta a kol., 1989) a *Literatura – Divadlo* (Cífková a kol., 1984). Publikace *Jazyk* (Cuřín a kol., 1984) popisuje tradiční nářečí na jihu Čech i jejich územní rozložení. Nejzajímavější, především z hlediska žáků, kterým je v podstatě tato diplomová práce věnována, je problematika slangů na území jižních Čech (slang vorařský, rybářský, cirkusácký apod.). Další zajímavou publikací je *Národopis* (Robek, Vařeka a kol., 1987), která podává vědecko-populární formou souhrn poznatků o kultuře a způsobu života lidí v jižních Čechách.

Publikace *Encyklopedie českých vesnic*, díl o jižních Čechách (Pešta, 2004), mapuje především zdejší lidovou architekturu a venkovské osídlení. Nalezneme zde nejen historii každé zmíněné vesnice či vesničky, její správní příslušnost, polohu, kulturní památky a fotografie, ale například i seznam lokalit s orientačním přehledem vývoje územně – správní příslušnosti, seznam vesnických památkových rezervací (VPR), zón (VPZ) a památkových ochranných pásem (POP) a v neposlední řadě i česko – německý slovník místních jmen.

Též jsem prostudovala odborné diplomové práce studentů geografie na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, které se týkají Českých Budějovic, Českobudějovicka či způsoby a možnostmi výuky tématu regionu nebo obce. *Komplexní socioekonomickou charakteristiku Budějovického* (dnes Jihočeského) *kraje* vytvořila Petra Fejtková (2000). *Porovnání charakteristik obyvatelstva jižních Čech mezi sčítáním 1991 a 2001* je tématem práce Zuzany Besedové (2003), *vnitřní socioekonomickou diferenciací města Českých Budějovic* se zabývala Markéta Ondrová (2001) a *analýzou základních charakteristik obyvatelstva okresu České Budějovice ve světle nového územního členění* Lucie Boháčová (2004). Nejvíce jsem se zajímala o práci Petra Pavliše (2000), který se zabýval *problematikou výuky místního regionu v hodinách zeměpisu na základních školách okresu Tábor*. Práce se sice netýká města České Budějovice ani jeho okolí, ale inspiroval mě autorův vlastní návrh koncepce výuky obce v závěru práce. Cenným zdrojem základních geografických

informací je diplomová práce Pavla Vondráka (2002), pro mě byly přínosné kapitoly o poloze města a geomorfologickém členění jeho území, o podnebí, o vývoji administrativního rozčleňování města na menší celky a o struktuře a charakteristice obyvatelstva. Zaujaly mne i dvě diplomové práce studentek biologie na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Zuzany Cermanové (2004) a Lenky Mackové (2003). Týkají se sice *ekologie a přírodovědných vycházek*, avšak jejich práce mě inspirovaly při vypracovávání vlastních návrhů vycházek, exkurzí a pracovních listů.

2.2. Populárně naučná literatura o městě České Budějovice, jeho blízkém okolí a o jižních Čechách

V oblasti populárně naučné literatury pro dospělé jsem k tématu řešenému touto diplomovou prací získala daleko více publikací než v oblasti literatury odborné (kapitola 2.1.). Čtivě psanou historii města, pro laickou veřejnost dostatečné informace o zdejších nejvýznamnějších památkách, a zajímavé pověsti, nalezneme v nejstarší knize, kterou jsem prostudovala, *České Budějovice* (Kolektiv, 1960). Jen několika stránkové pojednání o založení města a jeho historii, ale hodně fotografií z 80. let 20. století nabízí kniha *České Budějovice* (Kuthan, Kuthanová, 1980). Kniha *Město pod Černou věží* (Chvojka, 1992), je podle mého názoru důkladnou syntézou dějin Českých Budějovic od založení města do prvních měsíců roku 1990. Základní údaje o založení města, o památkách, divadle a muzeu najdeme v brožurě *České Budějovice* (Zavřel, Zavřelová, 1995), která byla vydána k 730. výročí založení města. V publikaci *České Budějovice – Záhady a objevy* (Kolektiv, 1995) se dozvíme o objevu fresek v kostele Obětování Panny Marie na Piaristickém náměstí, o budějovickém loubí, založení univerzity, planetáriu a jiných zajímavostech. Vedle dějin města jsou zde však i informace o významných osobnostech, o památkách města, o historické černé kronice a další zajímavosti. Publikace *Kniha o černé věži* (Koblása, Kovář, 1997) nám dopodrobna líčí stavbu dominanty města a navíc přidává osudy a způsob života lidí, kteří na věži pracovali a bydleli. Za stěžejní publikaci pro tuto diplomovou práci a pro výuku řešeného tématu považuji *Encyklopedii Českých Budějovic* (Kolektiv, 1998), ve které nalezneme téměř jakoukoliv informaci o městě a z velkého množství oborů. Brožura *České Budějovice – krok za krokem* (Kovář, 1999a) velmi stručně popisuje historii, památky a instituce ve městě jeho nejbližší okolí a nabízí nám tip na konkrétní

trasu procházky centrem. Plné dobových fotografií z počátku 20. století jsou publikace *Budějovice před sto lety* (Kovář, 2000) a *České Budějovice očima našich předků* (Kolda, Kovář, 2003). Publikace *České Budějovice* (Baran, Kučera, 2005), která obsahuje asi patnácti stránkové pojednání o historii města a hlavně množství zcela profesionálních a nádherných fotografií.

Dalším zdrojem informací byly nejrůznější propagační materiály a informační brožurky o Českých Budějovicích, o Jihočeském kraji a o kulturním dění ve městě a také mapy (např. turistická mapa České Budějovice, 1 : 15 000). Vše jsem našla v Městském informačním centru České Budějovice a Turistickém a mapovém centru jižní Čechy. Též oficiální webové stránky města Českých Budějovic (www.budweb.cz) mi poskytly množství informací o historii, památkách, přírodě, dopravě, kulturních a sportovních akcích apod. ve městě i jeho blízkém okolí.

O Českých Budějovicích, Jihočeském kraji, zdejších hradech a zámcích se samozřejmě zmiňují alespoň základními informacemi na několika stranách nejrůznější turističtí průvodci a informační knížky pro veřejnost, které zahrnují celou Českou republiku, jako příklad uvádím publikace *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* (Kolektiv, 1986), *Velká encyklopedie měst a obcí ČR* (Augustin, 2001), *Průvodce Českou republikou* (Kolektiv, 2003a) nebo *Hrady a zámky* (Kolektiv, 2004).

V oblasti populárně naučných knih pro děti a mládež, týkajících se této diplomové práce, jsem prostudovala *Ambrožovy budějovické pověsti a povídky* (Ambrož, 2003). Jsou to velice poutavě napsané pověsti, které nám přibližují založení města Českých Budějovic, dominikánského kláštera na Piaristickém náměstí, i veřejnosti poměrně známé pověsti „O Železné panně“ a „O Bludném kameni“. Na konci knihy si čtenář může porovnat pověsti s historickými fakty. Nejznámější budějovické pověsti, i když poněkud zestručnělé, nalezneme i v publikaci *Vybrané pověsti Budějovic a okolí* (Hronová, Lejsková, 2001).

Pověsti týkající se celého Jihočeského kraje obsahují knihy *Jihočeské pověsti* (Lev, 2001) a *Strašidla od Šumavy až po Prahu* (Klimek, 2002). Publikace Františka Lva (2001) se podobá spíše poutavému popisování historie než typické pověsti. Svědčí o tom např. kapitoly „Dělení růží“, „O založení Hluboké“, „Jak Krčín položil Svět Třeboni k nohám“ a jiné, které zachycují historicky doložené události. Naproti tomu Klimkova *Strašidla od Šumavy po Prahu* (2002) spolu s ilustracemi M. Martenka vyznívají vtipně a nenáročně.

Pro vlastní návrhy procházek, exkurzí a pracovních listů jsem také potřebovala prostudovat různé publikace o hrách a soutěžích. I když současným trendem v pedagogické praxi jsou spíše hry kooperativní, podle mého názoru a zkušenosti z praxe však soutěživé hry jsou stále dětmi upřednostňovány. Největším pramenem nápadů, i když poněkud starším, jsou publikace *Velká encyklopedie her – hry v přírodě* (Zapletal, 1986) a *Velká encyklopedie her – hry ve městě a na vsi* (Zapletal, 1988). Poněkud modernější jsou například publikace *Jak s dětmi trávit volný čas* (Reuysová, Viehoffová, 1996) nebo *Zimní hry na sněhu i bez něj* (Brtník, Neuman, 2003), kde najdeme nápady, co dělat na pěším výletě, v lese, u vody, na horách, na ledě a sněhu.

2.3. Učebnice, metodické příručky a kurikulární dokumenty

Vzhledem k tématu své diplomové práci, kde se mimo jiné zaměřuji na návrhy různých didaktických pomůcek, jsem se při studiu našich platných a schválených kurikulárních dokumentů soustředila na problematiku výuky obce v hodinách vlastivědy na I. stupni základních škol.

Dokument *Vzdělávací program pro Základní školu* (Kolektiv, 1996b) v kapitole „Místo, v němž žijeme“ nabízí učivo o obci ve vyšším územním celku, o místní krajině, místní oblasti, okresu, regionu. *Vzdělávací program pro Občanskou školu* (Kolektiv, 2005b) a *Vzdělávací program pro Národní školu* (Kolektiv, 1997) kladou důraz na učivo o regionu s cílem ukázat širší kulturní oblast, která je domovem dítěte, a navodit chápání regionu jako důležité části příslušející k většímu celku (České republice). Jen *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* (Kolektiv, 2005a), dokument schválený ministryní školství, mládeže a tělovýchovy ČR v roce 2004, avšak povinný pro 1. a 5. ročník až od školního roku 2007/2008, se zmiňuje přímo o obci ve větší míře. V tématickém okruhu „Člověk a jeho svět“, kam učivo vlastivědy spadá, je vzdělávání zaměřeno přímo na obec (město) a místní krajinu, děti by se měly dozvědět o částech obce, její poloze v krajině, minulosti a současnosti, o význačných budovách a dopravní síti.

Kapitolami o obci jsem se zabývala i při studiu učebnic vlastivědy od různých autorů a nakladatelství, metodických příruček a pracovních listů. Učebnice *Vlastivěda pro 4. ročník* (Hronek, Konečná a kol., 1993), *Vlastivěda: naše vlast* (Chalupa a kol., 1996a), *Vlastivěda: putování po České republice* (Chalupa a kol., 1996b) a *Vlastivěda 4: poznáváme naši vlast* (Štiková, Tabarková, 2003), obsahují stručné kapitoly

o jednotlivých krajích, text zahrnuje vždy nejzákladnější údaje o krajském městě a o zajímavostech kraje. Ve většině učebnic je u Jihočeského kraje pouze dvouřádková zmínka o Českých Budějovicích. Učebnice *Vlastivěda pro 4. ročník základní školy* (Bloudková a kol., 2002) a *Vlastivěda pro 4. ročník obecné školy* (Vyskočilová a kol., 1993) na jedné stránce prověřují znalosti žáků o regionu otázkami typu: Kolik obyvatel má naše obec? Jak se jmenuje nejbližší řeka? Největší důraz na poznání regionu a hlavně obce klade *Vlastivěda pro 4. ročník* (Garzina, 1998) kapitolami „Naše obec a její okolí“, „Krajina, ve které žijeme“, „Moje bydliště se nachází“, „Nejznámější obec v našem okolí“ atd. Na základě obecného povídání například o tom, co je to obec, obecní úřad, obecní zastupitelstvo, kde jednotliví žáci bydlí, kde se nachází škola atd. seznamuje žáky s místním regionem. Učebnice může použít učitel a žák v každém kraji naší republiky. Na základě obecných otázek, například zda je v sídle, ve kterém děti bydlí, obecní (městský) úřad, jaký je přesný název jejich školy atd., na které si žák musí sám nebo s pomocí učitele najít odpověď, doplňuje znalosti žáků o obci a regionu.

Ani většina pracovních listů a sešitů, například *Vlastivěda 4* (Doubrava, 1976), *Vlastivěda 4* (Hronek, 1996) a *Vlastivěda 5* (Matušková, Šmolíková, Mirvald, Novotná, 1998), které jsem měla možnost prostudovat, se tématem obce nezabývají. Zpracovávají až témata navazující, a to charakteristiky jednotlivých krajů České republiky.

Publikace *Metodická příručka k učebnici vlastivědy pro 4. ročník základní školy* (Doubrava, Papík, 1979) je již staršího data a v současnosti již ne zcela vhodná, novější metodické příručky k učebnicím mnoho nevycházejí, našla jsem pouze jedinou (Garzina, 2000), která slouží pro základní orientaci učitele v problematice vlastivědného učiva ve 4. a 5. ročníku základní školy. K problematice výuky regionu se vztahuje metodické rozpracování tématu „Obec, její okolí a místní krajina“, ovšem na místo bydliště je soustředěn pouze návrh řízeného rozhovoru se žáky – dvě otázky „Kolik domů (sídel) je v naší obci?“ a „Kdo zodpovídá za chod obce?“ – a učitel má za úkol vysvětlit žákům související pojmy.

3. METODIKA PRÁCE

Před zpracováním stěžejních kapitol (kapitola 4. a kapitola 5.) diplomové práce jsem prostudovala dostupnou literaturu, týkající se řešené problematiky. Jednalo se o odbornou literaturu o městě České Budějovice, jeho blízkém okolí a o jižních Čechách, dále pak o populárně naučnou literaturu a samozřejmě o učebnice, metodické příručky a současné platné a schválené kurikulární dokumenty. Rozbor této literatury obsahuje kapitola 2., která je rozdělena tematicky do tří subkapitol. Musím poznamenat, že shromáždění této literatury bylo neočekávaně problematické, neboť většina publikací je dostupná v knihovnách jen prezenčně a velká část publikací byla poměrně zastaralá, resp. staršího data vydání, a obsahovala neaktuální informace.

Stěžejními kapitolami diplomové práce jsou části věnující se charakteristice řešeného území a návrhům způsobů výuky řešeného tématu. Čtvrtá kapitola je zpracována kompilační metodou z literatury citované v příslušném textu či jeho části. Text obsahuje údaje o vymezení a poloze řešeného území (subkapitola 4.1.), o fyzicko-geografické charakteristice řešeného území (subkapitola 4.2.), dále pak o historickém vývoji řešeného území (subkapitola 4.3.), o současné sociálně-geografické charakteristice řešeného území (subkapitola 4.4.) a v poslední řadě o vlastivědných zajímavostech řešeného území a jeho okolí (subkapitola 4.5.). Naposledy zmíněná subkapitola je nejrozsáhlejší, neboť obsahuje nejdůležitější údaje pro zpracování učebního textu v 5. kapitole diplomové práce. Subkapitola 4.5. je ještě dále rozdělena na tři části, které se věnují zajímavostem a památkám ve městě České Budějovice (4.5.1.), osobnostem spojeným s městem České Budějovice (4.5.2.) a zajímavostem a památkám v okolí řešeného území (4.5.3).

Ve druhé stěžejní části své diplomové práce (kapitola 5.) jsem vytvořila návrh učebního textu (subkapitola 5.1.) k tématu České Budějovice pro výuku vlastivědy na I. stupni základní školy. Učební text je do diplomové práce jakoby vložen samostatně, má svou titulní stranu, obsah, úvod, číslování kapitol a stránek. K učebnímu textu jsou vyhotoveny pracovní listy (subkapitola 5.2.), které jsou opět koncipovány „samostatně“. Dohromady pak představují pracovní sešit zpracovaný pro lepší fixaci učiva ze strany žáka a pro rozšíření jeho znalostí. Metodická příručka pro vyučující k učebnici a pracovním listům (subkapitola 5.3.), je taktéž do diplomové práce začleněna jako samostatný text, který má svou vlastní strukturu. Příručka je rozdělena do šesti dílčích

částí, některé jsou případně dále děleny. Jedná se o metodický materiál pro učitele / učitelky, aby věděli, jak je možné s učebnicí a pracovními listy zacházet, jak téma rozplánovat a začlenit do výuky, které úkoly a otázky jsou problematické, atd. V příručce jsou taktéž podrobně popsány návrhy vlastivědných vycházek a exkurzí po řešeném území a uvedeny zdroje informací dalších materiálů, které vyučující mohou při výuce použít.

V učebním textu jsou použité fotografie a záměrně u nich nejsou uvedeny citace zdrojů, protože není v případě učebnic zvykem uvádět zdroj hned pod určitý obrázek. Narušovalo by to totiž jednotnou koncepci celé učebnice a pro žáky by to byl nadbytečný, nic neříkající text. Přestože jsem zdroj grafického materiálu v předloženém učebním textu necitovala, neměla jsem a nemám v úmyslu autorství obrázků ukrást. Fotografie použité v učebním textu jsem převzala z různých zdrojů, především jsem je našla v publikaci o městě České Budějovice (Baran, Kučera, 2005) a dále na webových stránkách <http://www.bcb.cz>, <http://www.blanskyles.ochranaprirody.cz>, <http://www.cbudejovice.cz>, <http://www.kdekdy.cz>, <http://www.turistik.cz>, <http://www.zoo-ohrada.cz>.

Mezi poslední části práce patří kapitola 6., kde shrnuji celou diplomovou práci, za závěrem následuje seznam literatury a použitých zdrojů (kapitola 7.), seznam příloh (kapitola 8.) a samotné přílohy (kapitola 9).

4.2. Fyzicko-geografická charakteristika řešeného území

4.2.1. Fyzická charakteristika

České Budějovice leží v mírně vlnitém území, které je tvořeno především vápencem a křídou. Město je rozloženo na dvou úrovních, které jsou odděleny hlubokým údolím. Území je charakterizováno výraznými svahy a výhledem na okolní kraj. Východní částí města protéká řeka Sázava, která je důležitou vodní arteríí území. Území je charakterizováno výraznými svahy a výhledem na okolní kraj. Východní částí města protéká řeka Sázava, která je důležitou vodní arteríí území.

V území jsou rozloženy různé typy půdy, které jsou charakteristické pro danou oblast. Území je charakterizováno výraznými svahy a výhledem na okolní kraj. Východní částí města protéká řeka Sázava, která je důležitou vodní arteríí území.

4. VLASTIVĚDNÁ CHARAKTERISTIKA ŘEŠENÉHO ÚZEMÍ

4.1. Vymezení a poloha řešeného území

Území řešené touto diplomovou prací je územím statutárního města České Budějovice, které jsou krajským městem, okresním městem, sídlem obce s rozšířenou působností České Budějovice a nacházejí se v Jihočeském kraji, v jednotce NUTS 2 Jihozápad.

Řešené území se skládá z 11 katastrálních území (dále jen k. ú.): České Budějovice 1, České Budějovice 2, České Budějovice 3, České Budějovice 4, České Budějovice 5, České Budějovice 6, České Budějovice 7, České Vrbné, Haklovy Dvory, Kaliště u Českých Budějovic a Třebotovice. Celková rozloha řešeného území je 55,6 km² (Kolektiv, 2003) a v současnosti zde žije 97 339 obyvatel (dle SLBD 2001).

Nejsevernějším místem řešeného území je místo v k. ú. České Vrbné, nejjižněji je položené místo ve výběžku k. ú. České Budějovice 7, nejvýchodněji leží k. ú. Kaliště u Českých Budějovic a nejzápadněji k. ú. Haklovy Dvory.

Zeměpisné souřadnice Českých Budějovic, vztažené k Samsonově kašně uprostřed náměstí Přemysla Otakara II., jsou 48° 58' 30'' severní zeměpisné šířky a 14° 28' 35'' východní zeměpisné délky. Přibližně ve stejné zeměpisné šířce leží města Paříž, Stuttgart, Vancouver nebo Prešov. Obdobnou zeměpisnou délku pak mají Štětín, Neapol nebo Jönköping. Nadmořská výška města, resp. náměstí, dosahuje 387 m n. m., nejvyšším bodem v území je vrchol Výhon (561 m n.m.) v k. ú. Třebotovice, nejnižším pak místo, kde řeka Vltava opouští řešené území (380 m n.m.)

4.2. Fyzicko-geografická charakteristika řešeného území

Geologie a geomorfologie

České Budějovice leží v nejhlubší jihovýchodní části protáhlé Českobudějovické pánve, která představuje severozápadním – jihovýchodním směrem protaženou a 10 až 12 km širokou tektonickou sníženinu omezenou zlomovými svahy a vyplněnou převážně souvrstvím svrchnokřídových a terciérních sedimentů na krystalických horninách moldanubika (Chábera, 1998).

V systému geomorfologického členění České republiky (Demek (ed.), 1987 – zde je možné vyhledat i bližší charakteristiky jednotlivých geomorfologických

jednotek) patří řešené území do provincie Česká vysočina, do Česko-moravské subprovincie, do oblasti Jihočeské pánve, do celku Českobudějovická pánev, do podcelku Blatská pánev a do okrsku Zlivská pánev.

Vodstvo

Řešené území náleží k povodí Vltavy. Řeka Vltava, která je nejdelší řekou České republiky a pramení na Šumavě, se do řešeného území dostává na jihu v k. ú. České Budějovice 7 a severním směrem protéká městem v úseku asi 10 km, než řešené území opouští na severní hranici k. ú. České Vrbné. České Budějovice leží na soutoku řeky Vltavy s řekou Malší. Malše, pramenící na rakouské straně Novohradských hor, je významným pravostranným přítokem Vltavy. Do řešeného území se dostává od jihu na hranici k. ú. České Budějovice 6 a k. ú. České Budějovice 7. Na území města je část vody Malše odvedena do Mlýnské stoky a hradebního náhonu, samotná řeka se pak po necelých 4 km toku řešeným územím vlévá do Vltavy. Z dalších přítoků Vltavy se v řešeném území nachází Dobrovodský potok, Čertík a po severozápadní hranici území teče Dehtářský potok.

Vodní plochy jsou soustředěny hlavně do k. ú. Haklovy Dvory a České Vrbné, tedy na severozápad řešeného území. Nalezneme zde soustavu Vrbenských rybníků (Černiš, Starý Vrbenský, Nový Vrbenský, Domin) a rybníky Starohaklovský, Novohaklovský, Mladohaklovský, Dubský, Starý houženský, Šnejdlík či Velký vávrovský. V jiných k. ú. řešeného území, na severovýchodě a východě, jsou rybníky Čertík, Nemanický a Kamenný.

Klima

Podle klimatické klasifikace České republiky (Quitt, 1971) patří převážná většina řešeného území do nejteplejší jednotky mírně teplé klimatické oblasti, která je charakterizována dlouhým, teplým a suchým létem, krátkým přechodným obdobím s mírně teplým jarem a podzimem, s krátkou mírně teplou a velmi suchou zimou s krátkým trváním sněhové pokrývky. Východní část řešeného území, resp. pouze k. ú. Třebotovice a Kaliště u Českých Budějovic již spadají do středně teplé jednotky stejné klimatické oblasti, takže klimatické charakteristiky jsou zde o něco méně příznivé.

Nejvýznamnějším činitelem, který modifikuje podnebí řešeného území, je poloha na dně mělké a široké pánve. Důsledkem toho je zhoršení ventilace vzduchu, která se negativně projevuje zejména při déletrvajících zimních inverzích. Rozsáhlé rybníky v Českobudějovické pánvi totiž způsobují větší četnost mlh, a to zejména na

severozápadním okraji města. Vliv městské zástavby se projevuje především u teploty vzduchu, kdy centrum je v průměru o 0,6 °C teplejší než okolí. Dlouhodobý roční průměr teploty vzduchu (1886 až 2000) činí 8,9 °C, lednový průměr je -1,4 °C, červencový pak 17,9 °C. Slunce svítí průměrně 1 633 hodin za rok, z toho v červenci 227 hodin, v prosinci jen 42 hodin. Krátký sluneční svit v zimních měsících nemá pouze astronomickou příčinu, ale je také dán hojným výskytem mlh a nízké inverzní oblačnosti. Dlouhodobý průměrný roční úhrn srážek (1876 až 2000) činí 597 mm (Vondrák, 2002).

Půdy

Z pedologického a pedogeografického hlediska patří řešené území do regionu kambizemí (hnědé půdy) kyselých, které se vyvinuly na svahovinách kyselých intruzív, rul, granulitů, svorů a fylitů. Místy nalezneme i kambizemě nasycené, podél vodních toků a vodních ploch se rozkládají nivní půdy a též se v okolí toku Vltavy setkáme s hnědými půdami a podzoly na terasovitých uloženinách. V mírně zamokřených lokalitách hlavně na hrázích rybníků se vyvinuly i kambizeměmi oglejené a místy jsou patrné okrsky hydromorfních subtypů těchto půd. V závislosti na půdotvorném substrátu se jedná o půdy zrnitostně lehké až středně těžké, případně o půdy těžké, které vznikly na předkvartérních sedimentech (Albrecht a kol., 2003; Valík, 2000).

Fauna a flóra

Řešené území patří podle biogeografického členění České republiky (Culek (ed.), 1996) k Českobudějovickému bioregionu, který zabírá geomorfologický celek Českobudějovická pánev. V tomto bioregionu převažuje biota dubojehličnatého stupně a dubo-bukového stupně, která je potencionálně tvořena acidofilními doubravami, luhy a olšinami. Jsou zde zastoupena mokřední a vodní stanoviště a převažují výrazné hercynské prvky bioty. Fauna i flóra řešeného území je ale výrazně ovlivněná lidskou činností, proto jsou přírodě blízká stanoviště předmětem ochrany – viz dále (Culek (ed.), 1996; Kolektiv, 1998).

Z hlediska využití půdy (land use) je na území statutárního města České Budějovice (dle dat Kolektiv, 2003b) celkem 24,3 km² zemědělské půdy (44 % z celkové výměry území), z toho 62 % tvoří orná půda, 17 % zahrady a ovocné sady a 21 % trvalé travní porosty (louky a pastviny). Nezemědělské půdy je 31,3 km² (56 % z celkové výměry území) a je tvořena lesními pozemky (9 %), vodními plochami (17 %), zastavěnými plochami nádvořími (19 %) a ostatními plochami (55 %).

Ochrana přírody a krajiny

V řešeném území se nenachází žádné velkoplošně chráněné území, není zde tedy žádný národní park nebo chráněná krajinná oblast. Najdeme tady pouze maloplošná chráněná území přírody – 1 přírodní rezervaci, 2 přírodní památky, 1 významný krajinný prvek a 8 památných stromů.

V přírodní rezervaci Vrbenské rybníky v k. ú. České Vrbné a Haklovy Dvory je na ploše 245,80 ha chráněn komplex vodní a litorální vegetace rybníků, přilehlých mokřadních a lučních společenstev a navazujících rozsáhlých porostů bažinných olšin s druhově pestrými a početnými populacemi vodní a mokřadní avifauny a specifické fauny bezobratlých. Ve stejné lokalitě se nachází i přírodní památka Vrbenská tůň (0,96 ha), zbytek původního meandrujícího koryta Dehtářského potoka v široké ploché nivě Vltavy s vegetací vodních makrofyt a litorálních rákosin i s charakteristickou vodní a mokřadní květenou. V k. ú. Kaliště u Českých Budějovic je v rámci přírodní památky Kaliště o rozloze 2,56 ha chráněna vlhká louka s mozaikou společenstev pcháčových a bezkolencových smilkových porostů a s výskytem chráněných a ohrožených druhů rostlin, zejména všivce ladního a hořce hořepníku. Další zajímavou přírodní památkou jsou Tůně u Špačků, zbytky původního koryta Malše v nivě řeky na jejím dnešním východním břehu na jižním okraji Českých Budějovic. Tato přírodní památka však leží mimo řešené území, v k. ú. Staré Hodějovice, které těsně sousedí s řešeným územím (Albrecht a kol, 2003).

Významným krajinným prvkem nedaleko centra města je Stromovka, zachovalý a udržovaný park městského charakteru, který vyniká estetickou i přírodní hodnotou. Jedná se o prostor zeleně, ve kterém se střetávají regionální biokoridory a je zde zachováno přírodní prostředí (<http://www.budweb.cz/cesky/budejovice/priroda.htm>).

V řešeném území se nalézá celkem 8 památných stromů, z nichž nejstarším je lípa malolistá na Sokolském ostrově u plaveckého stadionu, jejíž stáří je asi 350 let. Dále se jedná o lípu malolistou v k. ú. Třebotovice, o dub letní v k. ú. Haklovy Dvory, o dva duby letní v k. ú. České Budějovice 7, o buk lesní červenolistý v k. ú. České Budějovice 6, o jinany dvoulaločné v k. ú. České Budějovice 1 a k. ú. České Budějovice 2 (Albrecht a kol., 2003).

4.3. Historický vývoj řešeného území

4.3.1. Historie města České Budějovice

České Budějovice nepatří mezi města, jejichž historie vzniku sahá až do pravěku. Avšak různé archeologické nálezy (čepelky, motyčka) dokazují, že územím již ve střední době kamenné (mezolitu) prošly lovecké tlupy a možná se i v okolí soutoku Vltavy a Malše na nějakou dobu usadily. Více archeologických nálezů pochází až z doby bronzové. V okolí města a na jeho území byly nalezeny měděné hřivny, bronzová sekyrka či unikátní rukojeť dýky. Z těchto nálezů archeologové usuzují, že Českobudějovická kotlina byla částí severojižní cesty, která směřovala z centra Čech do oblasti Dívčího kamene, případně do oblasti keltského hradiště v Třisově. Dále se předpokládá, že germánské kmeny, které osídlily jižní Čechy se usadily i na území města, a že řešené území spadalo do oblasti říše náčelníka Marobuda (Chvojka, 1992).

Význam území vzrostl až za vlády Přemysla Otakara II. ve 13. století, tedy v době, kdy král potřeboval upevnit svou panovnickou autoritu na jihu země a zamezit šíření moci Vítkovů. Před vznikem samotného města Českých Budějovic se v kotlině v oblasti soutoku Malše a Vltavy nacházely dvě starší osady, Stradonice a Budivojovice. Stradonice byly později povýšeny na tržní osadu a byly přejmenovány na Rosenau (oblast dnešního Rožnova). Druhá osada byly Budivojovice, které patřily Čechovi ze Železnice. Poblíž této lokality vznikly Budějovice (Kolektiv, 1996a).

Přemysl Otakar II. dal příkaz Hirzovi (Hrzovi), purkrabímu hradu Zvíkova, k založení města. Naráz bylo vyměřeno celé městiště, rozdělené pravidelnou sítí do širokých ulic, protínajících se v pravých úhlech. Těžištěm uliční sítě a celého města se stalo neobyčejně rozměrné čtvercové tržiště (náměstí). Současně byla vymezena poloha pozdějšího kostela a dominikánského kláštera. Hirzo předal staveniště dominikánům listinou z 10. 3. 1265. Tento rok se považuje za vlastní počátek města, jež převzalo po starší osadě jméno Budějovice (Kolektiv, 1996a).

V úsilí o vybudování hospodářského zázemí nové městské lokality narážel po celá sedmdesátá a osmdesátá léta 13. století český panovník na odstředivé snahy Vítkovců, jejichž statky sousedily s královským městem. Odbojní velmoži roku 1277 a roku 1279 České Budějovice přepadli a vypálili. V bezprostředním okolí města totiž panovník nevlastnil ani jedinou ves, kterou by k nově založenému městu mohl připojit, rozšířit území města a stabilizovat poměry. Teprve za vlády Václava II., počátkem devadesátých let 13. století, se podařilo k nové královské lokalitě připojit tržní ves

Stradonice (Rožnov), jež až doposud náležela Vítkovcům. Významným stabilizačním mezníkem ve vývoji Českých Budějovic se stal rok 1296, kdy se ujal městské správy králem dosazovaný dědičný rychtář z rodu Klariců (Kolektiv, 1996a).

Lucemburská doba přinesla městu hospodářskou prosperitu. Za svého pobytu v Českých Budějovicích roku 1351 rozšířil Karel IV. městská privilegia o řadu nových výsad. Mimořádný význam pro další vývoj obchodu mělo královské nařízení, podle něhož byli povinni cizí kupci obchodující mezi rakouským Cáhlovem (Freistadt) a českými zeměmi jezdit přes Budějovice a nabídnout zde své zboží k prodeji. V Maiestas Carolina zařadil Karel IV. České Budějovice mezi nezcizitelná královská zboží, jež se měla stát oporou panovnické moci v zemích Koruny české (Kolektiv, 1996a).

Po propuknutí husitské revoluce představovaly České Budějovice (společně s državami Rožmberků) přední pevnost katolické strany v jižních Čechách. Význam Českých Budějovic stoupl zvláště na přelomu let 1420 a 1421, kdy se všechna ostatní jihočeská a pošumavská města přidala na stranu husitského hnutí a kdy vstoupil v platnost obecný zákaz obchodovat s husity. Jelikož se katolických Budějovic podobné omezení netýkalo, zaujaly na jihu království rozhodující postavení v obchodu se zahraničím (Kolektiv, 1996a).

Třebaže většina obyvatel hovořila česky i německy, město se okolo poloviny 15. století výrazně počestilo, zesílil vliv české části měšťanů na městskou správu a začalo se používat jméno České Budějovice. Došlo však k různým rozbrojům mezi českým a německým měšťanstvem, představiteli města a králem, i šlechtou (Rožmberky). Spor mezi prvním českým purkmistrem O. Puklicem ze Vztuh a německým měšťanstvem skončil vraždou purkmistra a městskou správu tak znovu ovládl německý patriciát. České Budějovice se pak zařadily do tábora Zelenohorské jednoty, uznaly za panovníka Matyáše Korvína (místo Jiřího z Poděbrad) a přijaly jeho vojenskou posádku. Takový stav trval do roku 1479, kdy město vyslovalo poslušnost Vladislavu II. Jagellonskému (Kolektiv, 1998).

V roce 1529 zasedal ve městě zemský sněm a o rok později generální sněm zemí Koruny české za účasti krále Ferdinanda I. Klíčovým bodem obou jednání byla finanční a vojenská pomoc na vedení války Habsburků proti Turkům. Hospodářský a politický rozvoj Českých Budějovic příznivě ovlivnila loajalita zdejších měšťanů k Habsburkům během prvního stavovského odboje v letech 1546 až 1547. Nejenže několikrát ujistili Ferdinanda I. svou věrností, ale přispěli i k materiálnímu zásobování císařského vojska

bojujícího ve šmalkaldské válce proti německým protestantům a vysílali i své vojáky do císařské armády (Kolektiv, 1998).

V 1. polovině 16. století žilo v Českých Budějovicích asi 4 350 obyvatel. Roku 1514 zde 253 řemeslníků provozovalo 43 řemesel a živností sdružených do 14 cechů, z nichž nejváženější byl cech řezníků, sládků a soukeníků. Vyrůstající obchod se solí dováženou ze Solnohradska způsobil, že se město stávalo vážným konkurentem Prachatic. Rozvoj města umocnilo i povýšení havířské osady Velké Hory na samostatné Horní město císaře Rudolfa (Rudolfov). Tamní stříbrná ložiska byla tak bohatá, že už roku 1569 byla v Českých Budějovicích zřízena královská mincovna, činná zde více než 40 let. V 16. století dokázali budějovičtí měšťané využít všech ekonomických výhod a politických výsad k přeměně města na význačné středisko hospodářského a politického života celého regionu. České Budějovice proto na počátku 17. století představovaly velké a zámožné město, i když někdejší sláva stříbrných dolů již nebyla tak veliká. Město však mělo dostatek jiných příjmů, mezi které patřilo hlavně rybníční hospodaření (Chvojka, 1992; Kolektiv, 1998).

Během třicetileté války zůstaly katolické Budějovice na císařské straně a vzhledem ke své strategicky výhodné poloze ovlivňovaly průběh vojenských operací v celých jižních Čechách. Na podzim roku 1631, když Sasové obsadili Prahu, se dobře opevněné Budějovice na čas staly hlavním městem království. Tehdy zde našly útočiště nejvyšší zemské úřady, jejich úředníci i církevní hodnostáři. Od listopadu 1631 do září 1632 byly v městském farním kostele dokonce uloženy české korunovační klenoty, zemské desky a zemská privilegia (Kolektiv, 1996a).

Nejtěžší zkouška válečných let dolehla na České Budějovice v červenci roku 1641, kdy rozsáhlý požár během sedmi hodin zničil více než dvě třetiny města. Obyvatelé tak byli v této situaci nuceni přikročit k rozsáhlé obnově a přestavbě zničeného města v barokním stylu. Došlo tak k dokončení stavby nového kostela svatého Mikuláše a k výstavbě nové budovy radnice, která je nejvýznamnější barokní světskou stavbou ve městě a která spolu s monumentální kompozicí Samsonovy kašny, zřízené však až ve 20. letech 18. století na místě pranýře, tvoří dominantu rozlehlé plochy čtvercového středověkého náměstí. V 17. století byl vzhledem k vojensky strategické poloze města zdokonalen městský obranný systém, ke kterému přibyl nový příkop s pětibokými baštami (Vondrák, 2002).

Ve 40. letech 18. století, po téměř stoleté přestávce klidu, opět zasáhly od života města válečné události. Nástup Marie Terezie na trůn se stal záminkou k rozpoutání

rozsáhlého válečného konfliktu. Války o rakouské dědictví, které těžce poznamenaly české země, se nevyhnuly ani Budějovicím. Hned na počátku konfliktu město nakrátko obsadila francouzsko – bavorská armáda, kterou následně vystřídaly císařské jednotky Karla Lotrinského. Během jara a léta roku 1742 se podařilo vytlačit francouzská vojska z jižních Čech, ovšem v roce 1744 Prusové obsadili Prahu a větší část jižních Čech (včetně slabě hájených Budějovic). Okupace města však trvala asi měsíc, takže jeho obnova nebyla tak náročná jako po třicetileté válce (Kolektiv, 1996a).

Ve druhé polovině 18. století se Budějovice staly skutečným centrem civilní i církevní správy okolního regionu. Reforma krajského zřízení z roku 1751 přeměnila město ve správní středisko nově vytvořeného Budějovického kraje. Náboženské reformy Josefa II. vedly sice ke zrušení dominikánského konventu (1784) i kapucínského kláštera (1786), ale zároveň úspěšně završily více než stoleté úsilí o založení zdejšího biskupství (1785). Vzhledem k působení piaristů se město postupně stalo i důležitým střediskem vzdělanosti. Na přelomu padesátých a šedesátých let 18. století se českobudějovičtí měšťané rozhodli za pomoci piaristů zlepšit dosud nevalnou úroveň městského školství. Díky zájmu a podpoře města tak mohli piaristé od začátku úspěšně rozvinout svou činnost v plné míře, takže měli hned 243 vyučovaných žáků (Kolektiv, 1996a).

Po napoleonských válkách, které zbrzdily slibný rozvoj města, se rozvinul čilý stavební ruch, který zasáhl i do okrajových čtvrtí. Předpokladem hospodářského oživení města byla výstavba nových komunikací. K císařské silnici do Lince ze 2. poloviny 18. století přibýly další, převratný význam v komunikačním a dopravním systému měla koněspřežní železnice mezi Českými Budějovicemi a Lincem, na níž byla roku 1832 zahájena nákladní a o čtyři roky později i osobní doprava (Kolektiv, 1998).

Rozsáhlejší průmyslovou výstavbu a rozvoj průmyslu v 19. století předznamenali bratři Hardtmuthové, kteří roku 1847 přeložili z Vídně do Českých Budějovic svou továrnu na tužky a kameninové zboží. Nositelé rané industrializace byli převážně rakousko-německého původu, stejně jako většina měšťanů, vzdělců a úředníků ve městě, jimž byla přirozenou dorozumívací řečí němčina; byli to tzv. „Budvajzři“ (Budweiser). Oživení českého národního vědomí za revoluce 1948 se v Českých Budějovicích projevilo pouze založením odbočky Slovanské lípy z podnětu H. Zátky (Kolektiv, 1998).

Zrušením patrimoniální správy roku 1849 ztratilo město své panství, stalo se však sídlem nových či změněnou pravomocí vybavených institucí (krajského

a okresního soudu, státního zastupitelství, okresního finančního ředitelství, berního úřadu, okresního hejtmanství). Za úřadování F. J. Klavíka, prvního voleného starosty města, jehož způsobilost oceňovali všichni měšťané bez rozdílu národnosti (jazykové příslušnosti), se České Budějovice celkem úspěšně rozvíjely. Počet obyvatel stoupl do roku 1857 na více než 16 000 (Kolektiv, 1998).

Na počátku 20. století pak žilo v Českých Budějovicích více než 37 000 obyvatel, z nichž přes 22 000 přiznávalo obcovací řeč českou a necelých 15 000 německou. Město se v té době dělilo do 4 obvodů (vnitřní město, Pražské předměstí, Vídeňské předměstí a Linecké předměstí) a probíhal zde čilý stavební ruch. Bylo postaveno hodně nových veřejných budov, mezi nimi budova nemocnice, muzea, okresního zastupitelství, kasáren a hlavně budovy škol (Kolektiv, 1998).

První světová válka se města dotkla nejprve odchodem vojenské posádky na bojiště a potom transporty raněných, umístěvaných do zdejších lazaretů. Na obyvatele dolehly zejména tíživé zásobovací poměry. V říjnu roku 1918 bylo ve městě ustaveno přípravné komitě zástupců 6 českých politických stran, které se poté, co jeho členové získali potřebné informace z Prahy, přeměnilo na Národní výbor, jehož předsedou byl zvolen F. Zdráhala. Po dvoudenním jednání dosavadní starosta J. Taschek rezignoval a funkci obecního zastupitelstva převzala správní komise v čele s A. Zátkou, jakýmsi prozatímním starostou. Dne 20. 12. 1918 uvítali noví představitelé města na radnici prezidenta T. G. Masaryka, který se v Českých Budějovicích zastavil při návratu z exilu (Kolektiv, 1998).

Bezprostředně po skončení války postihla obyvatele města vrcholící epidemie španělské chřipky, spojená s vysokou úmrtností. Patrné byly rovněž další nepříznivé důsledky války, projevující se poklesem porodnosti a vzestupem kriminality. Městská správa trpěla tehdy značným nedostatkem peněz, a tak již roku 1921 dosáhl schodek obecního rozpočtu výše 11 000 000 korun. Také národnostní a sociální poměry ve městě se v prvních letech vzniku Československa vyznačovaly nestabilitou. V roce 1920 došlo k proněmeckým demonstracím, v prosinci tramvajovou dopravu a výrobu v některých továrnách ochromila stávka, organizovaná místními představiteli sociálně demokratické levice (Kolektiv, 1998).

V březnu 1939 obsadila České Budějovice německá armáda a na místo starosty byl dosazen F. David. Sídla si pak ve městě zřídily represivní složky okupačního aparátu, mezi nimi i Gestapo. Během okupace se vlastenci zapojili do odboje, ale mnoho z nich bylo popraveno nebo posláno do koncentračních táborů. V dubnu 1942

odvezl transport do Terezína 909 židovských obyvatel z města a okolí, téhož roku byla odstraněna i zdejší synagoga. Ke konci druhé světové války postihly České Budějovice, které byly důležitým komunikačním uzlem, ničivé letecké nálety. Dne 5. 5. 1945 převzal moc ve městě Krajský národní výbor v čele s R. Burešem, o čtyři dny později vstoupily do Českých Budějovic jednotky Rudé armády. Americké vojsko se zastavilo na dohodnuté demarkační linii jihozápadně od města. Prvořadou poválečnou potřebou se stala obnova poškozených částí Českých Budějovic a odstranění škod napáchaných v hospodářství, školství i kultuře. Bylo opraveno 190 domů, mezi nimi např. budova Jihočeského divadla, a nově zřízeny některé kulturní ústavy jako například vědecká knihovna či galerie. Odsun Němců mezi lety 1945 – 1948 však postihl na 6 000 českobudějovických občanů. Od 1. 1. 1949 byl utvořen krajský systém a České Budějovice se opět staly střediskem regionu, Českobudějovického kraje. K 1. 7. 1960 došlo ke zvětšení území kraje a k jeho přejmenování na Jihočeský kraj s centrem v Českých Budějovicích (Kolektiv, 1996a).

Dalším dramatickým rokem pro České Budějovice byl rok 1968, kdy bylo město vojensky obsazeno. Následující léta přinesla např. neuvážené zrušení trolejbusové dopravy a její nahrazení dopravou autobusovou, důsledkem čehož bylo podstatné zhoršení životního prostředí ve městě, výstavbu průmyslových podniků a panelových sídlišť. Město se tak rozrůstalo a počet obyvatel se přiblížil ke 100 000 (blíže viz kapitola 4.4.). Listopadová revoluce v roce 1989 umožnila návrat městské správy do rukou odpovědného městského zastupitelstva, které mělo navázat na přerušenu kontinuitu obecní správy města Českých Budějovic. Z města byly také odstraněny sochy symbolizující starý režim, byla přejmenována náměstí, ulice i čtvrtě. Ve městě vzniklo mnoho nových institucí, obchodů, podniků, byla navázána mezinárodní spolupráce a partnerství s jinými městy, rozvinul se intenzivní cestovní ruch (podrobnější informace viz kapitola 4.4.). Koncem roku 1990 přestaly být České Budějovice krajským městem, když bylo krajské zřízení na čas zrušeno. Nově se jím opět staly až v roce 2000 (Kolektiv, 1996a).

4.3.2. Historie částí města České Budějovice

V této diplomové práci není možné obsáhnout celou podrobnou historii města a jeho jednotlivých částí. Z vlastivědného hlediska je však velmi zajímavý vývoj administrativního rozčlenění města (mnohé názvy přetrvávají dodnes) i architektonický a urbanistický vývoj (v různých částech jsou odlišné památky, stavby, skupiny staveb,

atp.) a rozvoj (rozpínání) města do okrajových částí. Proto v následujícím textu co nejstručněji charakterizují vývoj administrativního členění města a také uvádím charakteristiky příslušných částí. Podrobnější informace je pak možné nalézt v publikaci Kolektiv (1998), podle které je text zpracován.

Od poloviny 14. století bylo město, zahrnující tehdy jen dnešní historické jádro, tedy náměstí a domy v přilehlých ulicích mezi řekou Malší a Mlýnskou stokou, rozděleno do čtyř čtvrtí, které byly označeny podle významných měšťanů v nich bydlících. Existovala tak *čtvrť Pacovského*, *Rychtářova* (též Prindlova), *Písecká* (také Svatomikulášská, Třetí, Drtinova) a *Steflova* (Weissova). S rozvojem předměstí během pěti století došlo v roce 1875 k novému rozdělení města na okrsky a čtvrtě: *vnitřní město*, *Pražské předměstí*, *Videňské předměstí*, *Linecké předměstí*. Roku 1952 byly připojeny okolní osady, které již s vlastním městem tvořily souvislou aglomeraci – Čtyři Dvory, Dobrá Voda, Hlinsko, Kněžské Dvory, Mladé, Nemanice, Pohůrka, Rožnov, Suché Vrbné, Vrátó. Včleněny byly i Litvínovice, ale ty se o dva roky později opět oddělily. V roce 1963 byly nově vytvořeny a připojeny Nové Hodějovice, Nové Vrátó, nová část Pohůrky; Nové Hlinsko a Nové Mladé byly sloučeny se Suchým Vrbným. V roce 1970 byla provedena administrativní reforma, kterou se zrušily dosavadní administrativní jednotky a bylo zavedeno sedm nových městských obvodů: *České Budějovice 1* (České Budějovice-střed, Sokolský ostrov), *České Budějovice 2* (Haklovy Dvory, České Vrbné, Zavadilka, sídliště Máj, Šumava a Vltava, Čtyři Dvory-střed, Stromovka, Švábův Hrádek), *České Budějovice 3* (Kněžské Dvory, Nemanice, sídliště Na Pražské), *České Budějovice 4* (Nové Vrátó, Husova kolonie, část Suchého Vrbného, část průmyslového obvodu), *České Budějovice 5* (část Suchého Vrbného, Pohůrka, Kaliště, Třebotovice, do roku 1990 Dobrá Voda, část průmyslového obvodu, Pětidomí), *České Budějovice 6* (Nové Hodějovice, Brněnské předměstí, Havlíčkova kolonie, Mladé, Červený Dvůr), *České Budějovice 7* (Rožnov, resp. Rožnov-jih a Rožnov-sever, Krumlovské předměstí). V procesu integrace sídelních celků v okolí města jsou určité rozpory a nelogičnost, např. připojení vzdálených Třebotovic a Kaliště vers. nepřipojení (odtržení) blízkých a funkčně souvisejících Hrdějovic, Borku, Litvínovic, Rudolfova, Dobré Vody, aj. (Kolektiv, 1998).

České Vrbné (v minulosti též České Vrbno, Vrbí, Vrba Česká, německy Böhmisch Fellern, Brbie, Fellern) se v písemných pramenech poprvé objevuje roku 1367. Vesnice patrně od svého vzniku patřila k hospodářskému zázemí blízkého města, jehož součástí zůstala až do konce feudalismu. Do roku 1849 se tedy jednalo o městskou ves, která byla roku 1980 přičleněna jako základní sídelní jednotka k části České Budějovice 2 (aktuálně má ale samostatné k. ú.) a s městem byla spojena městskou hromadnou dopravou. Od 80. let 20. století bylo bohužel okolí vesnice do značné míry nekonceptně zastavěno

různorodými objekty nevalné architektonické kvality, přičemž tento trend pokračuje až do současnosti (bytové domy uvnitř sídla na návsi, výstavba nových rodinných domů na loukách východně od původní vsi).

Z architektonicko-urbanistického hlediska má České Vrbné ulicovitou návěs přibližně severojižního směru, dlouhou původně asi 140 m (celková délka historické zástavby je asi 200 m). Směr návsi určovala cesta do Bavorovic a Hluboké. Návěs je obklopena na obou stranách velkými usedlostmi vesměs ve dvouřadovém uspořádání. V závěru 18. století byla na západní straně vsi vytyčena nová trasa silnice z Českých Budějovic do Vodňan a dále na severozápad, u níž vznikla i zájezdní hospoda. V sídle se dochovala řada pozoruhodných usedlostí s domy, sýpkami a bránami, uprostřed návsi stojí bývalá kovárna s kapličkou přestavěná na hasičskou zbrojnici. Mezi nejhodnotnější památku zdejší lidové architektury patří areál usedlosti čp. 1907, chráněny jsou i objekty čp. 1905, 1911, 1912.

Kromě zájezdní hospody zde byla v minulosti zřízena elektrárna Českého akciového pivovaru, která byla později přeměněna na tiskárnu a její náhon byl upraven pro vodní slalom. V 80. letech 20. století zde byla vybudována nová elektrárna s jezem. V současnosti zde také funguje hostinec a velkosklad s prodejnou kol (celý text o Českém Vrbném byl zpracován podle Kolektiv, 1998 a Pešta, 2004).

Haklovy Dvory (též Dvory, Höfen, Hacklhöf) se v písemných pramenech poprvé objevují roku 1368. Vývoj vsi byl patrně vždy úzce spojen s blízkými Budějovicemi, protože vesnice patřila k hospodářskému zázemí města. Již roku 1370 se zde připomíná Haklinův dvorec (Curia Haklini), podle nějž vesnice získala své dnešní jméno, a již v roce 1380 byly Haklovy Dvory městskou vsí. V severním sousedství Haklových Dvorů, na břehu Houženského rybníka, stála ještě ve středověku ves Houžná s tvrzí, která zanikla patrně v 16. století. K vesnici také patřil Nový dvůr za Starohaklovským rybníkem. Od roku 1850 byly Haklovy Dvory samosprávnou obcí, která se zvětšovala, přibývalo zde nových domů a obyvatel. Za rozvoj ve 30. letech 20. století vděčí Haklovy Dvory místní části Zavadilka (viz dále). V roce 1976 bylo sídlo administrativně včleněno do části České Budějovice 2, ale leží v samostatném k.ú. a s Českými Budějovicemi je spojeno městskou hromadnou dopravou.

Přestože se zde v posledních letech objevují různorodé novostavby vesměs nevalné architektonické kvality a okolní krajina se postupně urbanizuje (výstavba nových řadových i soliterních domů v prostoru mezi sídlištěm Máj, Zavadilkou, Haklovými Dvory), jádro si díky několika usedlostem blatského typu (hlubocký typ blatské architektury), zachovalo alespoň částečně tradiční vzhled. Ten je tvořen ulicovou návší orientovanou ve směru sever – jih, která je v jižní části rozšířená na nevelké čtvercové prostranství. Na tuto návěs navazuje jednostranná řádková zástavba podle komunikace do Českých Budějovic. Dochovalo se zde několik ukázek zděné lidové architektury z průběhu druhé poloviny 19. a počátku 20. století. Výraznými stavbami jsou usedlosti čp. 2037, 2015, 2010, 2008, 2031. Právě čp. 2031 představuje v kontextu jihočeského selského baroka ojedinělou patrovou stavbu v jižních Čechách (celý text o Haklových Dvorech byl zpracován podle Kolektiv, 1998 a Pešta, 2004).

Zavadilka, jejíž jméno bylo převzato podle staršího názvu pro označení o samotě stojícího hostince, byla místní částí osady Haklovy Dvory, zvanou U Moosbauerů. V roce 1930 ji tvořily 4 domy se 14 obyvateli, ale započalo se s výstavbou rodinných domů, bytových domů a řadových domů, která s většími či menšími přestávkami neustala do současnosti (podle Kolektiv, 1998 a Pešta, 2004).

Čtyři Dvory (dříve také Čtyry Dvory, německy Vierhöffen) nevznikly jako městská ves, ale byly dlouho skupinou dvorů českobudějovických měšťanů na levém břehu Vltavy. Roku 1369 se za Dlouhým mostem připomíná Stetenhof, označovaný jako svobodný dvůr, jehož posledním držitelem byl měšťan J. A. Bonstigl. K městu byl připojen v roce 1656. Ještě ve 14. století přibýly další dvory a jejich počet vešel do názvu Čtyř Dvorů. V roce 1850 byla ustavena samosprávná obec s názvem Čtyry Dvory, kterou kromě vlastní obce tvořila víska Remlovy Dvory, skupina domů okolo Lannovy loděnice a 5 samot. Roku 1952 se obec stala osadou Českých Budějovic a roku 1970 administrativně zanikla ustavením městské části České Budějovice 2. Nejprve se tato část města rozvíjela v návaznosti na Lannovu loděnici od počátku 19. století, největší stavební rozmach je ale spojený s 20. stoletím – byla založena pravouhle řešená zástavba rodinných domů, vznikl nový kostel, sádky, zahradnictví, vojenské cvičiště a provizorní letiště, od 60. let 20. století se sem soustředila výstavba velkých panelových sídlišť (*Šumava, Máj, Vltava*), bylo vybudováno výstaviště, vznikl komplex výzkumných ústavů. Výstavba pokračuje do současnosti – nové obytné komplexy, rekonstrukce starých objektů – a podle územního plánu by měla nadále pokračovat – využití prostoru bývalých kasáren a cvičiště pro administrativní a obchodní centrum, výstavba akademického centra (Kolektiv, 1998).

Švábův Hrádek (Na Švábově hrádku, Na Švábovně) představuje návrší mezi Čtyřmi Dvory a Šindlovými Dvory, kde původně probíhala těžba lignitu a byl zde osamocený dům patřící těžářstvu. Dále zde byla i cihelna, později byl v opuštěném domě zřízen hostinec, který byl častým cílem vycházek obyvatel města. Po vyvlastnění byl objekt pod vojenskou správou a roku 1961 byl zbořen. Na Švábově Hrádku byla zřízena skládka tuhého komunálního odpadu.

Sokolský ostrov (Dominikánský ostrov, Dominikaner Insel, Schnarcherův ostrov, Schnarcher Insel) je ostrov obtákaný Vltavou a Malší, který patřil k Dominikánskému klášteru, později rodině Schnarcherů. Po úpravách řečiště Malše, Vltavy a Mlýnské stoky vznikl proti Sokolskému ostrovu ostroh, kde stojí hvězdárna a planetárium. Ostrov získal v roce 1924 Sokol a byl zde vybudován stadion se sokolovnou, později i plavecký stadion. V posledních letech byly provedeny rozsáhlé rekonstrukce objektů, včetně letní plovárny, úpravy okolí a vystavění nových mostů přes Mlýnskou stoku a Vltavu, které umožňují spojení centra města s ostrovem a napojení na levý břeh Vltavy (Všesportovní hala, tenisové kurty, rekreační park **Stromovka**) (Kolektiv, 1998).

Kněžské Dvory (Farářovy Dvory, Pfaffenhöfe, Kecenice) vznikly pravděpodobně po roce 1350, protože nejstarší písemná zmínka je spojena s českobudějovickým farářem Buškem, který prodal v roce 1350 svůj dvůr pěti poddaným, kteří pak až do roku 1848 odváděli faře úrok a vykonávali robotu. V roce 1850 se Kněžské Dvory staly samosprávnou obcí, od roku 1868 byly osadou obce Čtyři Dvory a od roku 1921 opět obcí. V roce 1900 zde bylo napočítáno 266 Čechů a 34 Němců a v roce 1930 už 900 Čechů a 34 Němců. V roce 1952 se Kněžské Dvory staly osadou obce České Budějovice a v roce 1970 byly připojeny k městské části České Budějovice 3. Kněžské Dvory představují zvláštní půdorysný typ sídla s jednostranně zastavěnou návší, což mělo negativní vliv na pozdější novodobý urbanistický vývoj – výstavba železnice těsně kolem návsi, vybudování velkých průmyslových areálů (Kolektiv, 1998).

Nemanice vznikly v roce 1706, kdy zde byli usazeni 4 poddaní hlubockého panství. Původní označení Nové chalupy, Čertikova Ves nebo Čertikov (podle zdejšího mlynáře) bylo během 18. století vytlačeno posměšným pojmenováním Nemanice, vyjadřujícím chudobu obyvatel. Jako osada se Nemanice uváděly až do roku 1843, kdy měly 8 domů a 101 obyvatel. Do roku 1949 patřily Nemanice k soudnímu okresu Hluboká nad Vltavou. Roku 1952 byly sjednoceny a přičleněny jako osada k Českým Budějovicím a v roce 1970 se staly součástí Českých Budějovic 3. Nemanice z památkového hlediska nepředstavují významný celek, zajímavá je zde pouze dochovaná dřevěná zvonička (Kolektiv, 1998).

Nové Vráto začalo vznikat na začátku 20. století jako část osady a obce Vráto. V roce 1930 zde žilo 752 obyvatel v 82 domech. Od roku 1952 spadalo Nové Vráto jako součást osady Vráto pod České Budějovice. V roce 1963 bylo ustaveno jako jejich osada, která zahrnovala i úsek místní části Nové Hlinsko, zatímco Vráto se stalo samostatnou obcí. Roku 1970 se Nové Vráto stalo částí Českých Budějovic 4 (Kolektiv, 1998).

Husova kolonie, která představovala malý sídelní útvar, několik desítek obytných domů vzniklých okolo roku 1930, byla dříve součástí Pražského předměstí. Další rozvoj kolonie znemožnila železniční trať a vlečka. Před rokem 1945 zde fungovala cihelna, po roce 1945 vznikla východně a jihovýchodně od kolonie průmyslová zóna (Sfinx, Akra, aj.), severozápadně byl vybudován vysílač a na severu je rozsáhlá zahrádkářská kolonie. V podstatě jediné spojení kolonie s městem představuje Pekárenská třída (Kolektiv, 1998).

První zmínka o poddanské vsi **Suché Vrbné** (dříve také Suché Vrbny, Německé Vrbné a německy Dürnfellern) při silnici na Ledenice je z roku 1380. Počet 5 selských usedlostí zůstal nezměněn ještě v roce 1654 a v 1. čtvrtině 18. století. Roku 1789 zde stálo 16 domů, ale v roce 1843 bylo napočítáno jen 12 domů a 89 obyvatel. Od roku 1850 byla ves osadou obce Mladé s názvem Suché Vrbny a od roku 1903 samostatnou obcí. V 2. polovině 19. století došlo k prudkému rozvoji výstavby a nárůstu počtu obyvatel, převážně továrních dělníků a železničních zaměstnanců. V roce 1900 žilo v Suchém Vrbném 890 Čechů a 325 Němců, v roce 1930 bylo napočítáno 524 domů a 4 354 obyvatel. Po odsunu Němců, poklesl počet na 3 428 obyvatel (1947). Roku 1952 bylo Suché Vrbné přičleněno k městu jako osada, která se v roce 1970 stala částí Českých Budějovic 5 (Kolektiv, 1998).

Nové Hlinsko (německy Neu Hlinz) je v roce 1930 uváděno jako místní část osady Hlinsko s 18 domy a 178 obyvateli. Nové Hlinsko nikdy nezískalo postavení osady a bylo v roce 1963 sloučeno s osadami Suché Vrbné a Nové Vráto. Nové Hlinsko vzniklo na tehdejším k. ú. Vráto, k němuž patřilo i Hlinsko. Skládalo se ze dvou zcela oddělených částí. První část, situovanou západně až severozápadně od Hlinska a jihozápadně od Nového Vráta, tvořila ulice M. Svobodové mezi Rudolfovskou třídou a Hlinskou ulicí. Druhou část, jihozápadně od Hlinska a severovýchodně od Suchého Vrbného, tvořila ulice K. Uhliře. Zde před druhou světovou válkou vzniklo 17 rodinných domků. Zástavba již nikdy nebyla dokončena, neboť ve 2. polovině 20. století bylo okolní území přeměněno na průmyslovou zónu. Roku 1963 byla tato část Nového Hlinska přičleněna ke k. ú. Suché Vrbné. Podobný osud potkal i část Nového Hlinska mezi ulicí M. Svobodové a Rudolfovskou třídou, která se v téže době stala součástí nově vytvořené osady Nové Vráto (Kolektiv, 1998).

Pohůrka je původně novější částí osady Stará Pohůrka v prostoru mezi starou vsí a Suchým Vrbným, s nímž nyní tvoří nedílný urbanistický celek. Zástavba Pohůrky je nevýrazná, představovaná patrovými či jednopodlažními soliterními nebo řadovými rodinnými domy nejednotného charakteru.

Kaliště (Kallischt) leží východně od Českých Budějovic a je izolovanou základní sídelní jednotkou části obce České Budějovice 5. Jméno vsi bylo odvozeno od bahnité půdy s kališti zvěře.

Nejstarší zmínka pochází z roku 1378, kdy jako součást Lišovské rychty patřilo Kaliště ke královskému hradu Hluboké. Při hlubockém panství zůstalo až do roku 1850, kdy se stalo osadou samosprávné obce Třebotovice, k jejímuž katastrálnímu území náleželo. Od roku 1921 bylo Kaliště samostatnou obcí a až do roku 1949 patřilo k soudnímu okresu Lišov. V roce 1985 se stalo součástí Českých Budějovic 5, ačkoli s vlastní aglomerací nesouvisí. Roku 1843 zde bylo napočítáno 20 domů se 194 obyvateli, v roce 1930 mělo sídlo 23 domů a 111 českých obyvatel. Po druhé světové válce se Kaliště dále vytlidňovalo, v roce 1950 zde bylo 26 domů a 89 obyvatel, v roce 2005 jen 63 obyvatel. I přes novostavby, přístavby a nástavby starých usedlostí a areál zemědělské velkovýroby ze 2. poloviny 20. století představuje sídlo poměrně dobře zachovalý vesnický celek, jehož centrum tvoří ulicová náves mírně vřetenovitého tvaru s novorománskou kapličkou. V sídle bohužel nejsou žádné památkové chráněné objekty, avšak nedaleko se nachází přírodní památka Kaliště – viz kapitola 4.2. (zpracováno podle Kolektiv, 1998; Kolektiv, 2005c).

Původní název *Třebotovic*, Třebotova Hora, připomínal vlastníka nebo lokátora vsi, Třebotu, a vystihoval i polohu sídla na návrší; jméno Třebotovice se začalo používat až ve 2. polovině 18. století. Nejstarší zmínka o Třebotovicích je z roku 1378, kdy patřily ke královskému hradu Hluboké a Lišovské rychtě. Do roku 1850 patřila ves k hlubockému panství, poté se stala samosprávnou obcí náležející k soudnímu okresu Lišov. Od roku 1963 byly osadou obce Kaliště, v roce 1985 byly přičleněny k Českým Budějovicím, ačkoliv s nimi územně nesouvisí. Kromě kapličky a školy jsou památkově významné usedlosti čp. 2422 a 2427, ale sídlo je též pozoruhodné svým půdorysným uspořádáním, jsou pozoruhodnou variantou vrcholné středověké lokační vsi na rozmezí půdorysů údolních a návesních (Kolektiv, 1998).

Pětidomí je tradiční název pro část Vídeňského předměstí mezi nádražím a Suchým Vrbným. Název získala od původní řady pěti domů, které vznikly v polovině 19. století. Zbylý nezastavěný prostor mezi městskou plynárnou, továrnou na impregnaci pražců a tzv. Slaměným dvorem, který byl s centrem spojen lávkou přes kolejistiště, vykoupila a rozparcelovala Českobudějovická záložna. Byly zde postaveny nové domy a domovní bloky, na něž navazovala další kolonie, propojující tak Pětidomí se Suchým Vrbným (Kolektiv, 1998).

Nové Hodějovice vznikaly při okraji Starých Hodějovic (doloženy od roku 1407) od konce 19. století výstavbou rodinných domků podél cesty k Mladému. Roku 1930 vykazovaly 84 domů a 538 obyvatel, převážně Čechů. Ve 2. polovině 20. století pokračovala další výstavba, díky níž byly Nové Hodějovice v roce 1963 vyčleněny z Hodějovic a jako nově ustavená osada připojeny k obci České Budějovice. V roce 1970 se Nové Hodějovice staly částí Českých Budějovic 6 (Kolektiv, 1998).

Brněnské předměstí je novější název pro původní Vídeňské předměstí, ovšem roku 1970 bylo Brněnské předměstí nově vymezeno jako základní sídelní jednotka města, proto zabírá jen část někdejšího Vídeňského předměstí.

Havlíčková kolonie je architektonicky i urbanisticky nejhodnotnější novodobá část města, která se nachází mezi řekou Malší a Mlýnskou stokou a která dříve tvořila část Vídeňského předměstí. Původně zde stála pouze skupina velkých třípodlažních obytných domů postavených po roce 1918 na samém okraji města. Postupně přibývaly řadové i zahradní rodinné domy a vznikaly nové bloky, jejichž osou se staly jižní úseky Dukelské ulice a Čechovy ulice. Několik činžovních domů zde postavilo město a po roce 1945 také různé podniky pro své zaměstnance. Již před druhou světovou válkou se vilová zástavba přiblížila jižním směrem ke koupališti U Malého jezu. Čtvrť byla dokončena výstavbou několika nových panelových domů, protože další výstavbu znemožnila průmyslová zóna okolo Novohradské silnice (Kolektiv, 1998).

Ves *Mladé* (původně také Ladans, Lodus) je poprvé doložena v roce 1263 jako drobný šlechtický statek. Po založení královského města se Mladé stalo poddanskou vsí a patřilo k nejstaršímu jádru pozemkového majetku města. Ves se příliš nerozrůstala, v roce 1654 ji tvořilo 8 selských usedlostí, stejně tak v 18. století. Do roku 1843 se zvýšil počet domů na 16 s 87 obyvateli převážně německé národnosti. Poddanský vztah Mladého k městu přetrval do roku 1849, kdy se stalo samostatnou obcí. Od poloviny 19. století se jeho rozvoj urychlil a k Mladému byly přechodně připojeny jako osady vsi Stará Pohůrka a Suché Vrbné. Přílivem nových obyvatel se obec výrazně počeštila a dřívější zemědělský ráz se změnil v obytné předměstí. K Českým Budějovicím bylo Mladé připojeno v roce 1952, od roku 1970 je součástí Českých Budějovic 6 (Kolektiv, 1998).

Usedlost *Červený Dvůr*, která se nachází jižně od města mezi Mladým a řekou Malší a vznikl na místě staršího dvora Malšice. Během let vystřídal několik majitelů, z hospodářského hlediska byl důležitým místem zpracování dřeva (pila, složiště a překladiště polenového dřeva plaveného po Malši z Novohradsku), později byl Buquoyi přestavěn na zámček/letohrádek.

Rožnov (původně Stradonice či Strodenice, Strodenitz) má velmi zajímavé dějiny. Lokalita se v písemných pramenech objevuje poprvé roku 1259, ale jméno Rožnov je doloženo až od roku 1343. Vesnici založili Rožmberkové jako tržní centrum oblasti českobudějovické kotliny, předcházející blízkým

Českým Budějovicím. Jako městečko se poprvé uvádí k roku 1261. Vok z Rožmberka daroval Rožnov roku 1262 vyšebrodskému klášteru. Po založení Českých Budějovic králem Přemyslem Otakarem II. však Rožnov ztratil svou funkci ústředního centra českobudějovické kotliny a jeho význam poklesl. Král pak roku 1273 velkou část Rožnova získal a připojil k Budějovicím. Ve 14. století byl Rožnov zcela německý a navíc se o něj dělilo město s Rožmberky (ti ho vlastnili v rámci panství Dívčí Kámen). V 17. století město drželo celý Rožnov, ale o století později se o něj znovu dělilo s dominii Český Krumlov, Vyšší Brod, Zlatá Koruna a Rožmberk nad Vltavou. Roku 1850 se Rožnov stal samosprávnou obcí, od roku 1952 byl osadou obce České Budějovice, roku 1970 administrativně zanikl a stal se součástí Českých Budějovic 7, v jejichž rámci existuje část Rožnov-jih (vesnická část) a Rožnov-sever (novodobá zástavba).

Rožnov je znám především svou lidovou architekturou, jeho jádro bylo roku 1990 prohlášeno za památkovou zónu lidové architektury. Množství pozoruhodných dokladů této architektury najdeme především podél Lidické třídy. Nejhodnotnější stavby pocházejí ze 16. století a mají renesanční sgrafitovou výzdobu, která napodobovala fasády měšťanských domů z nedalekých Budějovic (text o Rožnově byl zpracován podle Kolektiv, 1998; Pešta, 2004; Kovář, 1999b).

Krumlovské předměstí je starší varianta pojmenování Lineckého (Rožnovského) předměstí, která byla znovu oficiálně uznána od roku 1946. Také se jedná o urbanistický obvod města vymezený v roce 1970 v rámci Českých Budějovic 7 a přibližně územně shodný s někdejší Lineckým předměstím (Kolektiv, 1998).

4.4. Socio-geografická charakteristika řešeného území

Obyvatelstvo

Prvotní údaje o počtech obyvatel Českých Budějovic jsou zjištělné na základě soupisů městských dávek (tzv. urbářů), které byly sestavovány od 2. poloviny 14. století. Prostřednictvím počtu daňových poplatníků byl zaznamenán mezi lety 1384 a 1416 první výraznější nárůst počtu obyvatel, který způsobila především ekonomická prosperita města. České Budějovice se v té době řadily do skupiny populačně poměrně velkých měst podobně jako Cheb, Hradec Králové či Plzeň (Kolektiv, 1998).

Vzestupný trend ve *vývoji počtu obyvatel* města byl poprvé vážně přerušen v důsledku morové epidemie na přelomu let 1520 a 1521. Počet obyvatel pak dále klesal, na počátku 17. století to bylo způsobeno vlivem třicetileté války. I když neexistuje žádný přesný údaj o početním stavu místní populace po třicetileté válce, na základě soupisu obyvatelstva podle víry z roku 1651 je pravděpodobné, že po válce v roce 1648 město obývalo maximálně 2 500 osob. I tak byly České Budějovice ještě v 70. letech 17. století třetím největším českým městem (Kolektiv, 1998).

Vývoj počtu obyvatel v následujícím období má vzestupný trend, markantní nárůst počtu obyvatel mezi lety 1843 a 1869 koresponduje se zrušením poddanství v roce 1848 a možností volnějšího pohybu osob, resp. s jejich stěhování z vesnic do větších a hospodářsky silnějších center. Příliv venkovského obyvatelstva do města souvisel i s počestvováním Českých Budějovic. Od roku 1869 jsou k dispozici přesné údaje o populačním vývoji z pravidelných statistických sčítání. Počet obyvatel ve městě neustále narůstal, výjimkou je období let 1930 – 1950, ve kterém je úbytek způsoben

válečnými ztrátami a odsunem Němců. Při posledním sčítání (1. 3. 2001) tak v řešeném území žilo 97 339 obyvatel, počet obyvatel se tak zvýšil oproti roku 1869 o více než 500 % a oproti roku 1930 o více než 160 % (Kolektiv, 1998; SLBD 2001).

Tabulka 1. Vývoj počtu obyvatel v Českých Budějovicích mezi lety 1348 a 2001

Rok	Počet obyvatel	Rok	Počet obyvatel	Rok	Počet obyvatel	Rok	Počet obyvatel	Rok	Počet obyvatel	Rok	Počet obyvatel
1348	2600	1543	3848	1750	4100	1869	19424	1921	57869	1980	88448
1394	2750	1651	2500	1775	5000	1880	26247	1930	59477	1991	97243
1416	4000	1677	3200	1784	5400	1890	32366	1950	56132	2001	97339
1514	4350	1700	3500	1800	6000	1900	45778	1961	64661		
1537	3933	1713	3300	1843	8843	1910	55099	1970	76699		

Zdroj dat: Kolektiv, 1998; Vondrák 2002; ČSÚ (SLBD 2001)

Ze statistických dat ze SLBD 2001 je možné získat i další relativně aktuální demografické charakteristiky a údaje o obyvatelstvu řešeného území. Z celkového počtu 97 339 obyvatel bylo 50 349 (51,7 %) žen; podle struktury obyvatel na základě *rodinného stavu* je 35 438 (36,4 %) svobodných, 45 303 (46,6 %) ženatých/vdaných, 8 968 (9,2 %) rozvedených, 6 630 (6,8 %) ovdovělých a u 1 000 (1 %) obyvatel nebyl rodinný stav zjištěn. *Podle věku* spadalo 15 369 (15,8 %) obyvatel do kategorie 0 – 14 let, 64 663 (66,4 %) do kategorie 15 – 59 let a 17 307 (17,8 %) do kategorie 60 a více let (včetně nezjištěného věku). Z hlediska *stupně vzdělání* (sledováno u obyvatel patnáctiletých a starších, kterých bylo v řešeném území 81 970) bylo 184 (0,2 %) bez vzdělání, 14 405 (17,6 %) mělo základní vzdělání včetně neukončeného, 26 460 (32,3 %) bylo vyučených a/nebo mělo střední odborné vzdělání bez maturity, 25 090 (30,6 %) mělo úplné střední vzdělání s maturitou, 3 830 (4,7 %) obyvatel mělo vyšší odborné nebo nástavbové vzdělání, 10 607 (12,9 %) obyvatel mělo vysokoškolské vzdělání a u 1 394 (1,7 %) nebylo dosažené vzdělání zjištěno. *Podle národnostní struktury* převažovali v řešeném území obyvatelé hlásící se k české národnosti 92 173 (94,7 %), 1 120 (1,2 %) obyvatel uvádí národnost slovenskou, na ostatní národnosti připadá zbývajících 4,1 % a v absolutních číslech se jedná o příslušníky národnosti ukrajinské (216), moravské (213), německé (153), romské (125), vietnamské (84), polské (54) a slezské (10). *Počet věřících* dosahoval v řešeném území hodnoty 28 092, což je 28,9 % z celkového počtu obyvatelstva. Z toho se 23 296 obyvatel hlásilo k římskokatolické církvi, 1 180 k československé husitské církvi, 505 k českobratrské církvi evangelické, 146 k pravoslavné církvi a 176 obyvatel se přihlásilo k náboženské společnosti Svědků Jehovových. Ze struktury obyvatel podle *ekonomické aktivity* vyplynulo, že v řešeném území bylo 51 156 ekonomicky aktivních (tj. 52,5 % z celkového počtu obyvatel),

z čehož bylo 2 944 nezaměstnaných. Z počtu ekonomicky aktivních obyvatel pracovalo 603 (1,2 %) osob v odvětví zemědělství, lesnictví, rybolov, 12 008 (23,5 %) v průmyslu, 4 958 (9,7 %) ve stavebnictví, 6 333 (12,4 %) v odvětví obchod, opravy motorových vozidel, 3 759 (7,4 %) v odvětví doprava, pošty a telekomunikace, 3 830 (7,5 %) v odvětví veřejná správa, obrana, sociální zabezpečení a 6 919 (13,5 %) osob v odvětví školství, zdravotnictví, veterinární a sociální činnost, zbývajících 24,8 % tvoří pracující důchodci a ženy na mateřské dovolené.

Hospodářství

V hospodářství Českých Budějovic dominují odvětví jako služby, pohostinství, obchod a ubytování, což je pro velká města typické. Svou roli zde hraje i výhodná poloha a fakt, že České Budějovice jsou krajským městem a významným turistickým cílem. Důležitou úlohu v hospodářství města hraje i peněžnictví, pojišťovnictví, školství, věda a výzkum. Naopak v odvětvích jako zemědělství, lesnictví a rybářství najdeme méně podnikatelských subjektů, neboť tyto činnosti jsou oproti ostatním málo výnosné a také pro ně není v řešeném území vhodný prostor. Stejně tak průmysl hutnický, dopravní a strojírenský je zastoupen méně, avšak velkými podniky, z nichž mnohé mají zahraniční vlastníky a investory. Dle statistiky (ČSÚ MOS 2004) je v řešeném území evidováno celkem 25 377 podnikatelských subjektů.

V zemědělství, lesnictví a rybolovu statistika eviduje v Českých Budějovicích 333 podnikatelských subjektů. To však neznamená, že tyto subjekty přímo v řešeném území hospodaří, mnohdy zde mají sídlo i firmy hospodařící v širším zázemí města, či někdy i dosti daleko, např. na Šumavě, v Novohradských horách. Zemědělsky obhospodařované plochy se vyskytují v okrajových částech řešeného území, v Haklových Dvorech, Kališti, Třebotovicích. Výjimkou je Školní zemědělský podnik, součást Jihočeské univerzity, který se nachází a hospodaří na plochách přímo ve „vlastním“ městě a specializuje se na rostlinnou i živočišnou výrobu. Problémem primárního sektoru v řešeném území je zmenšující se zastoupení zemědělské půdy (orná půda, louky a pastviny). Rozsáhlé zemědělské plochy na periferiích totiž byly v posledních přibližně deseti letech přeměněny na plochy jiného způsobu využití, byly zastavěny domy, nákupními centry a infrastrukturními zařízeními. Zemědělskou půdu, lesy a rybníky v majetku města (nejen v řešeném území) obhospodařuje společnost Lesy a rybníky města Českých Budějovic, s.r.o., jejímž výhradním vlastníkem je město České Budějovice.

Řešené území je chudé na *nerostné suroviny*, v současnosti jsou využitelné pouze některé stavební a nerudní suroviny, např. písčité štěrky, jejichž zásoby byly zjištěny v okolí Čtyř Dvorů a u Mladého. V minulosti se ještě těžily cihlářské hlíny v Suchém Vrbném a ve Čtyřech Dvorech a málo kvalitní lignit v okolí Švábova Hrádku. Mimo řešené území, ovšem s dopadem na jeho vývoj, se těžil kaolin (Borek), antracit (Lhotice) a stříbro (Rudolfov) (Kolektiv, 1998).

Protože v Českých Budějovicích chybělo uhlí a železná ruda, surovinovou základnu pro budování zdejšího *průmyslu* tvořilo dřevo a tuha. Dřevo se nejprve pouze dopravovalo po Vltavě a Malši dále do vnitrozemí, později přibýly první dřevozpracující podniky (např. Lannova parketárna a pila). Industrializace jihu ve srovnání s územími v severních Čechách proběhla opožděně a větší rozvoj průmyslu souvisel až s výstavbou a zprovozněním koňské dráhy. K tradičním podnikům, které s většími či menšími změnami přestály několik století, patří oba budějovické pivovary, smaltovna nádobí, tužkárna, papírna, teplárna. V současnosti se v řešeném území nachází celkem 2 674 průmyslových subjektů, mezi největší patří pivovary Budvar a Samson, mlékárna Madeta, pekárna Pekast, výrobce kancelářských potřeb Koh-i-noor, Gama, Robert Bosh, TSE, BBH Štítkárna, Bupak obaly, EGE, Akra, Groz-Beckert, Kern-Liebers, Inter Trading, E.ON, Jihočeská plynárenská (Kolektiv, 1998; ČSÚ MOS 2004).

V *terciérní sféře* představují České Budějovice jako krajské město významné spádové centrum s velmi dobrou občanskou vybaveností, s dopravní, technickou a sociální infrastrukturou na poměrně vysoké úrovni. V tomto hospodářském odvětví je zastoupeno na 19 000 subjektů (ČSÚ MOS 2004).

Doprava: České Budějovice jsou železničním uzlem, který se postupně stal významnou dopravní křižovatkou také v železniční síti České republiky a který plní základní funkce uzlu pro osobní dopravu, vlakotvorbu a pro nákladové funkce s regionálním i celostátním významem. Jsou také významným silničním dopravním uzlem jižních Čech, neboť se zde střetává několik mezinárodních silnic a silnic I. třídy s napojením na Rakousko a Německo. V bezprostřední blízkosti Českých Budějovic jsou umístěna 2 letiště, která svým provozem částečně ovlivňují území města. Jedná se o civilní letiště v Hosíně a vojenské letiště v Plané. Největšími podniky, které zajišťují dopravu v řešeném území jsou České dráhy, ČSAD Jihotrans a Městský dopravní podnik. Existuje i plán lodní dopravy, který by měl sloužit pro oživení cestovního ruchu (Vondrák, 2002).

Technická infrastruktura: Na vodovodní síť je připojeno téměř 96 000 obyvatel města. Provozovatel veškeré městské vodohospodářské infrastruktury je I. JVS a. s. České Budějovice. Tato společnost má ve správě také 7 kašen a 4 pítka v majetku města. Hlavním zdrojem vody pro vodovodní síť města je upravená voda z Vodárenské soustavy Jižní Čechy (úpravna vody Plav, odběr z vodárenské nádrže Římov na řece Malši). Významné vlastní zdroje podzemní vody mají oba pivovary a nemocnice. Na kanalizační síť je také napojeno téměř 96 000 obyvatel a prakticky celý průmysl ve městě, na městskou centrální ČOV (ta je v majetku města, leží

mimo řešené území v k. ú. Hrdějovice) je připojeno téměř celé řešené území a ještě i samostatné obce v okolí. Zásobování města České Budějovice a přilehlého okolí elektrickou energií zajišťuje E.ON, a to mj. ze zdrojů, které se nacházejí v řešeném území, teplárna, vodní elektrárny Sokolský ostrov a České Vrbné, řada zdrojů, které jsou součástí výrobních podniků. Hlavním dodavatelem zemního plynu v řešeném území je Jihočeská plynárenská a distribuce je realizována prostřednictvím soustavy vysokotlakých, středotlakých a nízkotlakých plynovodů. Českobudějovická teplárna má již dlouholetou tradici v zajišťování energie pro město. Teplo patří k základním produktům teplárny a je prostřednictvím tepelných rozvodů dodáváno do průmyslových společností, škol, správních budov, kulturních a zdravotnických zařízení a bytů. Svoz odpadu (tříděného i netříděného) zajišťuje A.S.A. a odpad je ukládán na skládku v Lišově (mimo řešené území). Město České Budějovice provozuje 2 stabilní a 17 mobilních sběrných dvorů, nachází se zde ale i soukromé sběrný a výkupny druhotných surovin. Telefonizace je na dobré úrovni, ve městě je množství veřejných telefonních stanic, taktéž pokrytí signálem všech mobilních operátorů je dobré. Internet je zaveden do mnoha institucí, podniků, škol, domácností, atd., dostupné je i připojení kabelových televizí (Vondrák, 2002).

Zařízení služeb: V řešeném území jsou soustředěny nejrůznější specializované prodejny potravin či spotřebního zboží, prodejny smíšeného zboží, pohostinství, ubytování, provozovny živnostníků, poštovní, peněžní, administrativní služby, policie, školská, zdravotnická, kulturní, tělovýchovná zařízení a mnoho dalších. Zdravotní a sociální služby zajišťuje nemocnice, několik poliklinik, ordinace praktických lékařů, nejrůznějších specialistů a stomatologů, lékárny, specializované poradny, léčebny dlouhodobě nemocných, transfuzní stanice, středisko záchranné služby a rychlé záchranné služby. Jsou zde zastoupeny školská zařízení všech stupňů, mateřské školy, základní školy, střední odborné školy, gymnázia, vyšší odborné školy, vysoké školy, jazykové školy, základní umělecké školy. Do řešeného území se soustřeďují finanční, peněžní, pojišťovací, správní, administrativní, řídicí, kulturní, tělovýchovné aj. instituce či jejich pobočky. Svou činnost zde vyvíjí množství zájmových organizací a spolků z nejrůznějších oborů.

Cestovní ruch: České Budějovice jsou jako metropole jižních Čech a historické město pro turisty přitažlivé, jsou jedním z významných turistických cílů v Česku. Kromě památek přímo ve městě a v jeho okolí (podrobně viz následující subkapitola 4.5.) lákají i nejrůznější sportovní, kulturní, vzdělávací a zábavné akce. Město těží z kvalitní technické infrastruktury, dobré občanské vybavenosti a tedy z kvalitního zázemí (ubytování, stravování, doprava) pro turisty.

4.5. Vlastivědné zajímavosti a významné osobnosti

4.5.1. Zajímavosti a památky ve městě České Budějovice

Většina historických pamětihodností města je soustředěna na náměstí Přemysla Otakara II. a v jeho nejbližším okolí, tedy v historickém jádru města, městské památkové rezervaci. Najdeme zde nejen dominantu města, Černou věž, radnici, Samsonovu kašnu, nejstarší část města, klášter s kostelem Obětování Panny Marie na Piaristickém náměstí, pozůstatky hradeb a hradebních věží, ale také mnoho cenných gotických, renesančních a hlavně pak barokních domů s unikátně zachovaným podloubím podél ulic České, Krajinské, Plachého, Kněžské, Dr. Stejskala i kolem celého náměstí.

V historické části města dnes působí i mnohé kulturní instituce a různé úřady. Je zde Jihočeské muzeum, na nábreží Malše stojí stará empírová budova Jihočeského

divadla z roku 1819, budova Domu kultury Slavie, Justiční palác, na soutoku řek je hvězdárna a planetárium. V nové části města na levém břehu Vltavy bylo vybudováno rozlehlé výstaviště, na němž se koná kromě mnoha dalších výstav (Hobby, Vzdělání a řemeslo, Dítě a jeho svět, Adventní trhy) každoroční mezinárodní veletrh Země Živitelka. Ve městě je samozřejmě mnoho dalších důležitých historických památek, kulturních institucí, pomníků a přírodovědně zajímavých míst, jež nelze všechny obsáhnout v mé diplomové práci. Proto dále charakterizuji jen ty, které se týkají vlastních návrhů učebních textů, vycházek a exkurzí v kapitole 5. a o kterých si myslím, že jsou pro vyučování vlastivědy místního regionu (Českých Budějovic) stěžejní.

Ústřední prostor historického jádra Českých Budějovic tvoří čtvercové náměstí, které se původně označovalo jednoduše jako „náměstí“ či „rynek“ a které dnes nese jméno zakladatele města, krále Přemysla Otakara II. Svými rozměry přibližně 133 x 133 metrů patří k největším ve střední Evropě. Jeho hlavním původním účelem bylo poskytnout dostatečně velké místo pro konání trhů, od středověku ale sloužilo také jako významný orientační prvek, konaly se zde církevní i světské slavnosti, popravy a v případě potřeby se shromažďovalo městské vojsko. V pozdějších dobách byly na náměstí vítány vzácné státnické návštěvy a soustředila se sem velká část událostí souvisejících s politickými zvraty v dějinách našeho státu. Ve druhé polovině 19. století se vžila tradice podvečerního „korsování“, tedy jakýchsi společenských procházek po jednotlivých stranách náměstí (Kovář, 1999).

Ústřední bod čtvercového náměstí tvoří barokní Samsonova kašna, největší svého druhu v České republice. Vznikla mezi lety 1721 – 1726 pod rukama zdejšího sochaře J. Dietricha a kameníka Z. Horna, kteří se při práci řídili návrhem jindřichohradeckého jezuity F. Gauguta. Svůj tradiční název obdržela podle sousoší biblického Samsona, bojujícího se lvem, které bylo v roce 1990 nahrazeno kopií. Nedaleko od kašny, směrem k hotelu Zvon, leží Bludný kámen, jedna z budějovických zvláštností. Je to pozůstatek původní dlažby z „kočičích hlav“ a je označen vyrytým křížkem. Přibližně na tomto místě se ve středověku nacházelo městské popraviště. Podle pověsti právě tady v roce 1470 nebo 1478 skončilo pod katovými rukama deset tovaryšů, kteří se odvážili odporovat rychtáři. Říká se, že kdo překročí Bludný kámen po desáté hodině večerní, nenajde cestu domů (Kovář, 1999).

Dnes ve výstavních domech okolo náměstí sídlí hotely (Hotel Zvon, Hotel Dvořák), banky a pojišťovny (Česká spořitelna, Reiffeisen Bank, Sparkasse Mühlviertel

Vest, Česká pojišťovna, ...), úřady (Magistrát města), komerční kanceláře, infocentra, restaurace, obchody, atd.

Nejstarší gotická radniční budova vznikla již před rokem 1433 a v roce 1555 se pod vedením vlášského stavitele Hanse Spatze dočkala zásadní renesanční přestavby. Současná barokní radnice byla vybudována mezi lety 1727 – 1730 podle plánů knížecího schwarzenberského stavitele Antonia Erharda Martinelliho. Honosné provedení fasády mělo odrážet nejen tehdejší hospodářský vzestup Českých Budějovic, nýbrž i svrchovanou moc městské samosprávy uvnitř hradeb. Nad prostředním oknem je umístěn českobudějovický městský znak, obklopený zemskými znaky Moravy, Čech a Slezska, dva antické výjevy po stranách znázorňují základní měšťanské ctnosti – statečnost a věrnost. Stejně vlastnosti jsou symbolizovány dvěma obrazy ve štítě u paty prostřední věže. Též čtyři alegorické sochy od J. Dietricha na atice personifikují nejdůležitější ctnosti barokních měšťanů – spravedlnost, statečnost, moudrost a opatrnost (dnes jsou původní sochy nahrazeny kopiemi). Zajímavé jsou i čtyři plechové chrliče ve tvaru draků, jedná se o kopie původních chrličů, od O. Greilingera. Do hlavní věže radnice byla v roce 1995 instalována zvonkohra, která hraje každou hodinu určitou melodii (Kovář, 1999).

Z radničního interiéru zaujme především reprezentativní obřadní síň s nástropní freskou Šalamounova soudu od malíře J. A. Schöpfra z roku 1730. Hlavní schodiště pak zdobí rozměrný reliéf se znakem města, zhotovený R. Kristinusem v roce 1890. Na průčelí radnice je osazena pamětní deska, která připomíná zdejší návštěvu T. G. Masaryka při jeho návratu do vlasti po druhé světové válce. Na nárožním pilíři loubí je umístěno železné měřidlo z roku 1765, jehož přesná délka jednoho vídeňského loktu sloužila pro potřeby kontroly zboží při trzích (Kovář, 1999). V současnosti je radnice především sídlem Magistrátu města České Budějovice, kromě kanceláří a jednacích místností je zde obřadní síň, galerie a infocentrum.

Město bylo obklopeno, stejně jako ostatní středověká města, hradbami, které byly postupně zesilovány podle toho, jak velké nepřátelské napadení hrozilo. České Budějovice byly obehnané dvojitými hradbami, do nichž byl na západní straně začleněn klášterní komplex. Hradby, několik desítek bašt a věží, mohutné revelliny (předhradbí) na místě dnešních sadů a obě řeky, tvořily takřka nepřekonatelný obranný systém Budějovic. V novověku přestalo městské opevnění plnit svou obranou roli a postupně chátralo. Z původního středověkého opevnění se kromě zbytků vlastních hradeb

zachovala okrouhlá věž Otakarka v biskupské zahradě, mohutné hradební věže Železná panna a Havraní (též Rabštejská) věž a zbytky ochozu vnitřní hradby (Kolektiv, 1960).

Solná branka, hranolovitá stavba, v jejímž přízemí se nacházel průchod umožňující přístup k řece, vznikla pravděpodobně během 14. století. Poprvé je zmiňována roku 1387, kdy byla nazvána Šiklova branka. Od poloviny 16. století sloužila mimo jiné k dopravě soli ze skladu v České ulici na nákladní loď, a proto se jí začalo říkat Solná branka. Svou současnou architektonickou podobu obdržela někdy na počátku 19. století. Dodnes zůstala zachována jako jediná z někdejších městských bran a branek (Kovář, 1999).

Nejvýznamnější a nejcharakterističtější gotickou stavbou města je chrám bývalého dominikánského kláštera na Piaristickém náměstí. Jeho založení a stavba přímo souvisela se založením a výstavbou celého města. Chrám je, podobně jako jen o málo starší klášter zlatokorunský, jednou z důležitých raně gotických památek v Čechách z přemyslovského období. Interiér kostela Obětování Panny Marie byl po svém dokončení ve 14. století vyzdoben unikátními barevnými freskami s výjevy ze života svatých, některé fresky se podařilo odkrýt a restaurovat při rekonstrukci v letech 1993 – 1997. Hlavní loď i obě boční lodi prošly částečnou barokní přestavbou, většina vnitřního zařízení je novogotická a pochází z let 1865 – 1887. Ke kostelu přiléhá gotická křížová chodba obklopující rajský dvůr. Při vchodu do křížové chodby jsou do zdi vsazeny náhrobní kameny několika českobudějovických měšťanů a šlechticů z okolí (Kolektiv, 1960).

Ke klášternímu kostelu se váže *pověst o Velké žábě*. Říká se, že když se stavěl klášterní kostel, vlezla pod kostelní zeď obrovská žába. Vrtěla se, takže se kamení uvolňovalo a zeď několikrát spadla. Jen za pomoci modliteb se podařilo žáby zbavit. Na památku vytesali velkou kamennou žabu do horního roku jedné zdi, kde ji můžeme vidět dodnes. Pověst dál vypráví, že žába každý rok trochu povyleze ze zdi a jednoho dne spadne a s ní také celý kostel (Hronová, Lejsková, 2001).

K východní straně kláštera byla kolem poloviny 15. století přistavěna věž s kaplí sv. Felixe a Adaukta v přízemí. Při barokní přestavbě kláštera ve třicátých letech 18. století se dočkala zvýšení a roku 1772 také nové střechy s charakteristickou bání, která se zachovala dodnes. Klášterní věž, říká se jí Bílá věž, dosahující výšky 51 metrů, sloužila původně jako zvonice, v současné době na ní však visí jediný zvon (Kovář, 1999).

Kromě klášterního komplexu, kde v současné době sídlí Základní umělecká škola Piaristické náměstí, se na Piaristickém náměstí nachází bývalá zbrojnice, později solnice, jejíž zubatý štít nese letopočet 1531 a tři hrubé, v maltu vezdžené lidské masky. Je to zednické znamení, představující mistra, tovaryše a učedníka. Pověst však říká, že

se jedná o svatokrádce, kteří se pokusili o loupež v klášterním kostele, byli však dopadeni a popraveni. Josef Ditrich vytvořil roku 1741 sousoší Kalvárie a protějščí sloupy sv. Trojice, které střeží průchod z Piaristického náměstí do České ulice (Kolektiv, 1960). Dnes v budově bývalé Solnice sídlí Jihočeské motocyklové museum a Kulturní centrum Solnice, kde se konají různé výstavy, koncerty, besedy a divadelní představení.

Masné krámy představují nízkou, zato však protáhlou rohovou budovu, která kdysi skutečně sloužila k prodeji masa a chleba. Masné krámy v roce 1364 nařídil vystavět a na jejich současné místo přesunout král Karel IV., nespokojený s původním umístěním stánků na prodej masa přímo uprostřed náměstí. Současnou podobu vtiskla tomuto objektu renesanční přestavba z roku 1554, vstupní štít byl na počátku 19. století empírově přestavěn. Masné krámy sloužily svému původnímu účelu do roku 1899, pak se v nich nacházely drobné obchůdky, v roce 1953 došlo k jejich úpravě na proslulou restauraci (Kovář, 1999). V současné době je restaurace zavřena kvůli nevyhovujícím hygienickým podmínkám, protože po povodních v roce 2002 zde neproběhla řádná oprava a sanace budovy.

Významnou dominantou a zároveň jedním ze symbolů města je Černá věž, která byla vystavěna v letech 1550 až 1577 italskými staviteli H. Spatzem, L. a V. Vogarellem. Věž měla symbolizovat hospodářský rozmach Českých Budějovic v období renesance a současně sloužila jako hlásná věž a kostelní zvonice. Na jejím ochozu držel nepřetržitou službu věžný, který hlídal město před blížícím se požárem a dalšími pohromami a měl povinnost vyzvánět při nejružnějších příležitostech. Posledním věžným byl až do počátku padesátých let 20. století F. Šestauber. Ve dvou zvonových patrech Černé věže a nahoře v lucerně visí šest zvonů, mezi nimiž je největší Bumerin z roku 1723 (3,429 kg), nejstarší je zvon Stříbrný odlitý v roce 1630 a nejmladší je Budvar z roku 1995 (Kovář, 1999). V bezprostřední blízkosti věže se nalézá barokní chrám sv. Mikuláše, ústřední českobudějovická katedrála.

Povídá se, že Bumerin našel Lišovský pasáček sviní v díře, kterou vyryla zatoulaná svině. Lišovští zvon vykopali a prodali Budějovickým, protože lišovská kostelní věž by tíhu zvonu neunesla. Budějovičtí prý za zvon zaplatili tolik dukátů, kolik se poskládalo za sebou na cestu mezi Budějovice a Lišov. Tak prý zvon na Černé věži visí dodnes a jedné louce mezi Lišovem a Rudolfovem se říká od těch dob Sviní louka (Koblása, Kovář, 1997).

V Českých Budějovicích se nachází asi 70 mostů, můstků a lávek. Přimo v historickém jádru najdeme několik lávek přemostňujících Mlýnskou stoku. Každý sportovec zná lávku přes slepé rameno Malše a lávku spojující Sokolský ostrov se

Stromovkou (poslední rekonstrukce v roce 2002). Další a další mosty spojují břehy Vltavy, Malše, Mlýnské stoky, Dobrovodského a Dehtářského potoka a slouží pěším, cyklistům silniční i železniční dopravě. Mezi čtyři nejznámější mosty v Českých Budějovicích patří Železný most, Zlatý most, Krumlovský most a Dlouhý most.

První dřevěný most v místě dnešního Železného mostu vznikl v roce 1827 a sloužil výhradně pro vedení trasy koněspřežní železnice. Po jejím zrušení došlo roku 1870 k úpravě mostu pro běžný provoz a o čtyři roky později ke stavbě nového mostu, jehož dřevěná mostní konstrukce ale neodolala zářijové povodni roku 1888. Proto musela být v následujícím roce nahrazena konstrukcí ocelovou, která vydržela přesně sto let. V letech 1989 – 1991 byl most znovu vyměněn (Kovář, 1999).

Pravděpodobně už od založení Českých Budějovic se koryto Malše před Rožnovskou branou překonávalo po dřevěném mostě, jenž přiváděl do města zámožné kupce z rakouských zemí, a proto začal být označován jako Zlatý most. Někdy se mu však říkalo i Krumlovský či Linecký, podle směru, kam vedl. Roku 1881 došlo k výměně staré dřevěné mostní konstrukce za ocelovou, která však po roce 1909 nevyhovovala nově zavedené tramvajové dopravě a musela být nahrazena ještě pevnější konstrukcí. Poslední rekonstrukce a úpravy mostu proběhly v roce 2001 (Kovář, 1999).

Třetím mostem přemostujícím Malši je Krumlovský most, jež byl postaven v letech 1953 – 1954. Stal se součástí nové výpadevové komunikace na Český Krumlov a odlehčil dopravně přetíženému Zlatému mostu. Do roku 1990 nesl název most Jiřího Dimitrova. Poslední rekonstrukce mostu skončila v roce 2004 (Kovář, 1999; Kolektiv, 1998).

Pravděpodobně brzy po založení města vznikl nedaleko staršího vltavského brodu Dlouhý most, který spojil České Budějovice s územím na západním břehu Vltavy. Původně byl most dřevěný, ale kvůli častým povodním a menší odolnosti dřeva vůči vodě byl mnohokrát přestavován. V roce 1879 byl nahrazen mostem železným. Mezi lety 1930 – 1932 došlo k jeho celkové přestavbě. Poslední rekonstrukce skončila v roce 1999 (Kovář, 1999; Kolektiv, 1998).

V místě zvaném „na špici“, na soutoku Vltavy s Malší, vybudovala Jihočeská astronomická společnost v roce 1937 lidovou hvězdárnu. V původní dřevěné otáčivé kupoli byl umístěn zrcadlový dalekohled systému Cassegrain. Mezi lety 1967 – 1970 proběhla přestavba hvězdárny, přístavba planetária, kinosálu a výstavní haly. V současné době nabízí hvězdárna a planetárium svým návštěvníkům nejen pozorování hvězdné oblohy a Slunce, nýbrž i různé vzdělávací pořady a výstavy (Kovář, 1999).

Hvězdárna Klet', pobočka českobudějovické hvězdárny, se začala budovat v roce 1957 pro náročnější pozorování v místě s vynikajícími klimatickými podmínkami, které bylo pro astronomická pozorování využíváno již od minulého století. Vzhledem k nadmořské výšce 1 070 metrů jde o nejvýše položenou hvězdárnu v Čechách. Dnes je Observatoř Klet' známá u nás a hlavně ve světě výzkumem a hledáním planetek a komet (http://www.hvezcb.cz/?stranka=klet&menu_id=36&uroven=2).

Rozložitá budova justičního paláce byla postavena v letech 1902 – 1903 a byl v ní umístěn krajský a okresní soud, které až do té doby sídlily v nevyhovujících prostorách. Kromě toho sloužila část justičního paláce jako úřadovna státního návladnictví (zastupitelství), pozemkové knihy, berního úřadu a státního geometra. Zadní trakt, směrem do dnešní Goethovy ulice, byl určen pro umístění věznice. Budovu silně poškodil spojenecký nálet na jaře 1945, takže muselo dojít mezi lety 1946 – 1947 k obnově a rozsáhlým adaptacím (Kovář, 1999). Dnes je justiční palác sídlem Krajského a Okresního soudu v Českých Budějovicích, Krajského a Okresního státního zastupitelství v Českých Budějovicích a Vazební věznice.

Mezi zimním stadionem (Budvar aréna) a budovou Finančního úřadu v Českých Budějovicích, na místě, kde v letech 1888–1942 stávala novogotická židovská synagoga, byl roku 1992 odhalen pískovcový pomník vytvořený podle návrhu sochaře R. Brichcína. Představuje vztyčenou dlaň ve tvaru židovského svícnu a připomíná 909 českobudějovických Židů, které nacisté v dubnu 1942 deportovali do Terezína a dalších koncentračních táborů. Celkem 878 z tohoto počtu jich zahynulo (Kovář, 1999).

Ve městě najdeme mnoho architektonických skvostů v podobě obytných domů, vil, někdejších významných představitelů města a důležitých osobností (průmyslníci, podnikatelé, umělci, ...). Asi nejznámější je Hardtmuthova vila, reprezentativní sídlo majitelů tužárny, která byla postavena roku 1911 v novobarokním stylu se secesními prvky. Svému původnímu účelu sloužila až do doby po druhé světové válce, pak tu byly byty zaměstnanců a podnikový archiv tužárny Koh-i-noor, od roku 1979 měl v budově sídlo Krajský dům pionýrů a mládeže a nyní zde sídlí Dům dětí a mládeže (Kovář, 1999).

Strážní domek koněspřežky, nevelký objekt, postavený roku 1828 a upravený roku 1873, byl původně strážním domkem na koněspřežní železnici a zároveň součástí rozlehlého areálu nákladového nádraží. Svému původnímu účelu sloužil až do roku 1870. Nyní se v bývalém strážním domku, který musel být posunut oproti své původní pozici, nachází expozice Jihočeského muzea, seznamující návštěvníky s historií koněspřežní dráhy Budějovice – Linec (Kovář, 1999).

V malém parčíku vedle pošty stojí kamenný meteorologický sloupek, vztyčený roku 1925 zdejším Okrašlovacím spolkem, jehož účelem je informovat veřejnost o nejdůležitějších meteorologických jevech (tlak vzduchu, teplota apod.). Sousoší čtyř dětí alegorický znázorňuje slunce, bouři, noc a den. Na podstavec byla druhotně osazena pamětní destička označující výšku hladiny při povodni roku 1890 (Kovář, 1999).

Poloha města na soutoku Vltavy a Malše v inundačním území logicky umožňovala zatopení města rozvodněnými toky při jarním tání sněhu, nebo po velkých deštích. Velké povodně, které zatopily centrum města a přilehlé ulice tak, že lidé museli používat loďky, jsou datovány do let 1336, 1481, 1567, 1582, 1588, 1592, 1593, 1653, 1656, 1670; při jiných velkých vodách do konce 17. století býval stržen Dlouhý most, zaplaveny mlýny a poškozeny budovy u řeky, zničena úroda na polích. Povodně se opakovaly i po celé 18. a 19. století, nevyhnuly se ani 20. století. Zvláště velké byly v roce 1888 (průtok na Vltavě $706 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$), 1890 ($810 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$), 1920 ($448 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$), 1925 ($630 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$), 1954 ($650 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$). Více než tisíciletá voda zasáhla město ve dvou vlnách v roce 2002 (průtok ve Vltavě dosáhl dne 8.8. hodnoty $888 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$ a dne 13.8. hodnoty $1310 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$) – zpracováno dle Kolektiv, 1998 a [http://www.pvl.cz/Aplikace/pvl.nsf/0/f0550d2dd6815af8c1256d9700281043/\\$FILE/Zprava.pdf](http://www.pvl.cz/Aplikace/pvl.nsf/0/f0550d2dd6815af8c1256d9700281043/$FILE/Zprava.pdf).

4.5.2. Osobnosti spojené s městem České Budějovice

Jan Valerián Jirsík (19. 6. 1798 Kácov v Posázaví – 23. 2. 1883 České Budějovice)

J. V. Jirsík se stal v roce 1851 čtvrtým českobudějovickým biskupem. Při své práci věnoval pozornost rozvoji kněžského dorostu, biskupskému semináři a kléru. Vedle pastýřského působení se však angažoval v politice, školství a charitativní činnosti. Největším Jirsíkovým dílem ve sféře školství bylo v roce 1868 založení českého gymnázia v Českých Budějovicích, které dodnes nese jeho jméno. Ze svých vlastních prostředků podporoval sociálně slabé jedince, roku 1871 založil diecézní ústav hluchoněmých (dnes Speciální pedagogické centrum pro sluchově postižené) a stál i u zrodu Besedy českobudějovické. Myslbekova socha J. V. Jirsíka stojí před Černou věží a chrámem svatého Mikuláše (Kolektiv, 1998; <http://www.budweb.cz/cesky/budejovice/historie/lanjir.htm>).

Carl (11. 3. 1804 Vídeň – 19. 9. 1881 Grünau) a **Ludwig** (15. 1. 1800 Vídeň – 26. 1. 1861 Výmar) **Hardtmuthové**

Synové Josefa Hardtmutha, který založil dnes světoznámou továrnu na výrobu kancelářských potřeb. Carl a Ludwig v roce 1816 tuto továrnu zdědili. Od roku 1828 vedl podnik jen Carl a vzhledem k vysokým výrobním nákladům a omezeným možnostem stavebního rozvoje vídeňské továrny se rozhodl přemístit výrobu do Českých Budějovic. V českobudějovické továrně se začalo pracovat na podzim roku 1847. Carl Hardtmuth získal čestné občanství města, stal se v pořadí třetím prezidentem Obchodní a živnostenské komory, obdržel četná vyznamenání a šlechtický titul (Kolektiv, 1998; http://ftp.cbvk.cz/kniha/data/w_wodii.php).

Vojtěch (německy Adalbert) **Lanna** (23. 4. 1805 České Budějovice – 15. 1. 1866 Praha)

Slavný loďmistr, stavitel a podnikatel, syn loďmistra Thaddäuse (Tadeáše) Lanny, který v Českých Budějovicích začal stavět říční plavidla (dnešní Lannovy loděnice na levém břehu Vltavy pod Dlouhým mostem) a dopravoval sůl a jiné zboží do vnitrozemí. Vojtěch Lanna po nedokončených studiích pracoval v otcově podniku. Podnikl také několik obchodních plaveb do Hamburku, kde získal cenné zkušenosti a kontakty. Po smrti otce roku 1828 pokračoval ve vedení rodinného podniku, který produkoval v době svého největšího rozmachu více než 300 lodí ročně. Kromě lodí stavěl Lanna i mosty, silnice, tratě, podílel se na splavnění Vltavy, Otavy, Lužnice i části Labe. Byl významným akcionářem koněspřežní železnice, která byla díky jeho úsilí prodloužena do dnešní České ulice k Solnému skladu a později až k zájezdnímu

hostinci U Zelené ratolesti na dnešní Husově třídě. Za zásluhy o rozvoj města i kraje byl Vojtěchu Lannovi vystaven na konci Sadů u Kanovnické ulice pomník. Významného rodáka nám připomíná i Lannova ulice, snad nejznámějších komunikace ve městě (Kolektiv, 1998; www.budweb.cz/cesky/budejovice/historie/lanjir.htm).

Významným jihočeským rodem spojeným s Českými Budějovicemi jsou **Zátkové**, kteří prosluli podnikatelskými, společensko-kulturními a politickými aktivitami. **Hynek Zátka** (1808 – 26. 3. 1886 České Budějovice), od jehož úmrtí uplynulo letos 120 let, byl politik a podnikatel, člen Národní gardy, člen městské rady, podnítil založení českobudějovické Slovanské lípy, vybudoval v Březí u Boršova první strojní mlýn (Kolektiv, 1998).

Mezi nejvýznamnější členy rodiny bezesporu patří **JUDr. August Zátka** (27. 7. 1847 České Budějovice – 31. 1. 1935 České Budějovice), který byl významným politikem. Předsedal různým spolkům a sdružením, podílel se na založení Českého politického spolku, Matice školské, působil ve výborech Měšťanského pivovaru i Českobudějovické záložny, stál u zrodu Národní jednoty pošumavské. Zasloužil se o založení mnohých budějovických podniků včetně dnešního Budvaru. Jako první Čech se stal primátorem Českých Budějovic. Ještě za svého života byl jmenován čestným občanem města. Dnes nám významného budějovického politika připomíná jeho bronzová bysta nad vjezdovými vraty Zátkova rodného domu (dnes Hotel Zátkův dům), Zátkova vila před Dlouhým mostem na Husovo třídě, je po něm pojmenováno nábřeží Malše (Kovář, 1999; Kolektiv, 1998; http://hotelswithhistory.com/zatka_historie.html).

Dalšími významnými členy rodu byli bratři **Vlastimil** (11. 8. 1851 – 4. 6. 1907) a **Dobroslav** (19. 8. 1859 – 14. 12. 1946) **Zátkové**, kteří založili v roce 1884 v Boršově nad Vltavou v té době největší těstárnu v Rakousko-Uhersku, dnes firma Bratři Zátkové a. s., významný český i evropský producent těstovin a mouky. Rodina vlastnila i další podniky jako Zátkova sodovkárna, Zátkova (parostrojní) pekárna, Zátkův (válcový) mlýn a Zátkova cihelna. (Kolektiv 1998; <http://www.jihocesky-kraj.cz/historie.asp?rubrika=8&id=54>; <http://www.zatkove.cz>).

Josef Taschek (31. 7. 1857 České Budějovice – 29. 1. 1939 České Budějovice)

Významný regionální politik, přítel JUDr. Augusta Zátky, je další osobností těsně spjatou s Českými Budějovicemi. Byl členem řady místních německých spolků, působil i v obchodní komoře, městské spořitelně, okresním zastupitelstvu, v roce 1884 byl zvolen členem městského výboru a v roce 1891 se stal náměstkem starosty. V letech

1903 až 1918 byl starostou Českých Budějovic. Velmi důležité bylo i jeho působení na Šumavě a v Pošumaví, kde se zasloužil např. o založení Deutscher Böhmerwaldbund či o obnovení tradice pašijových her v Hořicích. Dne 27. 4. 1999 vznikl v Českých Budějovicích na jeho počest Spolek Josefa Tascheka, který vyvíjí publikační, sběratelskou a osvětovou činnost v oblasti historie i současnosti Šumavy i celých jižních Čech (<http://www.volny.cz/zacap/CZ/taschek.html>).

Otakar Jeremiáš (17. 10. 1892 Písek – 5. 3. 1962 Praha)

Hudební skladatel, pedagog a dirigent, který působil v Českých Budějovicích a zapsal se do hudebních a kulturních dějin města. Po nedokončeném studiu na pražské konzervatoři a soukromém studiu skladby a hry na violoncello působil nejprve jako violoncellista České filharmonie a klavírista Pražského tria. Do Českých Budějovic přišel v roce 1913 jako již poměrně uznávaný a známý skladatel. Působil zde až do roku 1929 jako pedagog, sbormistr pěveckého sdružení Foerster, dirigent, ředitel hudební školy a organizátor hudebního života. Jeho působení ve městě nám připomíná Koncertní síň Otakara Jeremiáše, kde se pořádají koncerty Jihočeské komorní filharmonie a dalších hudebních těles, ale také slavnostní promoce absolventů Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Koncertní síň vznikla v letech 1986 – 1988 úpravou někdejšího kostela sv. Anny. Od roku 1988 budovu vlastní Jihočeská komorní filharmonie. Samotná koncertní síň má výbornou akustiku a hlediště pro 218 návštěvníků, za pódiem můžeme vidět moderně koncipované varhany (Kovář, 1999; <http://www.music-cb.cz/>)

S Českými Budějovicemi je spojeno mnoho a mnoho dalších významných osobností, které se proslavili v zahraničí, v Česku, či jen v jihočeském regionu. Mezi nimi nelze zapomenout zmínit slavnou operní zpěvačku **Emu Destinnovou**, která působila v místním divadle a která v Českých Budějovicích skonala. Její bustu můžeme vidět na nábřeží před budovou Jihočeského divadla. S divadlem je spojena i herečka **Eliška Balzerová**, která zde působila. V Českých Budějovicích se narodili herec **Karel Roden** a zpěvačka **Marta Kubišová**. V bývalých kasárnách na Mariánském náměstí sloužil jako voják **Jaroslav Hašek**, který zde našel inspiraci ke svému Švejkovi. Na budově bývalých kasáren je pamětní deska, která nám slavného českého spisovatele připomíná. V Českých Budějovicích se narodila i zemřela, pro děti velmi známá svou knihou Říkali mi Leni, spisovatelka **Zdeňka Bezděková**, která byla mimo jiné autorkou mnoha učebnic, cestopisných fejetonů a beletrie. Nechci opomenout ani **Stanislava**

Cháberu, významného mineraloga a geomorfologa, který vyučoval na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Na letišti v Českých Budějovicích konal vojenskou službu autor večerníčků se zvířecími hrdiny, **Václav Chaloupek**, jehož znají nejen všechny malé děti, ale i dospělí, které jeho seriály přitahují. V Českých Budějovicích se narodil a působil jako pilot slavný kosmonaut **Vladimír Remek**. Je zatím jediným českým kosmonautem, který se zúčastnil mezinárodních vesmírných letů. Vladimír Remek byl v hodnosti kapitána členem posádky kosmické lodi Sojuz 28 v roce 1978.

4.5.3. Zajímavosti a památky v okolí řešeného území

Město **Hluboká nad Vltavou** se nachází asi 12 km severně od Českých Budějovic a je známo především svým krásným zámek, postaveným ve stylu windsorské novogotiky s překrásně vybavenými interiéry. Zámek leží ve francouzských zahradách, na které navazuje rozsáhlý anglický park. V těsném sousedství zámku (v bývalé konírně a zámecké jízdárně) je umístěna Alšova jihočeská galerie s jedinečnou expozicí českého středověkého umění (proslulá sbírka gotických madon) a neméně atraktivním souborem děl ze století dvacátého. Alšova jihočeská galerie slouží i jako místo tradičních koncertů vážné hudby. Galerie Knížecí Dvůr, kterou nalezneme na náměstí, je zaměřena na pořádání autorských výstav a vernisáží. Centrem celoročního kulturního dění je Kulturní centrum Panorama (www.hluboka.cz).

Dva kilometry od Hluboké nad Vltavou leží **Lovecký zámek Ohrada**, nejstarší lovecké muzeum na světě, kde jsou umístěny sbírky loveckých trofejí, historických loveckých zbraní, expozice o životě lesa, pěstování lesních porostů, vývoji těžby a dopravy dřeva a expozice o vývoji proslulého jihočeského rybníkářství. Další expozicí jsou například lesnické a myslivecké obleky z 19. a 20. století. V sousedství loveckého muzea se nachází jediná jihočeská **zoologická zahrada**. V blízkosti komplexu je pak možné navštívit i jezdecké sportovní centrum Vondrov s novou jezdeckou halou, poskytující veškerý servis spojený s jezdeckým sportem a hipoturistikou ([http:// www.hluboka.cz](http://www.hluboka.cz); [http:// www.nzm.cz/ohrada.php](http://www.nzm.cz/ohrada.php); [http:// www.pruvodce.com/hluboka nad vltavou / index .php3](http://www.pruvodce.com/hluboka%20nad%20vltavou/index.php3)).

Necelé dva kilometry od loveckého zámku se rozkládá druhý největší **rybník** v naší zemi, **Bezdrav**, o rozloze 420 ha, délce hráze téměř 400 m, hloubce až 7 m a obvodu 18,5 km. Tento rybník byl založen koncem 15. století, kdy hlubocké panství vlastnil Vilém z Pernštejna. Rybník má velmi rozmanité okolí, převážně je však

obklopen lesy a blaty. Je využíván k chovu ryb (oblíbenou atrakcí jsou podzimní výlovy) a k rekreaci (chatové osady, kemp) ([http:// www.pf.jcu. cz/others/ okoli/ost/ bezdrev.htm](http://www.pf.jcu.cz/others/okoli/ost/bezdrev.htm)).

Dobrá Voda u Českých Budějovic je známá především svým barokním kostelem Panny Marie Bolestné, jednou z nejhodnotnějších barokních staveb na území jižních Čech. Součástí tohoto poutního místa je mimo kostela i křížová cesta, kterou tvoří v roce 1996 rekonstruované a obrazy vyzdobené kapličky (Kolektiv, 1998).

Do **Českého Krumlova**, ležícího asi 30 km jižně (jihozápadně) od Českých Budějovic láká návštěvníky především cenné historické jádro s více než třemi sty historickými budovami, hradem a zámek, které bylo zapsáno do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. Národní kulturní památka hrad a zámek Český Krumlov je po Pražském hradu druhým nejrozsáhlejším komplexem svého druhu v Čechách. Dominantou zámku s pěti zámeckými nádvořími a sedmi hektary zámecké zahrady je vysoká válcová renesanční věž. V zámecké zahradě bylo koncem 50. let 20. století vybudováno divadlo s otočným hledištěm, kde se konají (a přes spor a bouřlivé diskuse o odstranění či zachování točny v posledních několika letech budou dále konat) sezónní divadelní představení. Dále v Českém Krumlově jistě zaujme staré město s klikatými uličkami a domy gotického a renesančního původu s mnoha galeriemi, krámkami a hospůdkami. V bývalém podhradí (Latrán), nacházejícím se východně od zámku, je minoritský klášter svatého Františka a svaté Kláry se společným kostelem Božího těla a Bolestné Panny Marie. Z původního opevnění, které Latrán měl, se dochovala pouze válcová bašta s jehlancovou střechou z roku 1506. Český Krumlov je také město s velmi bohatým kulturním životem. Je oblíbeným hostitelským místem kongresů, koncertů, slavností a festivalů, každoročně se tady koná více jak 400 kulturních akcí (Daněk, Glet, 2002; [http://cesky-krumlov.turistik.cz /cs/](http://cesky-krumlov.turistik.cz/cs/); [http:// www.pf.jcu.cz / others /okoli/mest/ ck.htm](http://www.pf.jcu.cz/others/okoli/mest/ck.htm)).

V podhůří Šumavy, severně od města Český Krumlov, se nachází **Chráněná krajinná oblast Blanský les** s nejvyšším vrcholem a zároveň dominantou území, Kletí (1083 m n. m.). CHKO představuje dobře zachovalý krajinný celek s harmonicky vyváženým přírodním prostředím, které není příliš narušeno negativními vlivy lidské činnosti. Na rozsáhlých plochách jsou zachována přirozená lesní společenstva. Zajímavá a druhově pestrá je vegetace vápencových ostrůvků, které hostí rovněž pozoruhodnou faunu hmyzu a měkkýšů. Svéráznou flóru a faunu najdeme také na

výstupech hadců. Kromě přírodních krás jsou zde i historické památky, k významným patří cisterciácký klášter ve Zlaté Koruně a zřícenina hradu Dívčí Kámen (<http://www.blanskyles.ochranaprirody.cz>).

V **Holašovicích**, ležících na úpatí hřebene Blanského lesa a vzdálených asi 15 km západně od Českých Budějovic, se dochoval jeden z nejlepších souborů jihočeské lidové architektury 19. století, který je příkladem tradiční středoevropské vesnice. Historické jádro obce představuje prostorná obdélníková náves s rybníčkem a s okolo postavenými statky (celkem 22 budov s malovanými barokními štíty). Přestavba štítů a vjezdů do statků se uskutečnila v první polovině 19. století ve stylu tzv. lidového baroka. Náves je tak naprosto unikátní ukázkou tohoto stavebního stylu. Již v roce 1960 byly některé místní stavby zapsány do státního seznamu kulturních památek, roku 1995 byly Holašovice prohlášeny vesnickou památkovou rezervací a v roce 1998 byly zapsány do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO (<http://www.infocesko.cz/Czechia/content/clanek.aspx?clanekid=6634>; <http://www.branapamatek.cz/vypis.php?login=holasovice>; <http://www.holasovice.cz/main.html>).

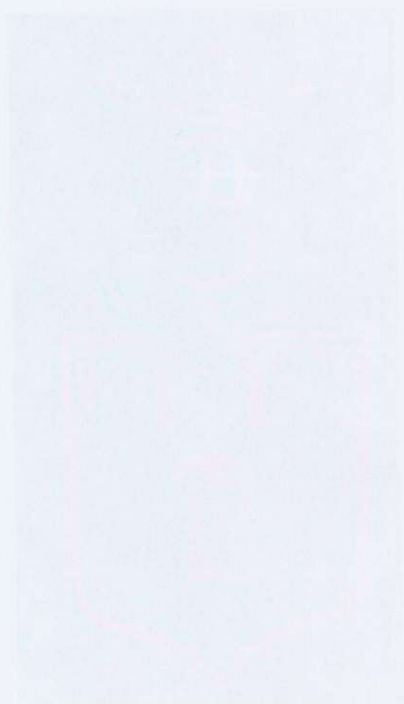
Chráněná krajinná oblast Třeboňsko, která leží asi 25 km východně od Českých Budějovic, byla vyhlášena v listopadu roku 1979, ale pro významné přírodní hodnoty bylo toto území ještě dříve, v roce 1977, zařazeno do světové sítě biosférických rezervací UNESCO. CHKO se rozkládá na ploše 70 000 ha při státní hranici s Rakouskem převážně v okrese Jindřichův Hradec, svými okraji však zasahuje i do okresu Tábor a České Budějovice.

Z přírodovědného hlediska je Třeboňsko pozoruhodné především svou bohatostí rostlinstva. Velkým bohatstvím jsou rozsáhlé jehličnaté a smíšené lesy. Na zamokřených pozemcích jsou rozšířeny vzácné vlhkomilné rostliny, které se jinde v ČR nevyskytují. Na Třeboňsku je i několik lokalit ve střední Evropě již vzácných rozmanitých luk s řadou rostlin z řádu vstavačovitých. Zvláště proslulá je tato oblast bohatostí druhů květeny stojatých i tekoucích vod, k jejichž studiu bylo v Třeboni založeno hydrobiologické oddělení Botanického ústavu České akademie věd. Třeboňsko je bohaté i řadou rozmanitých živočišných druhů. Mezi nimi vyniká především velké množství vodních ptáků. K jejich pozorování byla zřízena světoznámá ornitologická rezervace Velký a Malý Tisý poblíž Třeboně. Bohatá a pestrá příroda Třeboňska, zvláště její mimořádně cenné a unikátní části, je chráněná v maloplošných chráněných územích. Z dvaceti osmi těchto území v CHKO má pět statut národní přírodní rezervace (NPR) – Velký a Malý Tisý u Lomnice nad Lužnicí, přirozený meandrující tok Lužnice se zbytky lužních lesů v NPR Stará řeka nedaleko Třeboně, rašeliniště s NPR Ruda na jižním břehu Horusického rybníka, zachovalá rašeliniště Červené blato a Žofinka. Vedle národních přírodních rezervací jsou v CHKO Třeboňsko zřízeny i přírodní rezervace (PR). Mezi ně patří například PR Bukové kopce nedaleko Chlumu u Třeboně, PR Horní Lužnice na horním toku Lužnice u Dvůrů nad Lužnicí, PR Písečný přesyp u Vlkova nedaleko Veselí nad Lužnicí nebo PR Záblatské louky nedaleko Záblatí u Ponědraže. Na Třeboňsku je zřízeno několik turistických a cyklistických naučných stezek, které se výborně hodí pro výlety a exkurze s dětmi. Například přírodní rezervaci Červené blato prochází stejnojmenná stezka, okolo rybníka Světa vede naučná stezka Cesta kolem Světa a na hrázi Světa začínají i cyklostezka Okolo Třeboně a naučná stezka Rožmberk (<http://projekt.jiznicechy.org/cz/index.php?path=priir/trebon.htm>; <http://www.pf.jcu.cz/others/okoli/priir/trebon.htm>; http://trebonsko.schkocr.cz/visitors_cz.html).

Dalším zajímavým cílem v okolí Českých Budějovic především pro školní exkurze je **Jaderná elektrárna Temelín**, která stojí asi 20 km severozápadně od Českých Budějovic nedaleko města Týn nad Vltavou. Chladicí věže elektrárny tvoří také dominantu celého okolí a jsou vidět ze vzdálenosti 30 km, pára nad nimi až ze 70 km. Se stavbou elektrárny se začalo v roce 1987, zkušební provoz byl zahájen v roce 2003. Nedaleko elektrárny stojí zámek Vysoký Hrádek, kde je umístěno informační centrum elektrárny. V moderně vybaveném kinosálu se mohou děti prostřednictvím počítačových ukázek a animací seznámit s funkcí jaderné elektrárny, s hlavními zařízeními, i se základy reaktorové fyziky a bezpečnosti (http://www.cez.cz/presentation/cze/instance_view.jsp?folder_id=1396&instance_id=75922).

5. DIDAKTICKÉ ZPRACOVÁNÍ TÉMATU ČESKÉ BUDĚJOVICE PRO VÝUKU VLASTIVĚDY NA I. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

5.1. Učební text

*Doplňkový učební
text pro výuku
vlastivědy území
obce a okolí
krajin na I. stupni
základní školy.*

České Budějovice

*Doplňkový učební
text pro výuku
vlastivědy území
obce a okolní
krajiny na I. stupni
základní školy.*

Milé žákyně, milí žáci,

sešit, který právě otvíráte, není běžnou učebnicí vlastivědy. Je to doplněk k učebnici, ze které se společně s Vaší paní učitelkou nebo panem učitelem učíte.

Většina z Vás v Českých Budějovicích bydlí, někteří do tohoto města dojíždí do školy a pro některé je to krajské město, protože bydlí v jižních Čechách. A o městě, které je pro Vás tak blízké, byste se měli naučit co nejvíce. Může se také stát, že potkáte nějakého návštěvníka a ten se Vás zeptá třeba na to, jaké památky byste mu v Českých Budějovicích doporučili, nebo kudy se dostane ke krajskému úřadu.

V běžných učebnicích není tolik prostoru, aby autoři podrobně popsali každé město, městečko nebo obec. Proto jsem pro Vás všechny (nejen pro školáky z Českých Budějovic) vytvořila tento text, který Vás snad zaujme a o mnohém poučí.

Součástí tohoto textu jsou i pracovní listy, které Vám pomohou zapamatovat si nejdůležitější informace a pro Vaše učitele je tu metodická příručka, ve které najdou návrhy procházek, exkurzí a výletů pro zpestření výuky.

*Přeji Vám mnoho úspěchů při poznávání krásy Českých Budějovic
nejen v hodinách vlastivědy!*

Autorka

Obsah

	str.
1. Poloha Českých Budějovic a obecný úvod	3
2. Založení města České Budějovice	4
3. Nejvýznamnější historické památky a zajímavosti Českých Budějovic	5
4. Významné osobnosti Českých Budějovic	7
5. Pověsti z Českých Budějovic	8
6. Vlastivědné zajímavosti z okolí Českých Budějovic	9

Náměstí Přemysla Otakara II.

Co už víte o svém rodném městě?
Víte, kdo stojí v čele města?
Jak se jmenuje kraj, ve kterém žijete?

1. Poloha Českých Budějovic a obecný úvod

Město České Budějovice leží uprostřed krásné přírody **Jihočeského kraje**, přímo na soutoku naší nejdelší řeky **Vltavy** s řekou **Malší**. Město dalo také jméno **Českobudějovické pánvi**, v níž se rozprostírá. Jak možná víte, jižní Čechy jsou krajem rybníků a i v našem městě můžeme některé najít, například Vrbenské rybníky, které jsou zároveň významnou přírodní rezervací.

Nadmořská výška města dosahuje **387 m n. m.**, nejvyšším bodem v Českých Budějovicích je vrchol Výhon (561 m n. m.) u Třebotovic a nejnižším pak místo, kde řeka Vltava opouští město (380 m n. m.).

České Budějovice jsou krajským městem, zároveň okresním městem a sídlem obce s rozšířenou působností České Budějovice. Město má téměř 100 000 obyvatel. V čele města stojí **primátor** pan Miroslav Tetter.

V Českých Budějovicích sídlí mnoho velkých podniků, například pivovary **Budvar** a **Samson**, výrobce kancelářských potřeb **Koh-i-noor**, největší jihočeská mlékárna **Madeta** a další. Je tu i mnoho důležitých institucí - úřadů, bank, kancelářů, škol, společenských a kulturních zařízení. Například **Jihočeské divadlo**, **Jihočeské muzeum** nebo **Jihočeská univerzita**.

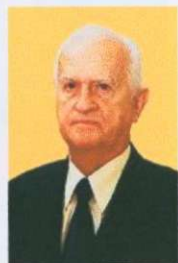

Radnice

Víte že?

Řeka Vltava protéká městem na úseku dlouhém asi 10 km.

Zeměpisné souřadnice Českých Budějovic jsou $48^{\circ} 58' 30''$ severní zeměpisné šířky a $14^{\circ} 28' 35''$ východní zeměpisné délky. Ve stejné zeměpisné šířce leží města Paříž, Stuttgart, Vancouver nebo Prešov. Téměř stejnou zeměpisnou délku mají Štětín nebo Neapol.

Primátor Doc. RNDr. Miroslav Tetter, CSc.

Úkoly:

1. Vypracujte otázky v pracovním listu číslo 1.
2. Pokuste se na internetu najít stránky Českých Budějovic.

2. Založení města České Budějovice

Město České Budějovice založil král **Přemysl Otakar II.** Chtěl mít v tomto městě oporu proti jihočeskému rodu **Vítkovců**, kteří začínali ovládat rozsáhlé území jižních Čech.

Před vznikem samotného města Českých Budějovic se v kotlině v oblasti soutoku **Malše a Vltavy** nacházely dvě starší osady. Stradonice a **Budivojovice**. Stradonice byly později povýšeny na tržní osadu a byly přejmenovány na Rosenau (Rožnov). Druhá osada byly Budivojovice, které patřily **Čěčovi ze Železnice**. Poblíž této lokality vznikly **Budějovice**.

Přemysl Otakar II. dal příkaz Hirzovi, purkrabímu hradu Zvíkova, k založení města. Naráz byla vymezena poloha **dnešního kostela a kláštera** na Piaristickém náměstí, neobyčejně rozměrné čtvercové tržiště, **dnešní náměstí Přemysla Otakara II.**, a síť ulic, protínající se v pravých úhlech. Purkrabí předal staveniště kláštera dominikánům listinou z 10. 3. 1265. Tento rok se považuje za počátek města, které převzalo po starší osadě jméno Budějovice.

Kostel na Piaristickém náměstí

Úkoly:

1. Vyplňte pracovní list číslo 2.
2. Porovnejte pověst v kapitole 5. o založení Českých Budějovic se skutečností.

Víte, kdo to byl Přemysl Otakar II.?

Uhodnete, která část města je nejstarší?
Jak vznikl název České Budějovice?

Víte že?

Náměstí má rozměry přibližně 133 x 133 metrů a patří k největším ve střední Evropě. Jeho původním účelem bylo poskytnout dostatečně veliké místo pro konání trhů, od středověku ale sloužilo také jako významný orientační prvek. Konaly se zde církevní i světské slavnosti, popravy a v případě potřeby se shromažďovala městská vojenská hotovost.

Přemysl Otakar II.

Víte, kolik je na Černé věži zvonů a kde leží Bludný kámen?
Kde byste hledali Solnici a proč jsou na ní kamenné masky?
Ze které budovy na náměstí se line každou hodinu hudba?

3. Nejvýznamnější historické památky a zajímavosti

Českých Budějovic

Radnice - Současná **barokní radnice** byla vybudována mezi lety 1727 a 1730. Nad prostředním oknem je umístěn **českobudějovický městský znak**, obklopený zemskými znaky Čech, Moravy a Slezska. Dva antické výjevy po stranách znázorňují dvě měšťanské ctnosti, **statečnost a věrnost**. Také čtyři alegorické sochy od J. Dietricha na atice představují čtyři nejdůležitější ctnosti barokních měšťanů, **spravedlnost, statečnost, moudrost a opatrnost**. Zajímavé jsou i čtyři plechové chrliče ve tvaru draků. Do hlavní věže radnice byla v roce 1995 instalována **zvonkohra**, která hraje každou hodinu určitou melodii.

Černá věž - Významnou dominantou a zároveň jedním ze symbolů města je **Černá věž**, která byla vystavěna v letech 1550 až 1577. Věž měla symbolizovat hospodářský rozmach Českých Budějovic v období renesance. Současně sloužila jako hlásná věž a kostelní zvonice. Ve dvou zvonových patrech Černé věže a nahoře v lucerně visí **šest zvonů**, mezi nimiž je největší **Bumerin** z roku 1723 (3,429 kg). Nejstarší je zvon **Stříbrný**, odlitý v roce 1630, nejmladší je zvon **Budvar** z roku 1995.

Bludný kámen - Nedaleko od kašny, směrem k hotelu Zvon, leží **Bludný kámen**, jedna z budějovických zvláštností. Je to pozůstatek původní dlažby z „**kočičích hlav**“ a je označen vyrytým křížkem. Přibližně na jeho místě se ve středověku nacházelo městské popraviště. Podle pověsti právě tady v roce 1470 nebo 1478 skončilo pod katovým rukama deset tovaryšů, kteří se odvážili odporovat rychtáři. Říká se, že kdo překročí Bludný kámen po desáté hodině večerní, nenajde cestu domů.

Radnice

Víte že?

Na ochozu věže držel nepřetržitou službu věžný, který hlídal město před blížícím se požárem a dalšími pohromami a měl povinnost vyzvánět při nejrůznějších příležitostech. Posledním věžným byl až do počátku padesátých let 20. století František Šestauber, který na věži žil s celou rodinou a dokonce i domácími zvířaty.

Černá věž

Bludný kámen

Hradby - Město bylo obklopeno, stejně jako ostatní středověká města, **hradbami**, které byly postupně zesilovány podle toho, jak velké nepřátelské napadení hrozilo. České Budějovice byly obehnány dvojitými hradbami, do nichž byl na západní straně začleněn klášterní komplex. Hradby, několik desítek bašt a věží, mohutné revelliny (předhradbí) na místě dnešních sadů a obě řeky, tvořily takřka nepřekonatelný obranný systém města. Z původního středověkého opevnění se kromě zbytků vlastních hradeb zachovala okrouhlá věž **Otakarka** v biskupské zahradě, mohutné hradební věže **Železná panna** a **Havraní** (též **Rabštejská věž**) a zbytky ochozu vnitřní hradby.

Havraní věž

Kostel Obětování Panny Marie

Solnice

Kostel Obětování Panny Marie - Nejvýznamnější **gotickou** stavbou města je chrám bývalého dominikánského kláštera. Jak už víte, jeho založení a stavba přímo souvisela se **založením** a výstavbou celého města. Ke kostelu přiléhá gotická křížová chodba obklopující rajský dvůr. Při vchodu do křížové chodby jsou do zdi vsazeny náhrobní kameny několika českobudějovických měšťanů a šlechticů z okolí. V horním rohu jedné vnější zdi kostela je umístěna kamenná žába. Pověst o této žábě si můžete přečíst v kapitole 5.

Solnice - Kromě klášterního komplexu se na Piaristickém náměstí nachází bývalá **zbrojnice**, pozdější **solnice**, jejíž zubatý štít nese letopočet 1531. Na štítu můžeme najít další budějovickou zvláštnost, tři hrubé vezděné **lidské masky**. Je to **zednické znamení**, představující **mistra, tovaryše a učedníka**. Pověst však říká, že se jedná o zloděje, kteří se pokusili o loupež v klášterním kostele, byli však dopadeni a popraveni.

Maska ze štítu Solnice

Úkoly:

1. Vyplňte pracovní list číslo 3.
2. Přečtěte si v kapitole 5. pověsti o některých památkách.

Víte že?

V Českých Budějovicích je kromě Černé věže ještě Bílá věž. Byla postavena kolem poloviny 15. století k východní straně kláštera. Dosahuje výšky 51 metrů a sloužila původně jako zvonice. V současné době na ní však visí jediný zvon.

Znáte nějaké významné osobnosti Českých Budějovic?
Víte podle koho se jmenuje Lannova ulice?

4. Významné osobnosti Českých Budějovic

Jan Valerián Jirsík (1798 – 1883) - Stal se v roce 1851 čtvrtým **českobudějovickým biskupem**. Vedle pastýřského působení však věnoval pozornost i **politice, školství a charitativní činnosti**. V roce 1868 založil české **gymnázium** v Českých Budějovicích, které dodnes nese jeho jméno, a roku 1871 **ústav** pro hluchoněmé, který je dnes na Mariánském náměstí. Jeho socha stojí před Černou věží a chrámem sv. Mikuláše.

Vojtěch Lanna (1805 – 1866) - Slavný **loďmistr, stavitel a podnikatel**, který v Českých Budějovicích stavěl říční plavidla. Kromě toho budoval **mosty, silnice, tratě** a podílel se na splavnění Vltavy, Otavy, Lužnice i části Labe. Za zásluhy o rozvoj města i kraje byl Vojtěchu Lannovi vystaven na konci sadů u Kanovnické ulice pomník.

August Zátka (1847 – 1935) - Byl významným **politikem** a také **primátorem** Českých Budějovic. Zasloužil se i o založení mnohých budějovických podniků včetně dnešního pivovaru Budvaru.

Otakar Jeremiáš (1892 – 1962) - Hudební **skladatel, pedagog a dirigent**, který působil v Českých Budějovicích a zapsal se tak do hudebních a kulturních dějin města. Je po něm pojmenovaná koncertní síň, kde si můžeme poslechnout Jihočeskou komorní fiharmonii.

Ema Destinnová (1878 – 1930) - Slavná česká **operní zpěvačka**, která působila v **Jihočeském divadle**. Připomíná nám ji busta na nábřeží Malše před Jihočeským divadlem.

Jan Valerián Jirsík

Pomník Vojtěcha Lanny

Busta Emy Destinnové

Úkoly:

1. Vyplňte pracovní list číslo 4.
2. Najděte další slavné rodáky a osobnosti spojené s městem České Budějovice.

5. Pověsti z Českých Budějovic

Pověst o založení města

Tam, kde dnes stojí klášterní kostel, stával dříve královský hrad. Jednou lovil nedaleko hradu český král Přemysl Otakar II. Tu mu přišla zpráva o narození syna. Velmi se zaradoval a slavnostně přislíbil, že zde dá postavit kostel a klášter. Na jeho rozkaz byl hrad zbourán a začalo se stavět. Když byla stavba hotová, připevnili na první sloup u vchodu do kláštera kamennou pamětní desku s dítětem a českým znakem, a to ve stejné výšce, jako kdysi stál královský hrad. Později se v okolí usadili lidé. Tak byl položen základ k osadě, která dostala jméno Budějovice.

Pověst o velké žábě

Když se stavěl klášterní kostel, vlezla pod kostelní zeď obrovská žába. Vrtěla se sem a tam, takže se kamení uvolňovalo a zeď několikrát spadla. Teprve za pomoci modliteb se podařilo žábu vystrnadit a mohlo se stavět dál. Na památku vytesali nahoru do rohu zdi velkou kamennou žábu, kde ji můžete vidět dodnes. Pověst dále vypráví, že žába každý rok trochu ze zdi povyleze a jednoho dne spadne. Až se to stane, zřítí se také kostel.

Pověst o Bumerinu

Už víte, že Bumerin je největší zvon na Černé věži. Tato pověst vypráví, jak u města Lišova kdysi hlídal jeden pasáček stádo prasat. Když hnal stádo domů, zjistil, že mu jedno prase chybí. Vydal se ho hledat a když ho našel, uviděl, že prase vyrylo v zemi hlubokou jámu. V té jámě byl obrovský zvon. Lišovští zvon vykopali, ale protože byl na jejich věž příliš těžký, prodali ho Budějovickým. Ti za něj zaplatili tolik stříbrných, že cesta z nich by sahala z Budějovic až do Lišova.

Kamenný drak

Na severní straně klášterního kostela je směrem na východ kamenná figura, která má představovat draka. Říká se, že ve starých časech stál na místě kostela lovecký zámek, který patřil mocnému rodu Rožmberků. Zámek měl nad branou velkého kamenného draka. Když bourali hrad na rozkaz krále Přemysla Otakara II., aby zde mohl stát kostel, neodvážili se dělníci zničit draka, protože věřili, že kamenná příšera je jen zakletá a spolkne každého, kdo se ji pokusí odstranit. Pouze lesníkův syn se nebál a draka sekýrou rozbil. Na památku byl tento podivný drak zasazen do kostelní zdi.

Víte, kde je jediná jihočeská zoologická zahrada?
Na jakém zámku v jižních Čechách se objevil pan
Tau?

6. Vlastivědné zajímavosti z okolí Českých Budějovic

Zámek a zoologická zahrada Ohrada - Dva kilometry od Hluboké nad Vltavou leží Lovecký zámek Ohrada, nejstarší lovecké muzeum na světě. Jsou zde umístěny sbírky loveckých trofejí, historických loveckých zbraní, expozice o životě lesa nebo o jihočeském rybníkářství. V sousedství záměčku se nachází jediná jihočeská zoologická zahrada, kde můžete vidět až 200 druhů zvířat.

Zámek Hluboká nad Vltavou - Asi 12 km severně od Českých Budějovic leží město Hluboká nad Vltavou, které je známé svým krásným zámkem. Uvnitř můžete najít nádherné pokoje a výzdobu. Zámek leží ve francouzských zahradách, na které navazuje rozsáhlý anglický park.

Blanský les a Klet' - Jihozápadně od Českých Budějovic leží Chráněná krajinná oblast Blanský les, která je domovem mnoha vzácných rostlin a živočichů. Nejvyšší vrchol tohoto území se jmenuje Klet' a měří 1083 m. Na Kleti je rozhledna a astronomická observatoř.

Jaderná elektrárna Temelín - Elektrárna leží asi 20 km od Českých Budějovic a její chladicí věže jsou vidět z dálky i více než 30 km. Nedaleko elektrárny stojí zámek Vysoký Hrádek, kde se mohou děti i dospělí prostřednictvím počítačových ukázek a animací seznámit s funkcí jaderné elektrárny, s hlavními zařízeními i se základy reaktorové fyziky a bezpečnosti provozu.

Víte že?

Necelé dva kilometry od barokního loveckého zámku Ohrada se rozkládá druhý největší rybník v naší zemi, Bezdrev, o rozloze 420 ha. Tento rybník byl založen koncem 15. století, kdy hlubocké panství vlastnil mocný šlechtic Vilém z Pernštejna.

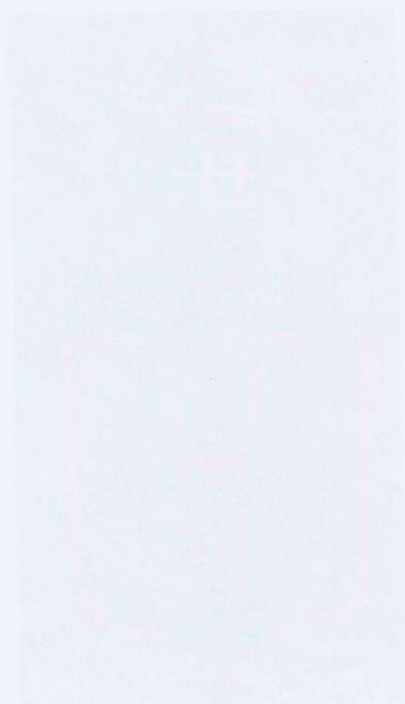

Úkoly:

1. Najděte na mapě všechna jmenovaná místa.
2. Znáte nějaké další zajímavosti z okolí města?
3. Navštívili jste některá z uvedených míst?

5.2. Pracovní listy

České Budějovice

Pracovní listy
k doplňkovému
učebnímu textu pro
výuku vlastivědy
území obce a okolní
krajin; na I. stupni
základní školy.

České Budějovice

*Pracovní listy
k doplňkovému
učebnímu textu pro
výuku vlastivědy
území obce a okolní
krajiny na I. stupni
základní školy.*

Pracovní list 1

1. Určete slovní druhy, číslo, rod a utvořte 7. pád od jména České Budějovice.

2. Jak se jmenuje pánev, ve které České Budějovice leží? Znáte v okolí ještě jinou pánev?

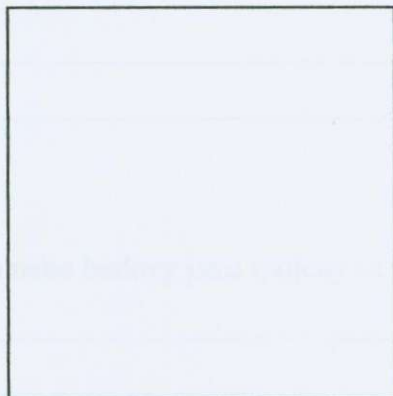
3. Které řeky protékají Českými Budějovicemi? Která řeka protéká nejbližší vaší školy?

4. Kde v Českých Budějovicích byste našli plán města?

5. Jak se jmenuje primátor města České Budějovice a kde byste ho hledali?

6. Kam byste poslali turisty pro informace o Českých Budějovicích.?

7. Pokuste se nakreslit znak města.

Pracovní list 2

1. Proč král Přemysl Otakar II. založil město České Budějovice?

2. Podle které osady byly pojmenovány České Budějovice?

3. Kdo byl pověřen vyměřením a výstavbou města?

4. Proč vyměřili tak velké náměstí? K čemu jim sloužilo?

5. Spočítejte, jak staré asi město je, když víte, že purkrabí předal dominikánům klášter listinou z 10. 3. 1265 a toto datum se pokládá za počátek města České Budějovice. (Vypočítejte písemně a udělejte zkoušku.)

6. Které místo nebo budovy jsou spojeny se založením města a co byste tam dnes našli?

Pracovní list 3

1. Vyluštěte názvy některých historických památek a zajímavostí Českých Budějovic.

MUEBINR

DNIARCE

ŠTRAEJNBSKÁ ĚŽV

LNIECSO

2. K čemu dříve sloužila Černá věž? K čemu slouží nyní?

3. Přiřaďte k českým slovům slova německá nebo anglická. (Spojte čarou.)

Černá věž	square
radnice	monastery
náměstí	bell
klášter	Black Tower
zvon	town hall

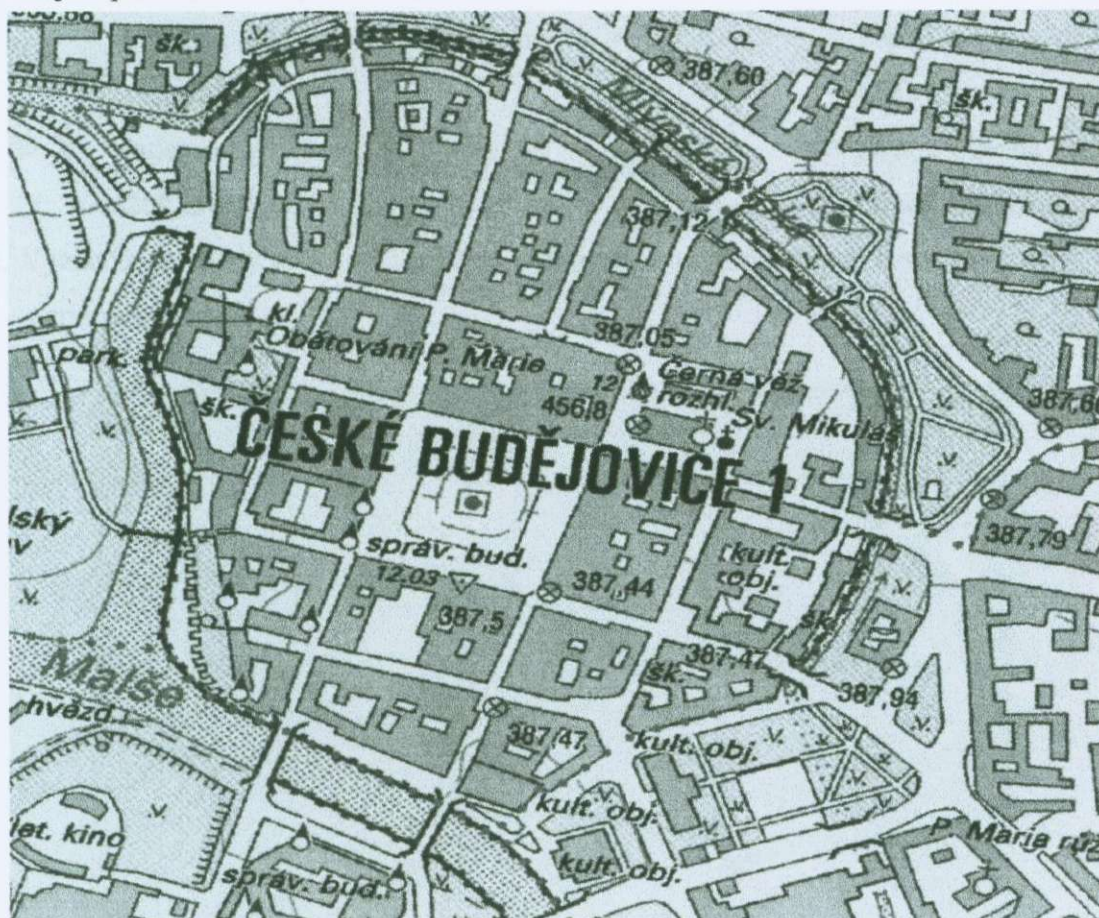
Černá věž	der Platz
radnice	das Kloster
náměstí	Schwarzer Turm
klášter	die Glocke
zvon	das Rathaus

4. Napište co nejvíce písniček, které hraje zvonkohra na českobudějovické radnici.

5. Jaké jiné památky v Českých Budějovicích znáte?

Pracovní list 4

1. Do mapy s pomocí paní učitelky / pana učitele vyznačte místa spojená s osobnostmi, které jste poznali.

2. Najděte v hadovi jména některých osobností Českých Budějovic.

ZEMADESTINNOVÁ ODOTAKARJEREMIÁŠASODJVOJTĚCHLANNAOKJWER

3. Připojte ke jménům obor, ve kterém působili.

Ema Destiniová

politika

Otakar Jeremiáš

církev

August Zátka

hudba

Vojtěch Lanna

obchod a stavitelství

Jan Valerián Jirsík

4. Kdo z osobností v otázce č. 3 byl nejstarší a kdo nejmladší?

5. Znáte nějaké další významné osobnosti Českých Budějovic?

Pracovní list 5

1. Přiřaď k heslům město nebo místo.

sbírky loveckých trofejí

Blanský les

zámek s překrásnými zahradami

Temelín

vrchol Klet'

ZOO Ohrada

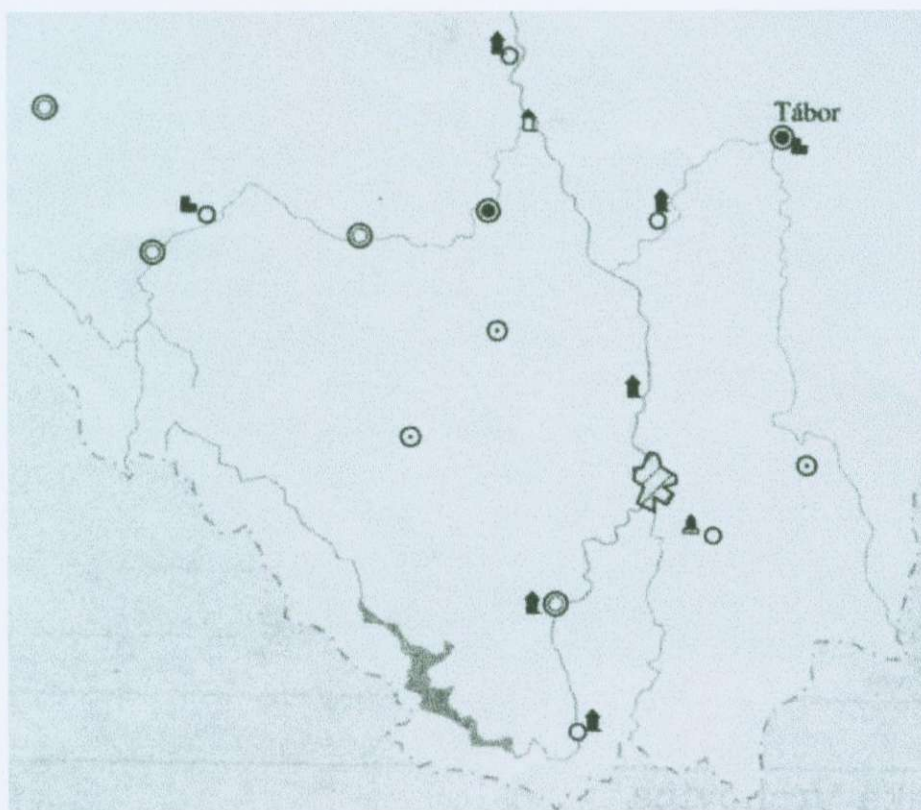
jaderná elektrárna

zámek Ohrada

200 druhů zvířat

zámek Hluboká

2. Vyznačte do mapy místa z 1. cvičení. S pomocí atlasu nebo mapy označte i další nepopsaná města.

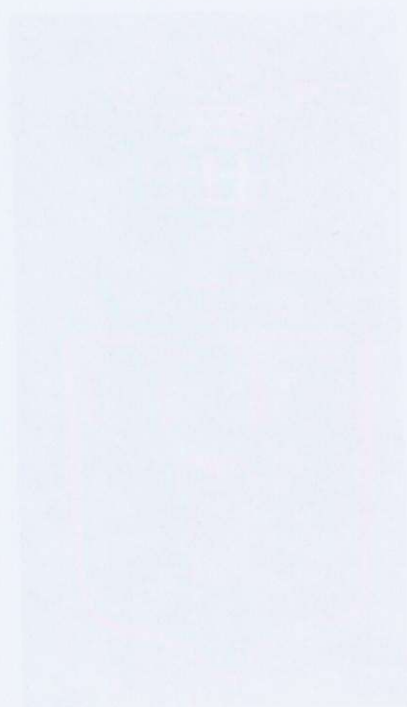

3. Jaké další zajímavosti a místa znáš a které bys nejvíce doporučil spolužákům a proč?

4. Znáte nějaký film, pohádku nebo i písničku, která se pojí k místům v okolí Českých Budějovic?

5.3. Metodická příručka

České Budějovice

Metodická příručka
k doplňkovému
učebnímu textu a
pracovním listům
pro výuku
vlastivědy území
obce a okolí
krajin na I. stupni
základní školy.

České Budějovice

*Metodická příručka
k doplňkovému
učebnímu textu a
pracovním listům
pro výuku
vlastivědy území
obce a okolní
krajiny na I. stupni
základní školy.*

OBSAH

	str.
1. Úvod	2
2. Začlenění tématu místní region do předmětu vlastivěda	2
3. Rozplánování učiva o Českých Budějovicích	4
4. Metodické pokyny k učebním textům a příslušným pracovním listům	5
4.1. Poloha Českých Budějovic a obecný úvod + pracovní list č. 1	5
4.2. Založení města České Budějovice + pracovní list č. 2	6
4.3. Nejvýznamnější historické památky a zajímavosti Českých Budějovic + pracovní list č. 3	7
4.4. Významné osobnosti Českých Budějovic + pracovní list č. 4	8
4.5. Pověsti z Českých Budějovic	9
4.6. Vlastivědné zajímavosti z okolí Českých Budějovic + pracovní list č. 5	9
5. Jiné možnosti výuky tématu České Budějovice	10
5.1. Historická procházka	10
5.2. Procházka zaměřená na občanskou výchovu	12
5.3. Kulturní procházka	13
5.4. Exkurze do Jihočeského muzea v Českých Budějovicích	14
6. Další zdroje informací, literatura	16

1. Úvod

Neexistuje ještě žádný učební text, který by českobudějovické děti poučil o jejich rodném městě, případně o městě, kam chodí do školy a kde bydlí. Pokud učitel/učitelka chce podrobněji toto učivo s dětmi probrat, musí si veškeré materiály sehnat a zpracovat sám/sama. To je leckdy velice náročné, neboť učitel na I. stupni má ještě několik dalších předmětů, takže po večerech maluje, stříhá, lepí, píše, čte a provádí další podobné aktivity, jen aby jeho hodiny byly efektivní, zábavné, pro děti přínosné a poučné atd., prostě perfektní. Tento soubor materiálů o Českých Budějovicích, skládající se z učebního textu, pracovních listů a metodické příručky, měl učitelům/učitelkám co nejvíce usnadnit výuku alespoň v hodinách vlastivědy, když se probírá téma místní region.

V této metodické příručce se tedy dozvíte, jak na toto téma pohlíží Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále RVP ZV) a jak do vlastivědy téma začlenit. Měla by Vám též poskytnout přehled o tom, kolik hodin budete na výuku tématu o Českých Budějovicích potřebovat. Neměla by Vás ani překvapit žádná záludnost, v učebních textech, či v pracovních listech. Nemusíte již plánovat vycházky, exkurze a výlety, vše najdete v této příručce v kapitole 5. Pokud Vám budou přece jen nějaké informace chybět, v kapitole 6. se dozvíte, kde a co hledat.

2. Začlenění tématu místní region do předmětu vlastivěda

Podle RVP ZV spadá učivo vlastivědy do jediné vzdělávací oblasti určené pro I. stupeň základních škol, *Člověk a jeho svět*. Výuka o místním regionu spadá hlavně do tematického okruhu *Místo, kde žijeme*. Žáci se v tomto okruhu učí poznávat nejbližší okolí, vztahy a souvislosti v něm, chápat organizaci života v rodině, ve škole, v obci, ve společnosti.

Výuka tématu *České Budějovice a okolí* se konkrétně odráží v učivu RVP ZV *domov* (prostředí domova, orientace v místě bydliště), *škola* (prostředí školy, činnosti ve škole, okolí školy, bezpečná cesta do školy), *obec / město* (místní krajina, její části, poloha v krajině, minulost a současnost obce / města, význačné budovy, dopravní síť) a *okolní krajina* – místní oblast, region (zemský povrch a jeho tvary, vodstvo na pevnině, rozšíření půd, rostlinstva a živočichů, vliv krajiny na život lidí, působení lidí na krajinu a životní prostředí, orientační body a linie, světové strany).

Žáci by tak podle RVP ZV měli na konci 5. ročníku umět například vyznačit v jednoduchém plánu místo svého bydliště a školy, cestu na určené místo a rozlišit možná nebezpečí v nejbližším okolí; začlenit svou obec (město) do příslušného kraje a obslužného centra Česka, pozorovat a popsat změny v nejbližším okolí, obci (městě); vyhledat typické regionální zvláštnosti přírody, osídlení, hospodářství a kultury, jednoduchým způsobem posoudit jejich význam z hlediska přírodního, historického, politického, správního a vlastnického, určit a vysvětlit polohu svého bydliště nebo pobytu vzhledem ke krajině a státu; určit světové strany v přírodě i podle mapy, orientovat se podle nich a řídit se podle zásad bezpečného pohybu a pobytu v přírodě; rozlišovat mezi náčrt, plány a základními typy map; vyhledávat jednoduché údaje o přírodních podmínkách a sídlištích lidí na mapách naší republiky, Evropy a polokouli; zprostředkovat ostatním zkušenosti, zážitky a zajímavosti z vlastních cest a porovnávat způsob života a přírodu v naší vlasti i v jiných zemích a v neposlední řadě rozlišovat hlavní orgány státní moci a některé jejich zástupce, symboly našeho státu a jejich význam.

Právě podrobným probíráním tématu o místním regionu žáci získají velké množství znalostí, návyků, osvojí si mnoho dovedností ze shora uvedeného seznamu. Výuka na úrovni mikroregionu je navíc mezipředmětová a integrující poznatky z mnoha oborů. Kromě zmiňovaného okruhu *Místo, kde žijeme* proto problematika výuky místní obce / města ještě částečně spadá i do ostatních okruhů vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět*, a to do okruhů *Lidé kolem nás* (žáci poznávají kulturu, instituce, seznamují se s právy a povinnostmi občana, řeší problémy společnosti, atd.), *Lidé a čas* (žáci se začínají orientovat v dějinách, přičemž vycházejí z událostí v obci, regionu; spadá sem např. návštěva regionálních památek, muzeí, knihoven, atp.), *Rozmanitost přírody* (praktické poznávání okolní krajiny, sledování změn v krajině, dopadů lidské činnosti na krajinu v nejbližším okolí školy, místa bydliště) i *Člověk a jeho zdraví* (sledování konkrétních situací, např. mimořádných událostí v okolí bydliště, školy). Všechny uváděné skutečnosti mají vést ke zisku základních zeměpisných, dějepisných a občanskovědních znalostí a dovedností a sloužit tak jako podklad pro další vzdělávání a výchovu dětí na II. stupni základních škol ve specializovaných předmětech.

3. Rozplánování učiva o Českých Budějovicích

Předkládaný učební materiál, *Doplňkový učební text pro výuku vlastivědy území obce a okolní krajiny na I. stupni základní školy*, nekoresponduje s žádnou učebnicí vlastivědy, která je na trhu a kterou děti ve školách používají. Taktéž osnovy předmětu vlastivěda mohou být na různých školách odlišné co do řazení učiva. Proto je obtížné zařadit učivo o Českých Budějovicích do konkrétního měsíce či týdnu ve školním roce. Je na každém učiteli / učitelce, kam toto učivo zařadí, resp. záleží na konkrétních osnovách předmětu vlastivěda, na tom, kde je prostor pro výuku místní obce, a na tom, jaké učebnice vlastivědy děti používají. Každá učebnice vlastivědy je koncipována jinak a prostor pro výuku tématu místní region (kraj) je jiný. Stejně tak těžké je určit, kolik hodin budete potřebovat na výuku. Je opět na učiteli / učitelce, za jak důležité považuje učivo o Českých Budějovicích popřípadě o místním regionu. Vzhledem k faktům uvedeným v předchozí kapitole této příručky však doufám, že mu budete věnovat dostatečnou pozornost a prostor.

V učebním textu jsou 3 stěžejní kapitoly (1., 2. a 3. kapitola), které by učitel / učitelka měl / měla s dětmi určitě projít. Zbylé kapitoly v učebnici, pracovní listy, procházky a exkurze uvedené v této metodické příručce jsou doplňkové, záleží zda je učitel zahrne do již naplánovaného učiva vlastivědy. V následujících metodických pokynech je počítáno s tím, že se probere celé téma, tedy veškerý text z učebnice, děti vypracují všechny pracovní listy a absolvují se všechny vycházky.

Návrh rozplánování učiva o Českých Budějovicích:

1. hodina – učebnice str. 3 a pracovní list č. 1
- 2., 3., 4. hodina – procházka zaměřená na občanskou výchovu
5. hodina – učebnice str. 4 a pracovní list č. 2
6. hodina – učebnice str. 5 a 6
7. hodina – učebnice str. 7 a pracovní list č. 3
- 8., 9. hodina – historická procházka
10. hodina – učebnice str. 8 a pracovní list č. 4
- 11., 12. hodina – kulturní procházka
13. hodina – učebnice str. 9 a pracovní list č. 5
- 14., 15. hodina – exkurze do muzea

4. Metodické pokyny k učebním textům a příslušným pracovním listům

Všechny kapitoly v učebním textu o Českých Budějovicích jsou koncipovány stejně. Oranžový rámeček na začátku každé kapitoly obsahuje motivační otázky, v bílém rámečku je základní učební text, fialový rámeček obsahuje rozšiřující text. Ten je určen pro děti, které rychleji čtou, nebo rychleji vyplní pracovní list, ostatní děti si ho mohou přečíst doma nebo o přestávce. Zelený rámeček na konci každé kapitoly obsahuje různé úkoly pro zopakování a hlavně odkazy na příslušný pracovní list. Jak s textem a listy pracovat a na co si dát pozor je rozepsáno v subkapitolách 4.1. až 4.6.

U většiny dětí platí, že pokud je vhodně motivujeme, jejich spolupráce a zájem o dané učivo jsou předem jisté. Proto, než děti otevrou tuto učebnici, vytvořte společně tematický koutek. Učitelé na I. stupni základní školy mají tu výhodu, že mohou být s dětmi po celou dobu vyučování nebo alespoň po jeho podstatnou část. Nemusíme tedy zmíněný tematický koutek nutně vytvářet v hodinách vlastivědy, ale třeba ve volné chvíli o velké přestávce, nebo v hodině pracovního vyučování či výtvarné výchovy. Vždyť taková tvorba nástěnky s pohlednicemi Českých Budějovic je vlastně výtvarná aktivita. Nechte tedy děti přinést z domova, informačního centra nebo od prarodičů jakékoliv knížky, prospekty, pohlednice, mapy, upomínkové předměty, fotografie nebo plakáty. Za prvé jsou pak děti pyšné na to, že vám pomáhaly, a budou v hodinách bedlivě sledovat, zda se využije i jejich příspěvek (nesmíte zapomenout na „spravedlivé používání“ materiálů od všech žáků, v opačném případě by nebyla motivace účinná). Za druhé se už při hledání materiálů a tvorbě tematického koutku dozvídají zajímavé věci o svém městě. Za třetí je téměř jisté, že si budou o přestávce s materiály „hrát“ a tím se opět učí. Sami pak nezapomeňte, že budete potřebovat mapu města a různé publikace, abyste mohli dětem ukázat místa, o kterých se budete učit a hovořit (seznam těchto materiálů viz kapitola 6. této příručky).

4.1. Poloha Českých Budějovic a obecný úvod + pracovní list č. 1

Motivace, opakování: Před tím, než začnete pracovat s učebním textem, nechte děti samotné říci, co už ví o Českých Budějovicích. Můžete s nimi vyzkoušet například tzv. „brain storming“ (v překladu „okamžitý nápad, okamžitá inspirace“). Děti vytvoří skupiny, každé skupině pak dejte arch balicího papíru. Děti se pokusí napsat nebo namalovat co nejvíce o svém městě.

Expozice: Čtení textu (různé možnosti práce s textem – platí i pro následující subkapitoly, např. učitel vyvolává jednotlivé žáky a ti čtou nahlas, některé části čte celá třída nahlas najednou, text si přečtou žáci ve skupinkách a pak se učitel ptá, části textu přečtou skupiny žáků a pak referují svým spolužákům, atd.). Po přečtení a práci s textem si určité všechny pojmy a místa ukažte na mapě.

Pracovní list: Pracovní list je určen pro upevnění a rozšíření probraného učiva. Není koncipován pro samostatnou práci, či písemnou práci. Je třeba, aby učitel s dětmi o otázkách diskutoval.

Fixace: Pokud vám na konci hodiny zbude čas, zahrajte si pro zopakování hru „Riskuj“. Učitel však musí mít dopředu připravené otázky (každá má určitou peněžní hodnotu). Děti však nesoutěží sami za sebe, ale ve skupinkách, podporujete tak jejich schopnost spolupracovat. Nehrajte však tuto hru na čas. Nechte všechny skupiny napsat odpověď na papír (výborné jsou i malé mazací tabulky, které by mělo mít každé dítě, hodí se do každé hodiny), dáváte tak šanci i těm, kteří neumí zareagovat tak rychle, ale odpověď znají.

Na co si dát pozor: Úkol č. 2 v zeleném rámečku v učebním textu může být problematický z hlediska technického provedení. Samozřejmě, že každý učitel nemá ve třídě počítač, můžete si ale lehce zařídit návštěvu školní počítačové učebny. Můžete také pověřit děti, které doma internet mají, aby internetové stránky našly a prozkoumaly. Mohou pak formou referátu ostatním dětem prezentovat, jak se tyto stránky jmenují a co si tam mohou přečíst.

Další úkoly, výuka: Procházka zaměřená na občanskou výchovu (viz kapitola 5.).

4.2. Založení města České Budějovice + pracovní list č. 2

Motivace, opakování: Před čtením článku si zopakujte s dětmi, kdo to byl Přemysl Otakar II. Toto učivo děti znají již ze 4. ročníku. Úkol č. 2 v zeleném rámečku můžete použít na začátku hodiny jako motivaci. Pokud však nemáte v hodině již čas, můžete si všechny pověsti z kapitoly 5. přečíst v hodině českého jazyka (čtení).

Expozice: Každý žák si přečte text sám a společně pak celá třída diskutuje o tom, co se dozvěděla. Jiné možnosti práce s textem viz předchozí subkapitola 4.1.

Pracovní list: Při vypracovávání příslušného pracovního listu, nechte dětem otevřené učebnice. Otázky jsou zaměřeny přímo na upevnění nových informací z textu. Tento pracovní list mohou děti vyplnit i doma.

Fixace: Pokud vám to čas dovoluje, zařaďte na konec hodiny krátkou dramatizaci. Ať děti (opět třeba ve skupinkách) zahrají, jak si představují založení města, jak Přemysl Otakar II. pověřoval purkrabího hradu Zvíkova, nebo jak se vybíralo místo pro náměstí, klášter atd. Dáte tak šanci projevit se i dětem, které se jinak ostýchají vyjadřovat svůj názor, ostýchají se třeba i vůbec mluvit před třídou. Vžití se do jiné postavy jim hodně pomáhá. Pokud se děti nestihnou připravit, může to být dlouhodobější úkol a mohou dramatizaci provést na začátku další hodiny jako opakování.

Další úkoly, výuka: Historická procházka, exkurze do Jihočeského muzea v Českých Budějovicích (viz kapitola 5.).

4.3. Nejvýznamnější historické památky a zajímavosti Českých Budějovic + pracovní list č. 3

Motivace, opakování: Učební text začíná informacemi o českobudějovické radnici, která se nachází v centru města, na historickém náměstí, ke kterému se dříve vázaly všechny důležité události a směřovaly sem všechny obchodní stezky. Zaspívejte si proto na úvod hodiny píseň *K Budějicům cesta* (notový záznam a text převzatý z Kolektiv, 2002).

K BUDĚJICŮM CESTA

Česká (Valčík 3)

Vesele

1. K Budějicům cesta, a-le že je ouzká, kdy by na-ši pá-ni
po-vo-le-ní da-li, je tam hol-ka hez-ká, hez-ká.

2. Já jsem se tam dostal,
dobře jsem se vyspal.
Vona ráno vstala, dveře zavírala,
jen abych tam zvostal.

3. Já tam nezvostanu,
já musím jít domů,
koníčky pucovat, pěkně okšírovat
a dát jim obroku.

Expozice: Čtení textu (viz různé formy práce v subkapitole 4.1.). Po přečtení textu si všechna místa ukažte na mapě, nebo plánu centra města.

Pracovní list: V pracovním listě je problematický úkol č. 3. Ne všechny děti se učí stejný cizí jazyk a nemusí znát všechna slovíčka. Je nutná spolupráce učitele.

Fixace: K této kapitole se jako opakování výborně hodí historická procházka (viz kapitola 5.), ve které s dětmi obejdete všechny památky a zajímavosti zmíněné v textu.

Další úkoly, výuka: Určitě si sežente publikaci *Kniha o Černé věži* (Kovář, Koblása, 1997). Zvlášť zajímavé kapitoly o životě vězných, zvonech a strašidlech spojených s Černou věží si můžete nakopírovat a společně s dětmi přečíst v hodině vlastivědy nebo českého jazyka. Záleží jen na Vás, jaké části knihy použijete. Jen Vy nejlépe znáte děti ve své třídě a jejich zájmy.

4.4. Významné osobnosti Českých Budějovic + pracovní list č. 4

Motivace, opakování: Motivací k této kapitole může být následující křížovka, kterou dětem vytisknete na papíry, nebo napíšete na tabuli (individuální nebo skupinová práce).

1. Významná firma v Českých Budějovicích.
2. Nachází se na Piaristickém náměstí, dříve se zde ukládala zbroj, později sůl.
3. Kdo je v čele města Českých Budějovic?
4. Významný výrobce a vývozce piva.
5. Největší zvon na Černé věži.
6. Na radnici nám každou hodinu oznamuje...
7. Na solnici jsou tři...
8. Nejdelsší řeka v České republice, která městem protéká.
9. Jméno České Budějovice město převzalo po osadě jménem...

1.						K	O	H	I	N	O	O	R			
2.						S	O	L	N	I	C	E				
3.	P	R	I	M	Á	T	O	R								
4.						B	U	D	V	A	R					
5.	B	U	M	E	R	I	N									
6.		Z	V	O	N	K	O	H	R	A						
7.					M	A	S	K	Y							
8.					V	L	T	A	V	A						
9.					B	U	D	I	V	O	J	O	V	I	C	E

Expozice: Čtení textu z učebnice (viz různé formy práce v subkapitole 4.1.).

Pracovní list: V pracovním listě budou děti potřebovat pomoc při práci s mapou v úkolu č. 1. Některé děti nemají ještě vyvinutý smysl pro orientaci. Dalším problematickým úkolem by mohl být had v úkolu č. 2, dyslektici budou mít problém s hledáním slov.

Fixace: Pro zopakování a upevnění si zahrajte pantomimu. Vyvolejte dobrovolníky, kteří předvedou určitou osobnost, ostatní žáci budou hádat, o jakou osobnost se jedná.

Další úkoly, výuka: K této kapitole se hodí kulturní vycházka (viz kapitola 5.), ve které si s dětmi projdete místa připomínající zmíněné osobnosti.

4.5. Pověsti z Českých Budějovic

Kapitola o pověstech je spíše pro doplnění ostatních kapitol v učebnici a pro motivaci dětí při vycházkách (zajímavá místa spjatá s pověstmi jsou mnohem přitažlivější, než jen „suchá“ historická fakta). Jak už jsem zmiňovala v předchozích kapitolách této metodické příručky, můžete si pověsti přečíst také v hodinách českého jazyka (čtení) a spojit je s dramatizací. Zajímavé může být toto téma i v hodinách výtvarné výchovy. Nechte děti volnou technikou namalovat či nakreslit výjevy z českobudějovických pověstí. Výkresy pak vystavte a rozšiřte tak tematický koutek o Českých Budějovicích na tematickou učebnu.

4.6. Vlastivědné zajímavosti z okolí Českých Budějovic + pracovní list č. 5

Motivace, opakování: Určitě si s dětmi popovídejte o tom, kde v okolí již byly například s rodiči či prarodiči na výletě. Ukažte si tato místa na mapě. Domluvte se s dětmi, ať na hodinu, kdy budete probírat toto učivo, přinesou co nejvíce prospektů, výstřižků z časopisů a novin, nebo informací z internetu o zajímavých místech v okolí Českých Budějovic.

Expozice: Čtení textu z učebnice (viz různé formy práce v subkapitole 4.1.).

Pracovní list: Příslušný pracovní list děti mohou vyplnit samy, buď v hodině vlastivědy, nebo za domácí úkol. Mapa je sice slepá, ale jednoduchá, takže by jim úkol neměl dělat problémy.

Další úkoly, výuka: Můžete si s dětmi zahrát na informační centrum. Udělejte před vašim tematickým koutkem „kancelář“ z jedné lavice a několika židlí. Ať si děti samy zkusí, jak poradit návštěvníkům města. Učitel a někteří žáci mohou hrát i cizince, myslím si, že v 5. ročníku už děti za pomoci jednoduchých vět zvládnou samy komunikovat v angličtině či němčině. Zapojte do této aktivity další třídy v ročníku, klidně i celou školu. O přestávkách mohou spolužáci navštívit vaši třídu a vaše děti je provedou a poučí o zajímavostech Českých Budějovic. Hezké by také bylo pozvat na výstavku rodiče nebo prarodiče, kteří beztak dětem pomáhali v hledání materiálů, a třeba i pana ředitele / paní ředitelku a ostatní učitele / učitelky. Zajímavé by mohlo být dopisování, nebo spíše výměna materiálů, které jste nasbírali, mezi školami. Je to praktický výcvik v komunikaci, hodí se tak výborně například do hodin českého jazyka (sloh), nebo do hodin pracovních činností. Vyberte s dětmi nějakou školu a napište dětem třeba z Prahy, Plzně, Tábora atd. Jistě vám odepíší.

5. Jiné možnosti výuky tématu České Budějovice

5.1. Historická procházka

Základní informace: Tato procházka je vhodná pro upevnění a rozšíření učiva kapitol 1., 2. a 3. v učebnici o Českých Budějovicích. Je zaměřena na prohlídku nejstarších částí Českých Budějovic (hradby, věže, náměstí). Po cestě si všímáme nejen historických památek a zajímavostí, o kterých jsme se dětmi učili, ale i ulic, institucí, opakujeme anglická slovíčka jako Black Tower, church, walls, square a další i německá slovíčka jako der Turm, die Kirche, die Wand, der Platz a jiná. Aby děti dávaly pozor a procházka pro ně nebyla jen hodinou, kdy se nemusejí učit, upozorněte je, ať si na procházku nezapomenou vzít tužku a papír na poznámky!

Organizační záležitosti:

- *Ročník:* 5
- *Časový rozvrh:* 2 vyučovací hodiny
- *Cíle procházky:*
 - žáci si díky procházce rozšíří znalosti o založení města a jeho památkách
 - žáci si rozvíjí komunikační dovednosti a schopnost spolupráce
- *Organizační formy vyučování:* skupinová práce, vycházka
- *Mezipředmětové vztahy:* český jazyk, cizí jazyky
- *Pomůcky:* tužky, poznámkové bloky

Plán vycházky:

1. V 8:00 hodin sraz před školou (předpokládám ZŠ Dukelská v Českých Budějovicích).
2. V 8:10 začátek procházky u Železného mostu
3. První zastávka u Železné panny, učitel / učitelka zjišťuje, co si děti pamatují z kapitol v učebnici.
4. Pokračujeme v procházce kolem hradeb a zastavujeme u Solné branky, rozebíráme k čemu dříve sloužila.
5. Asi v 8:40 dojdeme na Piaristické náměstí. Místo je ideální z hlediska bezpečnosti dětí na delší přestávku (nejezdí zde auta, v blízkosti není řeka) a z hlediska výuky (jsou zde lavičky, dostatečný prostor pro celou třídu). Na tomto místě si děti zopakují, co ví o zdejším klášteře a založení města, vybraný žák přečte celou pověst o jeptišce Luise a třech zlodějích, která byla stručně zmíněna již v učebnici. Zopakujeme si, co to je pověst. V 9:00 hodin bychom si na Piaristickém náměstí poslechli zvonkohru, která je sem z radnice dobře slyšet.

O jeptišce Luise a třech zlodějích

Na rohu dnešní Hroznové a Panské ulice stával kdysi útulek klášterních panen, jehož řeholnice se účastnily pobožností v dominikánském chrámu. Dům byl spojen s chrámem podzemní chodbou. Jeptiška Luisa se jedné noci právě modlila před oltářem, znenadání byla překvapena třemi muži, kteří ji pohrůzkami přinutili, aby jim ukázala místo, kde je ukryté zlaté a stříbrné náčiní. Poděšena zavedla je jeptiška do sakristie a ukázala na výklenek při stropě, uzavřený železnými dveřmi. Dva lupiči vystoupili na žebřík a pokoušeli se otevřít pevný zámek. Ten však nepovoloval a naopak se začal žebřík s lupiči nebezpečně naklánět. Tu třetí lupič, který až dosud hlídal Luisu, snažil se jim pomoci. V tom jeptiška, využila vhodného okamžiku k útěku. Prudce za sebou přibouchla dveře. Ty zapadly a uvěznily překvapené lupiče. Lupiči byli zajati a po odsouzení popraveni. Jejich tváře mají připomínat tři kamenné masky na štítu Solnice.

6. V 9:10 pokračujeme Panskou ulicí k Rabštejnské (Havraní) věži, kde řešíme, k čemu sloužily věže, opevnění města, co jsou to krakorce, atd. Hradební uličkou pokračujeme k Černé věži, opět opakujeme, co již děti ví z hodin a textu v učebnici.
7. Cílem procházky (asi v 9:30) je náměstí Přemysla Otakara II., kde si opět zopakujeme informace o založení města, najdeme známý Bludný kámen, prohlédneme si Samsonovu kašnu, ukážeme si budovu radnice a renesanční domy okolo náměstí.
8. V 9:40 hodin odchod z náměstí a návrat zpět do školy.

Shrnutí vycházky a zpětná vazba: Vyučující musí vycházku určitým způsobem shrnout, zakončit – obvykle slovním zhodnocením práce a chování žáků během vycházky, připomenutím nejdůležitějších získaných informací, atp. Protože tato forma výuky v terénu je formou vyučování rovnocennou k běžné hodině strávené ve třídě, je na místě nějaká vlastní aktivita žáků, zpětná vazba (žáci si měli během procházky dělat poznámky), např. dotazník (pracovní list), test nebo diskuse. Dotazník může být zadán hned následující hodinu vlastivědy jako opakování a slouží i jako motivace pro další práci žáků, získávání nových znalostí. Vzhledem k tomu, že dnešním trendem ve školách je především kooperace mezi dětmi nikoli soutěž, zvolte pro vypracování dotazníku formu práce dětí ve skupinách.

Dotazník pro návštěvníky Českých Budějovic k historické procházce

1. Co se Vám na historické procházce nejvíce líbilo?

.....

2. Jak se jmenovala řeka, u které jsme začínali naši procházku?

.....

3. Jak se jmenovalo náměstí, na kterém jsme si četli pověst o jeptišce Luise?

.....

4. Kde byste hledali krakorce?

.....

5. Jak se jmenuje největší zvon na Černé věži a jak se jmenuje nejmladší?

.....

6. Urči pád, číslo, rod a 7. pád – České Budějovice.

.....

7. Napište název alespoň jedné písně, kterou hraje zvonkohra na radnici.

.....

8. Víte, jak se řekne anglicky / německy věž, náměstí, kostel?

.....

5.2. Procházka zaměřená na občanskou výchovu

Základní informace: Procházku můžeme využít nejen jako doplnění kapitoly č. 1 v učebnici České Budějovice, ale i jako opakování a rozšíření učiva k tématu o vládě, parlamentu a zákonech, řízení obce atd. (v každé učebnici vlastivědy je samozřejmě jiný název takové kapitoly). Vycházka je zaměřena na důležité instituce ve městě (poloha, čím se zabývají), na návštěvu informačního centra a radnice. Výborné by bylo domluvit alespoň krátké setkání a diskusi s primátorem města. Po cestě si samozřejmě nevšímáme jen institucí, ale i všech ostatních zajímavostí Českých Budějovic (z důvodu opakování a fixace učiva). Opět dětem musíme dát nějaký úkol, aby z procházky nebyla jen volná hodina. Děti si například připraví za domácí úkol otázky pro primátora města, nebo při návštěvě informačního centra vyplní dotazník (viz níže) s přítomným zaměstnancem.

Organizační záležitosti:

- *Ročník:* 4 nebo 5
- *Časový rozvrh:* 2 až 3 vyučovací hodiny (podle toho, zda proběhne diskuse s primátorem, nebo prohlídka historické budovy radnice)
- *Cíle procházky:*
 - žáci si doplní znalosti o institucích a způsobu řízení obce / města
 - žáci si rozvíjejí komunikační dovednosti
- *Organizační formy vyučování:* vycházka, diskuze
- *Mezipředmětové vztahy:* český jazyk
- *Pomůcky:* poznámkové bloky s připravenými otázkami, tužky, dotazník

Plán vycházky:

1. V 8:00 hodin sraz před školou (předpokládám ZŠ Dukelská v Českých Budějovicích).
2. Procházku začínáme od krajského úřadu v ulici U Zimního stadionu (zhruba v 8:15), prohlédneme si informační cedule u vstupu do budovy a diskutujeme o tom, co bychom zde našli a co bychom zde vyřídili.
3. Míříme k zimnímu stadionu (asi 8:30) a ulicí F. A. Gerstnera směrem do centra. Po pravé straně si ukážeme památník židovským obětem nacismu. Můžeme dále diskutovat o problému války a náboženství.
4. Zastavujeme se u budovy Krajského a Okresního soudu v Českých Budějovicích, vysvětlíme si, co soudy řeší.
5. Míříme směrem k Železnému mostu (asi v 8:45), za ním zahneme doleva a sledujeme soutok Vltavy s Malší. Solnou brankou projdeme do Radniční ulice a míříme k radnici.
6. Před radnicí bychom měli být asi v 9:00, takže stihneme zvonkohru. Dále si povídáme o barokním stylu fasády, hledáme sochy měšťanských ctností, znak města, pamětní desku T. G. Masaryka, vídeňský loket, zjišťujeme, jaké odbory sídlí na radnici.
7. Návštěva městského informačního centra, kde děti vyplní svoje dotazníky. Odchod na nádvoří radnice (asi 9:20), kde si prohlédneme sochu A. Zátky.
8. Možné krátké setkání a deseti minutová diskuse s primátorem města, případně krátká prohlídka historické budovy radnice s profesionálním průvodcem.
9. V 9:45 hodin odchod od radnice a návrat zpět do školy.

Shrnutí vycházky a zpětná vazba: viz text v subkapitole 5.1.

Dotazník – Městské informační centrum v Českých Budějovicích

1. Jsou informační letáky zdarma, nebo si je musíte koupit?

.....

2. Zjistíte zde, v kolik hodin jede třeba vlak do Prahy?

.....

3. Najdete zde někoho, kdo vás provede po Českých Budějovicích?

.....

4. Co všechno si zde můžete koupit, co vše se zde dozvíte?

.....

5.3. Kulturní procházka

Základní informace: Tato procházka je trochu kratší než dvě předchozí a doplňuje kapitolu 4. v učebnici o Českých Budějovicích. Je zaměřena na zjištění lokace budov divadla, koncertní síně, muzea, a to včetně zjištění informací o představeních, výstavách a koncertech. Taktéž je procházka situovaná na místa spojená s významnými osobnostmi zmíněnými v učebnici. Opět je dobré vytvořit pro děti alespoň malý dotazník (pracovní list) zaměřený na místa, která společně navštívíme.

Organizační záležitosti:

- *Ročník:* 5
- *Časový rozvrh:* 1 – 2 vyučovací hodiny
- *Cíle procházky:*
 - žáci si doplní a rozšíří znalosti o významných osobnostech Českých Budějovic a o zdejších kulturních institucích
- *Organizační formy vyučování:* vycházka, samostatná práce
- *Mezipředmětové vztahy:* český jazyk, hudební výchova
- *Pomůcky:* dotazník, tužky

Plán vycházky:

1. V 8:00 hodin sraz před školou (předpokládám ZŠ Dukelská v Českých Budějovicích).
2. Procházka začíná u DK Metropol (vstup do Divadelního sálu DK Metropol), kde si děti najdou, co se právě hraje za představení.
3. Pokračujeme Dukelskou ulicí k Jihočeskému muzeu v Českých Budějovicích, kde se podíváme, jaké výstavy právě probíhají, můžeme si zde i naplánovat návštěvu muzea.
4. Pokračujeme (asi 8:20) na nábreží, před budovu Jihočeského divadla, kde je umístěna busta E. Destinové. Z tohoto místa máme i výhled na Zátkovo nábreží, můžeme si tak zopakovat, co už víme o osobnosti A. Zátky. Před vstupem do divadla si děti opět zjistí, která představení právě probíhají (v týdnu / měsíci, kdy se realizuje tato vycházka).

5. Pokračujeme ulicí Dr. Stejskala a Karla IV. ke Koncertní síni Otakara Jeremiáše (asi v 8:35), kde si opět zopakujeme informace o této instituci z učebního textu.
6. Dále dojdeme (asi v 8:45) k pomníku J. V. Jirsíka u Černé věže a procházku zakončíme u pomníku V. Lanny (asi 8:55) v ulici (parku) Na Sadech. Vždy zopakujeme s dětmi informace o významných osobnostech.
7. V 9:10 hodin odchod z parku a návrat zpět do školy.

Shrnutí vycházky a zpětná vazba: viz text v subkapitole 5.1.

Dotazník ke kulturní procházce

1. Jaké představení můžete vidět tento čtvrtek v Divadelním sále DK Metropol?

.....

2. Jaká výstava právě probíhá v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích?

.....

3. Co je napsáno pod bustou Emy Destiniové?

.....

4. Ve které ulici je hlavní vchod do Jihočeského divadla v Českých Budějovicích?

.....

5. Na jakou světovou stranu se dívá socha Vojtěcha Lanny?

.....

5.4. Exkurze do Jihočeského muzea v Českých Budějovicích

Základní informace: V Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích je několik zajímavých stálých expozic a mnoho tematických výstav během roku, takže můžete zpestřit výuku hned několika předmětů, například vlastivědy, přírodovědy, výtvarné výchovy a třeba i pracovních činností.

Ve 2. patře muzea najdete stálou expozici „Příroda jižních Čech“, která je zaměřena na pestrou faunu a flóru tohoto kraje, dále je zde geologická část expozice a didaktická výstava „Houby jižních Čech“. V dalších sálech najdete „Expozici pravěku a raného středověku“ a „Expozici středověku“, která se hodí ke kapitole 2. v učebnici České Budějovice. Děti si zde rozšíří znalosti o mocném rodu Vítkovců a založení Českých Budějovic. V 1. patře by bylo zajímavé shlédnout s dětmi „Expozici renesance a baroka“, kde jsou umístěny přepychové předměty ze šlechtického a patricijského prostředí, ale hlavně pro děti velice přitažlivý model Českých Budějovic v 17. století.

Je zase na samotném učiteli / samotné učitelce, jak exkurzi do muzea pojme. On sám / ona sama ví, co zajímá děti ve třídě, na co se chce zaměřit během prohlídky vzhledem k jinému učivu, jak jsou děti ukázněné během exkurzí a jak dlouho v muzeu

vydrží bez zlobení a „ničení“ vitrín a exponátů. Ani k této procházce nechybí pracovní list, který děti vyplňují během návštěvy muzea.

Organizační záležitosti:

- *Ročník:* 4 nebo 5
- *Časový rozvrh:* 1 – 2 vyučovací hodiny
- *Cíle procházky:*
 - žáci si podle výstav v muzeu doplní a rozšíří znalosti o založení města
 - žáci se dozví, co vše mohou v muzeu vidět
- *Organizační formy vyučování:* exkurze, samostatná (skupinová) práce
- *Mezipředmětové vztahy:* český jazyk, přírodověda, pracovní činnosti
- *Pomůcky:* dotazník, tužky

Plán vycházky:

1. Vycházíme v 8:50 hodin (v muzeu je otevřeno od 9:00 hodin) od školy (předpokládám ZŠ Dukelská v Českých Budějovicích).
2. Děti si mohou odložit v šatně muzea oblečení a batohy. Od vyučujícího dostanou poučení, jak se v muzeu mají chovat.
3. Exkurzi začínáme ve 2. patře muzea u geologických sbírek. Děti si průběžně vyplňují dotazníky, pohybují se volně v sálech 2. patra, tempo prohlídky si volí samy. Z geologických sbírek pokračujeme dále přes expozici „Příroda jižních Čech“ a přes „Expozici pravěku a raného středověku“.
4. Sraz celé třídy u „Expozice středověku“ (asi v 9:30), zaměřujeme se na exponáty spojené se založením města. Učitel s dětmi opakuje to, co se již dříve naučily. Dále opět rozhod, samostatné navštívení výstavy o houbách.
5. Sraz v 9:45 v 1. patře muzea, prohlídka „Expozice renesance a baroka“. Zaměřujeme se na model Českých Budějovic a děti určují, na jakém dnešním místě asi stály původně brány, bředbrání, různé budovy, atd. Opět si vyplňují dotazníky. Měl by zde být také alespoň krátký (5 minut) prostor pro dotazy žáků.
6. V 10:15 odchod z muzea a návrat do školy.

Shrnutí vycházky a zpětná vazba: viz text v subkapitole 5.1.

Dotazník k exkurzi do Jihočeského muzea v Českých Budějovicích

1. Jakou barvu má jantar?

.....

2. Co charakterizuje čejku chocholatou?

.....

3. Jakou barvu má bukač velký?

.....

4. Na druhou stranu papíru načrtni knížecí čelenku z 12. století, kterou najdeš v expozici o středověku.

5. V muzeu je umístěná kopie listiny, kterou purkrabí Hirzo předával klášter dominikánům. Opiš datum na listině.

.....

6. Jakou barvu má holubinka jízlivá?

7. V expozici o renesanci a baroku najdi dveře z domu historické části města a napiš, ze které doby pocházejí a co je na nich namalováno.

8. Najdi model Českých Budějovic a vysvětli, co jsou to barbakány.

9. Kolik bran měly České Budějovice v 1. polovině 17. století? Jak se jmenovaly?

6. Další zdroje informací, literatura

Publikace:

Ambrož, V. (2003): Ambrožovy budějovické pověsti a povídky. Nová tiskárna Pelhřimov, Pelhřimov, 125 s.

Baran, L., Kučera, J. (2005): České Budějovice. Beta, Praha, 208 s.

Hronová, J., Lejsková, A. (2001): Vybrané pověsti Budějovic a okolí. Město České Budějovice, České Budějovice, 83 s.

Jánský, P. (ed.), (1993): Já písnička 1: zpěvník pro žáky ZŠ. Music Cheb, Cheb, 114 str.

Klimek, H. (2002): Strašidla od Šumavy až po Prahu. Lucie, Vimperk, 104 s.

Koblása, P., Kovář, D. (1997): Kniha o Černé věži. Jelmo, České Budějovice, 102 s.

Kolektiv (1998): Encyklopedie Českých Budějovic. Nebe, České Budějovice, 591 s.

Kovář, D. (1999a): České Budějovice, krok za krokem. Městské informační centrum České Budějovice, 48 s.

Kovář, D. (1999b): České Budějovice do kapsy. Nakladatelství Jelmo, Rudolfov, 99 s.

Kovář, D. (2000): Budějovice před sto lety: jihočeská metropole v roce 1900, aneb rok 1900 v jihočeské metropoli. Jelmo, České Budějovice, 60 s.

Lev, F. (2001): Jihočeské pověsti. Agave, Český Těšín, 319 s.

Webové stránky:

<http://www.c-budejovice.cz>

<http://www.budweb.cz>

<http://www.jihocesky-kraj.cz>

<http://www.jihoceskedivadlo.cz>

<http://www.muzeumcb.cz>

<http://www.music-cb.cz>

<http://www.hluboka.cz>

Mapy:

České Budějovice, Hluboká nad Vltavou, plán města 1 : 15 000, Geodézie ČS, 2003.

Českobudějovicko, turistická mapa 1 : 50 000, Klub českých turistů a Vojenský kartografický ústav Harmanec, 1998.

Digitální katastrální mapa 1 : 5000 - výřez. ZKI České Budějovice, 2006.

6. ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce, jak je uvedeno v úvodu, bylo zpracovat kompletní vlastivědnou charakteristiku území statutárního města České Budějovice a takto získané údaje následně zpracovat do podoby didaktických materiálů pro hodiny vlastivědy na I. stupni základní školy. Na základě kompilace informací z různých zdrojů jsem sestavila text o Českých Budějovicích, kde je vymezena poloha území, popsány jednotlivé fyzicko-geografické a sociálně-geografické složky, historický vývoj města a jemu přilehlých částí, turistické zajímavosti v Českých Budějovicích a i v širším okolí.

Dále jsem vyhotovila učební text, pracovní listy a k nim metodickou příručku pro vyučující, neboť učebnice a pracovní sešity, které jsou běžně k dostání na trhu a které se ve školách pro výuku vlastivědy používají, problematiku místního regionu řeší jen okrajově.

Myslím si, že jsem stanovené cíle své diplomové práce splnila a vytvořila tak zatím první didaktické materiály k výuce tématu České Budějovice. Bohužel nedostatkem těchto materiálů je rychlé zastarávání informací z oblasti sociálně-geografické sféry a také z běžného života a fungování různých institucí. Bude proto třeba, pokud budou tyto materiály používány, neustále je obnovovat. To už však záleží na každém vyučujícím, který s nimi bude případně pracovat.

Doufám, že bude možné, abych tyto didaktické materiály ve svém budoucím povolání v praxi vyzkoušela. Přeji si, aby alespoň některým českobudějovickým učitelům / učitelkám na I. stupni základní školy přinesla má práce inspiraci a ulehčila jim přípravu do hodin vlastivědy. K tomu snad pomůže i článek v časopise Geografické rozhledy, který z této diplomové práce vychází a který jsme napsaly společně s vedoucí práce. Článek vznikl za finanční podpory Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, takže bych na úplný závěr chtěla poděkovat vedení fakulty za přidělení stipendia z programu specifického výzkumu.

7. SEZNAM LITERATURY A POUŽITÝCH ZDROJŮ

Publikace:

- Albrecht, J. a kol. (2003):** Českobudějovicko. In: Mackovčín, P., Sedláček, M. (eds.): Chráněná území ČR, svazek VIII. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno, Praha, 806 s.
- Ambrož, V. (2003):** Ambrožovy budějovické pověsti a povídky. Nová tiskárna Pelhřimov, Pelhřimov, 125 s.
- Anděra, M., Zavřel, P. a kol. (2003):** Šumava: příroda, historie, život. Nakladatelství Miloš Uhlíř - Baset, Praha, 800 s.
- Augustin, J. (2001):** Velká encyklopedie měst a obcí ČR. Knižní klub, Praha, 992 s.
- Baran, L., Kučera, J. (2005):** České Budějovice. Beta, Praha, 208 s.
- Besedová, Z. (2003):** Porovnání charakteristik obyvatelstva jižních Čech mezi sčítáním 1991 a 2001. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 58 s.
- Bloudková, M. a kol. (2002):** Vlastivěda pro 4. ročník ZŠ. SPN, Praha, 55 s.
- Boháčová, L. (2004):** Analýza základních charakteristik obyvatelstva okresu České Budějovice (ve světle nového územního členění). Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 82 s.
- Brtník, J., Neuman, J. (1999):** Zimní hry na sněhu i bez něj. Portál, Praha, 275 s.
- Cermanová, Z. (2004):** Návrh výukového programu „Řeka a město“ pro Centrum ekologické a globální výchovy Cassiopea v Č. Budějovicích. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra biologie, 43 s.
- Cífk, S. a kol. (1984):** Literatura – Divadlo. Jihočeská vlastivěda, řada A. Růže, České Budějovice, 195 s.
- Culek, M. (ed.) a kol. (1996):** Biogeografické členění České republiky. Enigma, Praha, 347 s.
- Cuřín, F. a kol. (1986):** Jazyk: nářečí, místní jména, slangy. Jihočeská vlastivěda, řada A. Růže, České Budějovice, 127 s.
- Daněk, A., Glet, J. (2002):** Dovolená autem, pěšky, na kole. 1. Jižní Čechy. Morava, Ostrava, 149 s.

- Demek, J. (ed.) a kol. (1987):** Zeměpisný lexikon ČSR. Hory a nížiny. Academia, Praha, 584 s.
- Doubrava, J., Papík, M. (1979):** Metodická příručka k učebnici vlastivědy pro 4. ročník základní školy. SPN, Praha, 87 s.
- Doubrava, J. (1976):** Vlastivěda 4. Listy pro práci s mapou při pokusném vyučování vlastivědy. SPN, Praha, 36 s.
- Fejtková, P. (2000):** Komplexní socioekonomická charakteristika Budějovického kraje. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 109 s.
- Fröhlich, J. (1990):** Archeologické toulky po jižních Čechách: sto archeologických příběhů. Jihočeská vlastivěda, řada B. Růže, České Budějovice, 163 s.
- Garzina, I. (1998):** Vlastivěda pro 4. ročník: čtení o vlasti. Scientia, Praha, 121 s.
- Garzina, I. (2000):** Metodická příručka k učebnicím vlastivědy pro 4. a 5. ročník ZŠ. Scientia, Praha, 81 s.
- Hronek, M., Konečná, L. (1993):** Vlastivěda pro 4. ročník. Prodos, Olomouc, 70 s.
- Hronek, M. (1996):** Vlastivěda 4. Pracovní sešit. Prodos, Olomouc, 112 s.
- Hronová, J., Lejsková, A. (2001):** Vybrané pověsti Budějovic a okolí. Město České Budějovice, České Budějovice, 83 s.
- Chábera, S. (1978):** Přehled geologické stavby a nerostného bohatství jižních Čech. Skripta. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 51 s.
- Chábera, S. a kol. (1982):** Geologické zajímavosti jižních Čech. Jihočeská vlastivěda, řada B. Růže, České Budějovice, 157 s.
- Chábera, S. a kol. (1985):** Neživá příroda. Jihočeská vlastivěda, řada A. Růže, České Budějovice, 269 s.
- Chábera, S. (1998):** Fyzický zeměpis jižních Čech: přehled geologie, geomorfologie, horopisu a vodopisu. Skripta. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 139 s.
- Chalupa, P. a kol. (1996a):** Vlastivěda: naše vlast. Alter, Všeň, 38 s.
- Chalupa, P. a kol. (1996b):** Vlastivěda: putování po České republice. Alter, Všeň, 62 s.
- Chvojka, J. (1992):** Město pod Černou věží: vyprávění z historie Českých Budějovic. Actys, České Budějovice, 288 s.
- Jánský, P. (ed.), (1993):** Já písnička 1: zpěvník pro žáky ZŠ. Music Cheb, Cheb, 114 str.

- Klimek, H. (2002):** Strašidla od Šumavy až po Prahu. Lucie, Vimperk, 104 s.
- Koblasa, P., Kovář, D. (1997):** Kniha o Černé věži. Jelmo, České Budějovice, 102 s.
- Kolář, D., Kolda, V. (2003):** České Budějovice očima našich předků, aneb se starými fotografiemi kolem Bludného kamene. Okresní úřad České Budějovice a Státní okresní archiv České Budějovice, Jelmo, České Budějovice, 103 s.
- Kolektiv (1960):** České Budějovice. Krajský dům pionýrů a mládeže, České Budějovice, 87 s.
- Kolektiv (1986):** Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl V, Jižní Čechy. Svoboda, Praha, 293 s.
- Kolektiv (1995):** České Budějovice: záhady a objevy. Orbis, Praha, 43 s.
- Kolektiv (1996a):** Historický atlas měst České republiky. Svazek č. 3, České Budějovice. Historický ústav AV ČR, Praha, 1 trojlist, 13 mapových souborů.
- Kolektiv (1996b):** Vzdělávací program pro Základní školu. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha, 468 s., [www.msmt.cz/DOMEK/default.asp?ARI=103328 & CAI=2701](http://www.msmt.cz/DOMEK/default.asp?ARI=103328&CAI=2701)
- Kolektiv (1997):** Vzdělávací program pro Národní školu. Asociace pedagogů základního školství České republiky (MŠMT), Praha, 144 s., <http://www.ok.cz/musicart/apzs/index.htm>.
- Kolektiv (1998):** Encyklopedie Českých Budějovic. Nebe, České Budějovice, 591 s.
- Kolektiv (2003a):** Průvodce Českou republikou s Deníky Bohemia a Deníky Moravia. Vltava – Labe – Press, Praha, 190 s.
- Kolektiv (2003b):** Úhrnné hodnoty druhů pozemků po k.ú. a obcích Jihočeského kraje. Zeměměřický a katastrální inspektorát v Českých Budějovicích, počítačová databáze.
- Kolektiv (2004):** Hrady a zámky. Průvodce Českou republikou II. Vltava – Labe – Press, Praha, 165 s.
- Kolektiv (2005a):** Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Výzkumný ústav pedagogický, Praha, 113 s., <http://www.vuppraha.cz/index.php?op=sections&sid=367>
- Kolektiv (2005b):** Vzdělávací program pro Obecnou školu. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, Praha, 214 s., <http://www.msmt.cz/DOMEK/default.asp?ARI=101554&CAI=2701>

- Kolektiv (2005c):** Statistický lexikon obcí České republiky 2005: podle správního rozdělení k 1.1.2005 a výsledků sčítání lidu, domů a bytů k 1. březnu 2001. Český statistický úřad ve spolupráci s Ministerstvem vnitra ČR. Ottovo nakladatelství, Praha, 1358 s.
- Kotyška, V. (1895):** Úplný místopisný slovník Království českého. Bursík & Kohout, Praha, 1701 s.
- Kovář, D. (1999a):** České Budějovice, krok za krokem. Městské informační centrum České Budějovice, 48 s.
- Kovář, D. (1999b):** České Budějovice do kapsy. Nakladatelství Jelmo, Rudolfov, 99 s.
- Kovář, D. (2000):** Budějovice před sto lety: jihočeská metropole v roce 1900, aneb rok 1900 v jihočeské metropoli. Jelmo, České Budějovice, 60 s.
- Kuča, K. (1996):** Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 1. díl. Libri, Praha, 874 s.
- Kuthan, J., Kuthanová, V. (1980):** České Budějovice. Panorama, Praha, 161 s.
- Lev, F. (2001):** Jihočeské pověsti. Agave, Český Těšín, 319 s.
- Macková, L. (2003):** Návrhy přírodovědných vycházek pro základní školy v Českých Budějovicích. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra biologie, 104 s.
- Matušková, A., Šmolíková, B., Mirvald, S., Novotná, M. (1998):** Vlastivěda 5. Pracovní sešit pro pátý ročník zvláštní školy. Septima, Praha, 47 s.
- Mičková, K., Kotyzová, J., (2006):** Jak na výuku místního regionu v hodinách vlastivědy. Geografické rozhledy, 15 (5): asi 4 str., v tisku.
- Ondrová, M. (2001):** Vnitřní socioekonomická diferenciaci města České Budějovice. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 57 s.
- Padrta, K. a kol. (1989):** Hudba. Jihočeská vlastivěda, řada A. Růže, České Budějovice, 167 s.
- Pavliš, P. (2000):** Výuka místního regionu v hodinách zeměpisu na základních školách okresu Tábor. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 68 s.
- Pešta, J. (2004):** Encyklopedie českých vesnic: vesnické památkové rezervace, zóny a ostatní památkově hodnotná vesnická sídla v Čechách. Díl II. Libri, Praha, 591 s.

- Quitt, E. (1971):** Klimatické oblasti Československa. Geografický ústav ČSAV, Brno, 82 s.
- Reuysová, E., Viehoffová, H. (1996):** Jak s dětmi trávit volný čas. Portál, Praha, 180 s.
- Robek, A., Vařeka, J. a kol. (1987):** Národopis. Jihočeská vlastivěda, řada A. Růže, České Budějovice, 257 s.
- Sedláček, A. (1998):** Místopisný slovník historický království Českého. Argo, Praha, 1043 s.
- Štiková, V., Tabarková, J. (2003):** Vlastivěda 4: poznáváme naši vlast. Učebnice pro 4. ročník. Nová škola, Brno, 50 s.
- Valík, J. (2000):** Komplexní fyzickogeografická charakteristika Budějovického kraje. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 109 s. + přílohy.
- Vondrák, P. (2002):** Geografie města České Budějovice – s důrazem na socioekonomickou charakteristiku. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 122 s.
- Vyskočilová, E. a kol. (1993):** Vlastivěda pro 4. ročník obecné školy: poznáváme svět kolem nás. Portál, Praha, 79 s.
- Zapletal, M. (1995):** Velká encyklopedie her. Hry v přírodě. Leprez, Praha, 623 s.
- Zapletal, M. (1998):** Velká encyklopedie her. Hry ve městě a na vsi. Leprez, Praha, 573 s.
- Zavřel, P., Zavřelová, M. (1995):** České Budějovice: 730 let od založení města. Jelmo, Rudolfovo, 21 s.
- Zeithammer, L. M. (1904):** České Budějovice a okolí: přírodní, národohospodářské, kulturní a národnostní poměry, dějiny jakož i staré stavitelské a jiné památky. České Budějovice, 274 s.

Internetové odkazy:

<http://www.blanskyles.ochranaprirody.cz>
<http://www.c-budejovice.cz>
<http://www.czso.cz>
<http://www.branapamatek.cz>
<http://www.budvar.cz>
<http://www.budweb.cz>
<http://www.dpmcb.cz>

<http://www.eon.cz>
<http://ftp.cbvk.cz>
<http://www.hluboka.cz>
<http://www.holasovice.cz>
<http://hotelswithhistory.com>
<http://www.hvezcb.cz>
<http://www.infocesko.cz>
<http://www.jihocesky-kraj.cz>
<http://www.ljvs.cz>
<http://www.music-cb.cz>
<http://www.nzm.cz>
<http://trebonsko.schkocr.cz>
<http://www.turistik.cz>
<http://www.pf.jcu.cz>
<http://www.projekt.jiznicechy.org>
<http://www.pruvodce.com>
<http://www.pvl.cz>
<http://www.volny.cz>
<http://www.zatkove.cz>

Mapy:

České Budějovice, Hluboká nad Vltavou, plán města 1 : 15 000, Geodézie ČS, 2003.

Českobudějovicko, turistická mapa 1 : 50 000, Klub českých turistů a Vojenský kartografický ústav, 1998.

Digitální katastrální mapa 1 : 5000 - výřez. ZKI České Budějovice, 2006.

Základní mapa ČR 1 : 50 000, mapový list 32-22 České Budějovice, Český úřad zeměměřický a katastrální, 2005.

8. SEZNAM PŘÍLOH

Foto 1. Českobudějovická radnice

Foto 2. Českobudějovické náměstí

Foto 3. Černá věž

Foto 4. Bílá věž

Foto 5. Solnice

Foto 6. Gotická hradební věž – Železná panna

Foto 7. Muzeum koněspřežky – strážní domek

Foto 8. Komplex budov tužkárny Koh-i-noor

Foto 9. Administrativní budova pivovaru Budvar

Foto 10. Zámek Hluboká nad Vltavou

Foto 11. Hrad a zámek Český Krumlov

Foto 12. Selské baroko v Holašovicích

Foto 13. Krajina Třeboňska

Foto 14. Kaňon Vltavy se zříceninou hradu Dívčí Kámen

9. PŘÍLOHY

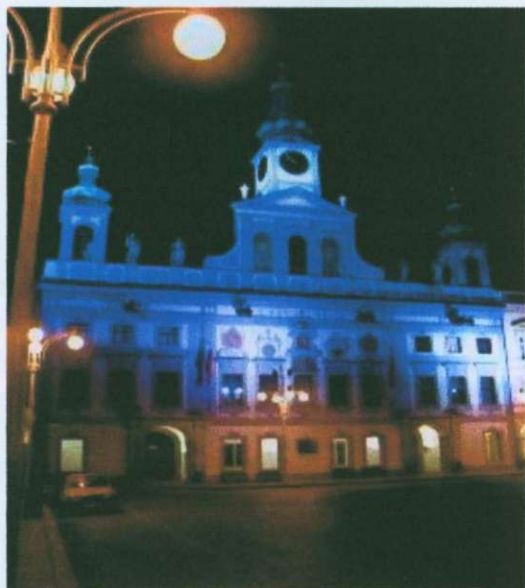

Foto 1. Českobudějovická radnice (zdroj: Baran, L., Kučera, J., 2005)

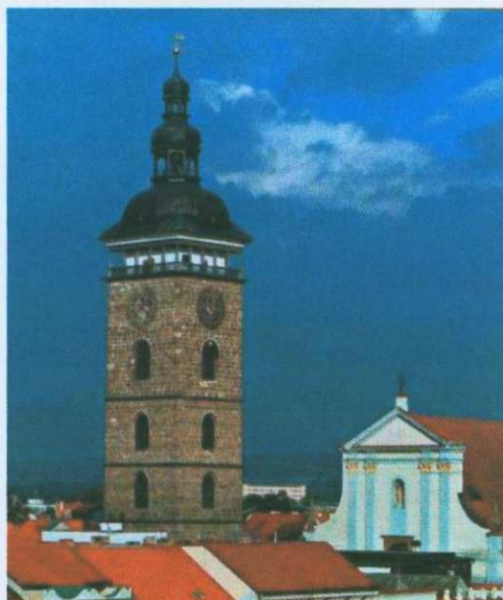

Foto 3. Černá věž (zdroj: Baran, L., Kučera, J., 2005)

Foto 5. Solnice (zdroj: <http://www.cbudejovice.cz/CZ/02/History/>)

Foto 2. Českobudějovické náměstí (zdroj: Baran, L., Kučera, J., 2005)

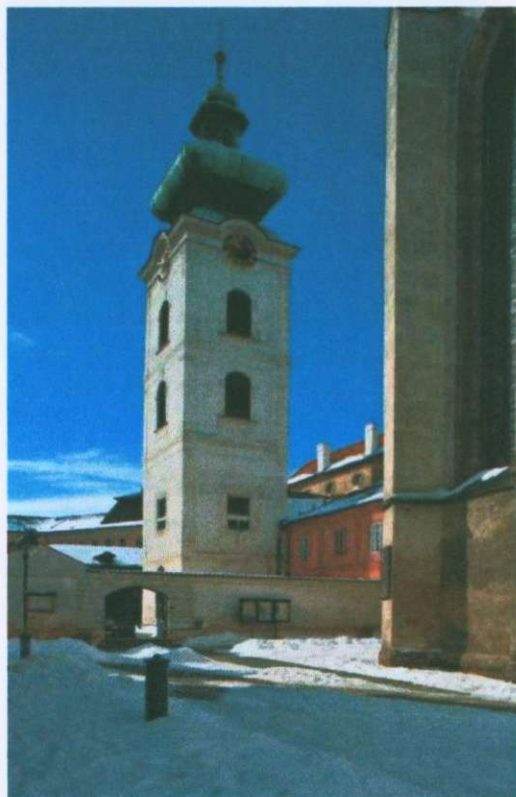

Foto 4. Bílá věž (zdroj: Baran, L., Kučera, J., 2005)

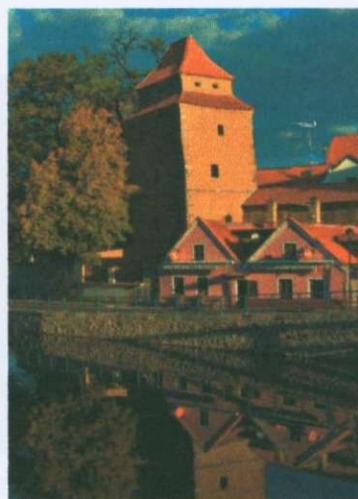

Foto 6. Gotická hradební věž - Železná panna (zdroj: Baran, L., Kučera, J., 2005)

Foto 7. Muzeum koněpřežky - strážní domek
(zdroj: Baran, L., Kučera, J., 2005)

Foto 8. Komplex budov tužkárny Koh-i-noor
(zdroj: Baran, L., Kučera, J., 2005)

Foto 9. Administrativní budova pivovaru Budvar
(zdroj: Baran, L., Kučera, J., 2005)

Foto 10. Zámek Hluboká nad Vltavou
(zdroj: <http://www.hrady.cz/index.php?OID=863>)

Foto 11. Hrad a zámek Český Krumlov
(zdroj: http://www.ckrumlov.cz/cz1250/zamek/2nadvori/i_vez.htm)

Foto 12. Selské baroko v Holarovicích
(zdroj: <http://www.holasovice.cz/main.html>)

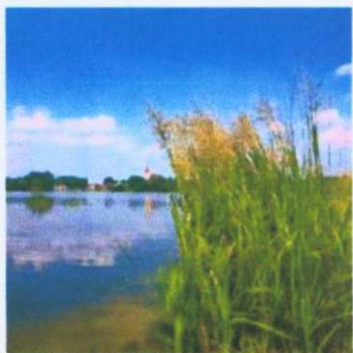

Foto 13. Krajina Třeboňska
(zdroj: <http://chkotreb.wz.cz/>)

Foto 14. Kaňon Vltavy se zříceninou hradu Divčův Kámen
(zdroj: <http://www.blanskyles.ochranaprirody.cz/>)